

Et enkelt valg?

En evaluering av prosjektet ”Felles ansvar” i Salten

av

**Ann Kristin Eide
Hege Gjertsen
Tina Luther Handegård
Terje Olsen**

NF-rapport nr. 5/2007

**ISBN-nr.: 978-82-7321-557-4
ISSN-nr.: 0805-4460**

REFERANSESIDE

- Rapporten kan også bestilles via nf@nforsk.no

Tittel Et enkelt valg? Evaluering av prosjektet "Felles ansvar" i Salten	Offentlig tilgjengelig: Ja ISBN nr. 978-82-7321-557-4 Ant. sider og bilag: 164	NF-rapport nr.: 5/2007 ISSN 0805-4460 Dato: 3. mai 2007
Forfattere Ann Kristin Eide, Hege Gjertsen, Tina Luther Handegård og Terje Olsen	Prosjektansvarlig (sign): Tina Luther Handegård Forskningsleder: Tina Luther Handegård	
Prosjekt Evaluering av prosjektet "Felles ansvar" i Salten	Oppdragsgiver Justis- og politidepartementet	
	Oppdragsgivers referanse Torunn Bolstad	
Sammendrag "Felles ansvar" er et forsøk på å lage en modell for tverrfaglig samarbeid, der ulike instanser sammen forsøker å snu en negativ utvikling. Målgruppen i "Felles ansvar" er unge i alderen 12 til 18 år som har begått lovbrudd eller atferd som gir grunn til bekymring. Målsettingen med "Felles ansvar" har vært å prøve ut alternativer til straff for unge lovbryttere, og gripe inn tidlig og forsøke å snu en negativ utvikling hos barn og unge som står i fare for å utvikle en kriminell løpebane. Gjennom tverrfaglig forpliktende samarbeid, basert på prinsippene for restorative justice, skal den enkelte ungdom få hjelp til å takle det som defineres som negativ atferd. Målet er også å få ungdommen til å oppnå forsoning med fornærmede og med lokalmiljøet.	Emneord Tverrfaglig samarbeid Restorative justice Snu unge lovbryttere Ungdommer som har begått lovbrudd Alternativer til tradisjonell straff Keywords Mutual responsibility Interdisciplinary cooperation Teenagers who have broken the law Alternatives to traditional retributational responses Prevent the development of a criminal career Restorative justice	
Andre rapporter innenfor samme forskningsprosjekt/program ved Nordlandsforskning	Salgspris NOK 150,-	

Nordlandsforskning utgir tre skriftserier, rapporter, arbeidsnotat og artikler/foredrag. Rapporter er hovedrapport for et avsluttet prosjekt, eller et avgrenset tema. Arbeidsnotat kan være foreløpige resultater fra prosjekter, statusrapporter og mindre utredninger og notat. Artikkel/foredragsserien kan inneholde foredrag, seminarpaper, artikler og innlegg som ikke er underlagt copyright rettigheter.

FORORD

Justis- og politidepartementet har gitt Nordlandsforskning i oppdrag å evaluere prosjektet "Felles ansvar" i Salten. "Felles ansvar" er ett av seks delprosjekter under prosjektet "Snu unge lovbyrtere" som ble igangsatt på bakgrunn av at det i perioden 1998 til 2003 ble registrert en urovekkende økning i antallet 15-20 åringer som ble siktet for forbrytelser. Justis- og politidepartementet tok tak i denne negative utviklingen med å understreke at en forutsetning for å nå målet om redusert kriminalitet var en aktivisering av det sivile samfunn og et forpliktende samarbeid mellom skole, helse, sosialetat, aetat, barnevern, konfliktråd, politi og kriminalomsorg. Alle delprosjektene under "Snu unge lovbyrtere" har som mål å utvikle modeller for gjensidig forpliktende samarbeid mellom berørte etater rundt hvert barn eller ungdom som enten står i fare for å utvikle en kriminell løpebane eller som allerede hadde fått en dom for ett eller flere lovbrudd. Målet er at modellene skal identifisere og tydeliggjøre ansvarsfordelingen mellom de ulike instansene som møter unge lovbyrtere.

Evalueringen består av tre delstudier. En spørreskjemaundersøkelse til alle instanser som har hatt en rolle i prosjektet "Felles ansvar". En gruppeintervju undersøkelse med et utvalg ansvarsgrupper. Personlige intervjuer med prosjektleder, sentrale aktører i Justis- og politidepartementet, et utvalg ungdommer og foreldre.

Takk til seniorrådgiver Torunn Bolstad i Justis- og politidepartementet som har vært vår kontaktperson i evalueringsarbeidet. Takk også til prosjektleder i "Felles ansvar", Jonny Steinbakk, som velvillig har stilt opp både til intervju, i utformelle samtaler og som har skaffet oss nyttig dokumentasjon i forbindelse med evalueringen. Sist, men ikke minst, takk til de ungdommer, foreldre og fagpersoner som har bidratt med sine erfaringer og opplevelser i intervjuer med oss.

Bodø, 3. mai 2007.

INNHold

FORORD	1
SAMMENDRAG	4
SUMMARY	8
1. EVALUERINGEN – OPPLEGG OG INNHOLD	12
1.1 FORMÅLET MED EVALUERINGEN	12
1.2 METODISK FREMGANGSMÅTE.....	13
1.3 DEN KVALITATIVE DATAMATERIALET; FRAMGANGSMÅTER OG AVGRENSINGER.....	13
1.3.1 Å analysere erfaringsberetninger	14
1.3.2 Konkrete framgangsmåter og implikasjoner av disse.....	15
1.3.3 ”Ofre”, ”fornærmede part” eller ”den lovbruddet har gått ut over”	16
1.4 RAPPORTENS OPPBYGGING	18
2. PRESENTASJON AV PROSJEKTET ”FELLES ANSVAR”	19
2.1 PRESENTASJON AV PROSJEKTET ”FELLES ANSVAR”	19
2.1.1 Bakgrunnen for prosjektet	19
2.1.2 Hva er ”Felles ansvar”?	21
2.1.3 Målsetningene med ”Felles ansvar”	22
2.1.4 Kort oversikt over sakene i ”Felles ansvar”	22
2.1.5 Rekruttering av ungdom til prosjektet	23
2.1.6 Ansvarsgruppe	24
2.1.7 Kontrakt.....	24
2.1.8 Restorative justice og forsoningsmøter.....	26
2.1.9 Juridiske aspekter ved prosjektet.....	28
3. OM RESTORATIVE JUSTICE	30
3.1 TRADISJONELL RETTSPRAKSIS KONTRA RESTORATIVE JUSTICE	32
3.1.1 Betydningen av frivillighet.....	33
3.2 RESTORATIVE JUSTICE I KONTEKST	33
3.3 RESTORATIVE JUSTICE: UTFORDRINGER OG BEGRENSNINGER	35
3.3.1 Restorative justice som ny industri?	35
3.3.2 Noen fallgruver å unngå.....	36
3.4 PURISME, MAKSIMALISME OG EN MANGEFASETTERT VIRKELIGHET	38
3.5 IMPLIKASJONER FOR VÅR EVALUERING	40
4. KARTLEGGING AV HVILKE INSTANSER SOM HAR DELTATT I ”FELLES ANSVAR” OG HVILKE ERFARINGER DE HAR GJORT SEG..	43
4.1 NOEN BAKGRUNNSOPPLYSNINGER	43
4.2 OM KJENNSKAPET TIL OG DELTAKELSEN I ”FELLES ANSVAR”	45
4.3 OM ”FELLES ANSVARS” FORANKRING I RESTORATIVE JUSTICE”	49
4.4 SAMARBEIDET MELLOM INSTANSENE I ”FELLES ANSVAR”	54

4.5	MÅLOPPNÅELSE	58
4.6	OM KOORDINERINGEN OG ORGANISERINGEN AV "FELLES ANSVAR"	61
4.7	OPPSUMMERING	67
5.	ANSVARSGRUPPENES OG PROSJEKTLEDERS ERFARINGER MED "FELLES ANSVAR"	70
5.1	AKTØRENE DELTAKELSE I ANSVARSGRUPPENE	71
5.2	FORSONINGSMØTE	76
5.3	KONTRAKTEN	80
5.4	SAMARBEID MELLOM AKTØRENE I ANSVARSGRUPPEN	88
5.5	SAMARBEID MELLOM AKTØRENE, UNGDOMMEN OG FORESATTE	88
5.6	MÅLOPPNÅELSE	92
5.7	LEDELSE, KOORDINERING OG ORGANISERING AV "FELLES ANSVAR"	94
5.8	OPPFØLGING AV UNGDOMMEN ETTER "FELLES ANSVAR"	97
5.9	SPESIELLE UTFORDRINGER I PROSJEKTET	98
5.10	VIDEREFØRING AV "FELLES ANSVAR"	99
5.11	OPPSUMMERING	99
6.	ERFARINGER FRA "FELLES ANSVAR", SLIK UNGDOMMENE SER DET	101
6.1	INNLEDNING	101
6.2	UNGDOMMENS VEI INN I PROSJEKTET	104
6.3	UNGDOMMENES MOTIVER FOR Å DELTA	107
6.4	Å UNNGÅ Å FÅ DET PÅ RULLEBLADET	109
6.5	OMFANG OG INNHOLD I FELLES ANSVAR	110
6.6	RESULTATER AV Å DELTA I FELLES ANSVAR, SLIK UNGDOMMENE VURDERER DET	114
6.7	OPPSUMMERING	117
7.	OPPSUMMERING OG AVSLUTTENDE DRØFTING	119
7.1	"FELLES ANSVAR" - POLITISK OG ORGANISATORISK KONTEKST	119
7.2	Å Plassere Felles Ansvar	121
7.3	ET SPENNINGSFELT	123
7.4	Å SNU – MYE MER ENN UNGDOMMENE	124
7.5	BETYDNINGEN AV HVILKE TYPER SAKER SOM TAS INN I "FELLES ANSVAR"	128
7.6	UKLARHETER RUNDT POLITIATTESTEN	131
7.7	"FELLES ANSVAR" OG VELFERDSSTATLIGE UTVIKLINGSLINJER	132
7.8	OPPSUMMERINGER	136
7.9	UTFORDRINGER	140
	LITTERATURLISTE	142
	VEDLEGG 1 SPØRRESKJEMA	146
	VEDLEGG 2 INTERVJUGUIDER	155

SAMMENDRAG

I denne rapporten presenteres resultatene fra evalueringen av prosjektet "Felles ansvar" i Salten. "Felles ansvar" er et forsøk på å lage en modell for tverrfaglig samarbeid, der ulike instanser som er involvert i forhold til ungdommene, sammen forsøker å snu en negativ utvikling. Målgruppen i "Felles ansvar" er unge i alderen 12 til 18 år som har begått lovbrudd eller atferd som gir grunn til bekymring. Målsettingen med "Felles ansvar" har vært å prøve ut alternativer til straff for unge lovbrystere, og gripe inn tidlig og forsøke å snu en negativ utvikling hos barn og unge som står i fare for å utvikle en kriminell løpebane. Gjennom tverrfaglig forpliktende samarbeid, basert på prinsippene for restorative justice, skal den enkelte ungdom få hjelp til å takle det som defineres som negativ atferd. Målet er også å få ungdommen til å oppnå forsoning med fornærmede og med lokalmiljøet. Formålet med evalueringen er å undersøke hvorvidt en har nådd målene for prosjektet "Felles ansvar".

I evalueringen har vi kombinert kvalitativ og kvantitativ metode. Prosjektet omfatter tre delstudier. Del A omfatter en internettbasert spørreundersøkelse blant alle instanser som har hatt en rolle i "Felles ansvar". Del B omfatter gruppeintervju med aktører fra et utvalg ansvarsgrupper. Vi har også intervjuet prosjektleder for "Felles ansvar". Del C omfatter enkeltintervju med et utvalg ungdommer som har deltatt i "Felles ansvar". I tillegg har vi intervjuet sentrale aktører i Justisdepartementet. Evalueringen ble gjennomført høsten 2006 og vinteren 2007.

Sentrale tema i evalueringen var organisering av prosjektet, måloppnåelse, koordinering og ledelse, oppfølging av ungdommen, samt ungdommenes erfaringer.

Organisering av prosjektet "Felles ansvar"

Det tverrfaglige og tverretatlige samarbeidet i ansvarsgruppene med tanke på oppfølging av ungdommen har fungert godt og vurderes som nyttig. Ansvarsgruppene er preget av tydelig ansvars- og oppgavefordeling, god utnyttelse av ressurser og helhetlig tenkning. En har også lyktes med å involvere det profesjonelle nettverket som det er behov for i de enkelte sakene. Ansvarsgruppene har bestått av aktører fra ulike instanser som har vært relevante i den enkelte saken. Det har samtidig vært viktig å ikke ha for mange med. Aktørene som har vært med i ansvarsgruppene har utfyllt hverandre godt. Foreldrene er blitt inkludert og ansvarliggjort gjennom sin deltakelse i ansvarsgruppene. Ungdommene har også blitt ansvarliggjort og fått bedre selvinnsikt og bedre forståelse av konsekvensene av sine handlinger.

Det er imidlertid behov for en tydeliggjøring i ansvarsgruppene når det gjelder *når* det er brudd på kontrakten, hvilke konsekvenser brudd på betingelsene i kontrakten skal få og hvordan aktørene skal forholde seg til taushetsplikten, også overfor instansene de selv representerer. Betingelsen i kontrakten må også bli tydeligere når det gjelder det som dreier seg om strafferegistrering.

Forsoningsarbeid

I de fleste kontraktene er det blitt gjennomført et forsoningsmøte (konflikt-meglingsmøte eller stormøte) mellom ungdommen og den fornærmede part, i de tilfeller der det er en fornærmet part. Ungdommen har gjennom disse forsoningsmøtene kunne blitt forsonet med fornærmede og fått en mulighet til å gjøre opp for seg. Aktørene fra ansvarsgruppene og prosjektleder mener disse møtene har vært hensiktsmessige med tanke på å snu en negativ utvikling hos ungdommen. De som er berørt av de straffbare forholdene har til en viss grad blitt inkludert og ivaretatt gjennom forsoningsmøtene, samtidig som det ligger en utfordring i å klare å inkludere de fornærmede i større grad enn hva som er tilfelle i dag.

Prosjektet "Felles ansvar" har til nå gjennomført enkelte stormøter (store meglingsmøter). Disse har i liten grad fungert som premissleverandør for kontrakten, med tanke på hvilken oppfølging ungdommen skal ha, hvilke betingelser som skal stå i kontrakten osv. I en videreføring av prosjektet kan en vurdere å øke antall stormøter, samt la de i større grad være premissleverandør for kontrakten. Samtidig kan det, som evalueringen viser, i enkelte tilfeller være fordeler med å ta dette møtet senere i kontraktsperioden, bl.a. ut fra tanken om at det kan være behov for grundig forberedelser i forkant.

Det hersker usikkerhet blant aktørene i ansvarsgruppene rundt hvorvidt prinsippene for restorative justice har vært bærende i prosjektet, noe som kan skyldes at mange er usikre på hva restorative justice innebærer, eller at en i ansvarsgruppene har jobbet med de utfordringer som ungdommen har, uten å reflektere over om dette er basert på restorative justice eller ikke.

Prosjektet "Felles ansvar" har bare til en viss grad klart å aktivisere nettverk og lokalsamfunn rundt ungdommen som har deltatt i prosjektet. Ansvarsgruppene etterspør også større involvering av frivillige organisasjoner og lag.

Ungdommens erfaringer

Faktorer som ungdommene trekker frem som argumenter for å delta i prosjektet, er bl.a. at de unngår å få bøter for det de har gjort, de får hjelp til å komme ut av et

dårlig miljø, de får anledning til å gjøre opp for seg og får hjelpeapparatet på banen. Flere av ungdommen legger også stor vekt på at deltakelse i prosjektet gjør at de ikke får saken registrert på "rullebladet", noe som ser ut til å bero på en misforståelse. Dette bør det i prosjektet tas initiativ til å ryddes opp i, slik at ungdommene ikke opplever at prosjektet bryter sin del av kontrakten. Faktorer som ungdommene trekker frem som argumenter for *ikke* å delta, er bl.a. at de synes prosjektet går over lang tid, det er mye som forventes av dem og det oppleves ubehagelig å skulle konfronteres med fornærmede.

Ungdommene har stor sett positive erfaringer med prosjektet. De synes at de blir sett og hørt i ansvarsgruppen, og sier at møtene i ansvarsgruppene har gjort at de har reflektert over det som har skjedd.

Måloppnåelse

De fleste som har deltatt i kartleggingsundersøkelsen, samt aktørene fra ansvarsgruppene vi har intervjuet, mener at man har eller delvis har lyktes med målet om å få ungdommen til å bryte med en kriminell løpebane. Det er f.eks. kun få av ungdommene som har brutt kontrakten. Suksessfaktorer som trekkes frem er bl.a. det tverrfaglige samarbeidet som har bidratt til at alle parter har stått sammen rundt ungdommen i et forpliktende samarbeid.

Det er samtidig i flere tilfeller vanskelig å vurdere hvorvidt en har lyktes med å få ungdommen til å bryte med en kriminell løpebane. Mange av ungdommene står fortsatt i kontrakt med "Felles ansvar". Det har heller ikke vært noe tilbakemeldingssystem med hensyn til hvordan det har gått med ungdommene etter at de er ute av "Felles ansvar" og har avsluttet kontrakten. Slike tilbakemeldingsrutiner kunne med fordel vært etablert, ikke minst for å gjøre aktørene i ansvarsgruppene i stand til å evaluere det arbeidet som er lagt ned i ansvarsgruppene.

Koordinering og ledelse av prosjektet

Koordineringen, organiseringen og ledelsen av "Felles ansvar" får svært gode tilbakemeldinger både fra aktørene i ansvarsgruppene og ungdommen selv. Dette gjelder også i forhold til lokalisering og det geografiske nedslagsfeltet til "Felles ansvar". Det har vært viktig at prosjektet har hatt en egen prosjektleder. Betydningen av prosjektleders bakgrunn fra politiet hersker det derimot usikkerhet rundt. De færreste aktørene fra ansvarsgruppene mener at noen av instansene kunne påtatt seg ansvaret for "Felles ansvar" innenfor eksisterende rammer. Alle er entydige i forhold til at "Felles ansvar" bør videreføres.

Oppfølging av ungdommen etter "Felles ansvar"

Flere av aktørene i ansvarsgruppene mener at det bør åpnes for at kontrakten i enkelte tilfeller kan være lengre enn 6 måneder, idet man mener å se at flere ungdommer kunne hatt behov for lengre oppfølging. Samtidig pekes det på at ungdommene ofte blir fulgt opp gjennom vanlig ansvarsgruppe etter at kontrakten er avsluttet. En utvidelse av kontrakten reiser utfordringer som krever grundig drøfting. Dersom reaksjoner på lovbrudd defineres som å være til lovbrysterens "beste", er det en fare knyttet til at man i praksis ikke anser det som viktig å kontrollere de ubehagelige aspektene av tilbudene. Det er bl.a. viktig at ikke prosjektet blir en overreaksjon, noe som i seg selv kan undergrave prosjektets intensjoner.

Restorative justice

Rapporten berører kompleksitet og ambiguitet knyttet til restorative justice som fenomen. Termen restorative justice er et forsøk på å skape et overordnet begrep på reaksjoner som er ment å skille seg fra de straffende (retributive) og de behandlende (rehabiliterende). I praksis ser man imidlertid av denne, så vel som andre empiriske studier, at mediering inkorporerer en rekke elementer, deriblant av retributiv og rehabiliterende justis. Det kan synes som om dette er utfordringer som ikke bare er knyttet til teknikker, men at tilsynelatende motstridende prinsipper kan forstås som avhengige av hverandre. Distinksjonene er likevel ikke meningsløse, og det er særdeles viktig med bevisstgjøring og drøfting i feltet: Der det eksisterer intensjoner om straff, eller reaksjoner som kan oppleves som straffende, er det behov for regulering og beskyttelse. Et annet viktig prinsipp ved restorative justice er betydningen av frivillighet. I prosjekter av arten "Felles ansvar", er det derfor et paradoks knyttet til hvordan frivillighet skal forstås, der deltakeren har en trussel om straff hengende over seg.

SUMMARY

The present report presents an evaluation of the project *Felles ansvar* – “mutual responsibility” – in Salten police jurisdiction. The project has been an attempt at developing a model of interdisciplinary cooperation between different authorities working with teenagers who have broken the law, or have become objects of concern for other reasons. The targeted teenagers in the project *Felles ansvar* are between twelve and eighteen years old. The aim of the project has been to try out alternatives to traditional retributive responses, through interceptions at an early stage to prevent the development of a criminal career. By way of interdisciplinary cooperation, based upon the principles of restorative justice, the individual teenager is supposed to get assistance to handle what has been defined as negative behaviour. The cooperation is intended to embrace the teenager and her/his parents as well as other people who have been emotionally implicated by the incident(s) in question. Another aim has been to achieve reconciliation between offender and offended, and/or the local neighbourhood. The evaluation we present here explores to what extent, and how these goals have been accomplished.

The evaluation has combined qualitative and quantitative methods, and has been divided into three sub divisional studies. Part A has been an internet based survey among all the authorities that have been involved in *Felles ansvar*. Part B has been group interviews with actors in the various assignment groups. We have also interviewed the project leader of *Felles ansvar*. Part C comprises individual interviews with a selection of teenagers who have participated in *Felles ansvar*. Further to this, we have interviewed central actors in the Department of Justice. The evaluation took place the autumn of 2006, extending into February 2007.

Central issues in the evaluation have been the organisation of the project, the achievement of goals, coordination and leadership, the following-up of the teenagers, as well as the experiences of the teenagers themselves.

The Organisation of the Project Felles ansvar

The interdisciplinary cooperation within the assignment groups has been pointed out as useful by the participants, and as working well regarding the following-up of the teenagers. The assignment groups have been put in charge of clearly defined areas of responsibility, and the participants feel there has been effective use of resources within a framework of holistic thinking. The professional network that has been needed in the individual cases has been successfully established. The assignment groups have consisted of actors from different authorities who have been relevant to the case in question. It has also been pointed out as important that

not too many people be involved. The actors in the assignment groups report having complemented each other well. The parents report that they have been included and involved through their participation in the assignment groups. The teenagers have also been made responsible for their deeds, and the teenagers report that they have achieved a higher level of insight and a better understanding of the consequences of what they have done. This impression has also been communicated by their social network.

However, their experience suggests a need of clarification regarding the criteria for breach of contract, what consequences such breach should have, and how the actors should relate to their pledge of secrecy, also in relation to the authorities that they represent themselves. The conditions in the contract also need clarification regarding the issue of official criminal records.

Work of Reconciliation

In most of the contracts there has been a meeting of reconciliation between offender and offended, provided there is an offended party involved. The actors from the assignment groups as well as the leader of the project are of the opinion that these meetings have been useful for the achievement of their aims. The people who have been emotionally involved in the individual incidents have been included and taken care of to a certain degree by way of these meetings of reconciliation. However, it remains a challenge to involve the social network to a greater extent.

The project *Felles ansvar* has arranged a few plenary meetings. These have only to a limited extent delivered the premises for the contract, such as the way the teenager should be followed up, and what terms should be included in the contract etc. In a continuation of the project one could consider increasing the number of plenary meetings, and letting these deliver the premises for the contracts to a greater degree. But, as the evaluation shows, there may be cases where it is advisable to arrange this meeting later in the contract period.

There is some degree of uncertainty among the actors in the assignment groups whether the principles of restorative justice have been central in the project. This has to do with uncertainty among the actors regarding what restorative justice entails, and/or the actors concentrating on the challenges posed by the individual cases without reflecting on it in terms of restorative justice. The project *Felles ansvar* has only managed to activate the networks and local neighbourhoods of the teenagers to a limited extent. The assignment groups would also welcome a higher degree of involvement from voluntary organisations.

The Apprehension of the Teenagers

Important factors that the teenage offenders point out as arguments for participating, is that they can avoid fines, that they receive help to get out of a bad environment, and that they get an opportunity to make up for what they have done. A lot of teenagers were under the misconception that they wouldn't get into the police records if they participated. This obviously relies on a misunderstanding. We heavily recommend that the project clear this up. Factors that the teenagers point out as arguments for not participating, is that the project is seen as lasting for a long period of time, that there is a lot that is expected from them, and that it can be a very uncomfortable experience to face the offended party.

In general, the teenage offenders report positive experiences from the project. They point out that they have been seen and heard in the assignment groups, and they maintain that the meetings have made them more reflective.

Achievement of Goals

Most of the people in our study believe that the goals of preventing a criminal career among the teenagers involved have been fully or partly accomplished. Only a few of the teenagers have broken their contracts. A factor of success that has been pointed out is the manner in which the interdisciplinary cooperation has functioned.

At the same time, it is difficult to make any judgement in reference to whether these projects have succeeded or not in preventing criminal careers. Presently a lot of the teenagers are still in the middle of their contracts. Also, there has been no feedback system regarding what happens with the teenagers after the contracts are finished. Such feedback routines could be established to enable the actors to evaluate the work they have been doing in their assignment group.

Coordination and Leadership of the Project

The coordination, organisation and leadership of *Felles ansvar* have received very positive feedback from the actors in the assignment groups of responsibility as well as the teenagers themselves. This also goes for the geographical localisation of the project. It has been pointed out as being of utmost importance that each project has had its own project leader. There is some uncertainty whether the leader of the project needs to be from the police. Very few of the actors in the assignment groups are of the opinion that any of the authorities involved could have taken the full responsibility for *Felles ansvar* within the present powers of their own authority. All the people in our study are of the opinion that the project should be continued.

The Following up of Teenage Offenders after Felles ansvar

Many of the actors in the assignment groups are of the opinion that the contract in some cases could be longer than six months as this would enable them to follow up the teenagers better. At the same time it is pointed out that the teenagers are often followed up by an ordinary group of responsibility after the contract is finished. We point out that any prolongation of contract raises challenges that call for thorough discussion. It is important that the project does not become an overreaction, which in itself may undermine the intentions of the project.

Restorative Justice

The report touches upon complexities inherent in restorative justice as a phenomenon. The term restorative justice is an attempt at creating an overarching term that may embrace alternative reactions to retribution and rehabilitation. However, along with other empirical studies, this report indicates that mediation incorporates many elements, among which we find elements of retribution and rehabilitation. What is more, this may not just be a question of adjusting the techniques applied, as seemingly contradictory principles may be mutually dependent on each other. Yet, it is not only relevant to uphold the distinctions between the different elements, but it is also of utmost importance that there is an ongoing discussion and consciousness-raising process in the field: where there may be intentions of punishment, or where the reactions are experienced as punitive, there is need for regulation and protection. Another important principle of restorative justice is its base in voluntary participation. In projects like *Felles ansvar* there is a built-in paradox of how voluntariness should be understood as the participant is under the threat of punishment if not participating.

1. EVALUERINGEN – OPPLEGG OG INNHOLD

I dette kapittelet skal vi beskrive opplegg og innhold for evalueringsarbeidet, samt metodisk fremgangsmåte og avgrensning. Til slutt i kapittelet gjør vi rede for oppbyggingen av rapporten.

Utgangspunktet for evalueringen er at Justisdepartementet ønsker en ekstern evaluering av prosjektet ”Felles ansvar” i Salten. Prosjektleders rolle, organisatorisk løsning, andre etaters ansvar og roller, samt etatenes samarbeid i enkeltsaker er blant de aspekter som vi er bedt om å identifisere, beskrive og vurdere.

1.1 FORMÅLET MED EVALUERINGEN

Et sentralt spørsmål for evalueringen er om en har nådd målene for prosjektet ”Felles ansvar”. Hensikten med evalueringen er altså å få økt kunnskap om hvorvidt og hvordan prosjektet ”Felles ansvar” har vært hensiktsmessig for å hjelpe den enkelte ungdom til å bryte med en kriminell løpebane og ivareta en reell konstruktiv utvikling, samtidig som ungdommen selv ansvarliggjøres. En viktig oppgave for denne evalueringen har vært å løfte frem partenes erfaringer med prosjektet, fra ungdommen selv, aktørene som har vært sentrale i ansvarsgruppene og prosjektleder.

Sentrale spørsmål i evalueringen er bl.a.:

- Har man nådd målet med prosjektet?
- Hva har vært viktig for å nå målet?
- Hva har vært utfordringer/hindringer med hensyn til å nå målet?
- Hvordan har rammebetingelser i prosjektet påvirket måloppnåelsen?
- Hvilke metoder har teamene benyttet seg av for å nå målet?
- Hvilken rolle og hvilket ansvar har de ulike aktørene i prosjektet hatt?
- Hvordan vurderes kvaliteten på samarbeidet mellom de ulike aktørene?
- Fordeler og ulemper med koordineringen og organiseringen av prosjektet?
- I hvilken grad har restorative justice-tankegangen vært bærende i prosjektet?
- Hvordan er ungdommene blitt fulgt opp?

1.2 METODISK FREMGANGSMÅTE

I evalueringen har vi valgt å kombinere kvantitativ og kvalitativ metode. Prosjektet omfatter tre delstudier. Nedenfor vil vi kort si litt om disse, og hvordan vi metodisk har gjennomført evalueringen. En nærmere presentasjon om de enkelte delstudiene gis i metodeavsnittene som følger i dette kapitlet og i kapitlene hvor resultatene fra disse presenteres (kap. 4-6).

Del A (spørreskjemaundersøkelse): Vi har høsten 2006 gjennomført en internettbasert spørreskjemaundersøkelse blant alle instanser som har hatt en rolle i prosjektet "Felles ansvar".

Del B (gruppeintervju): Vi har gjennomført gruppeintervju med aktører fra et utvalg (fem) ansvarsgrupper, som består av aktører fra ulike instanser. I tillegg har vi intervjuet prosjektleder for "Felles ansvar" alene flere ganger i løpet av evalueringen.

Del C (personlige intervju): Vi har intervjuet et utvalg (seks) ungdommer, enten alene, sammen med en venn eller sammen med foreldre eller foresatte.

Vi vil i analysen av datamaterialet la resultatene fra de ulike delstudiene kaste lys over hverandre.

Vi har også intervjuet sentrale aktører i Justisdepartementet.

I tillegg til datainnsamlingen har vi også deltatt på flere seminar underveis i evalueringen; Tre av prosjektmedarbeiderne har deltatt på et samarbeidsseminar i Sulitjelma i Nordland, hvor ulike aktører som har deltatt i "Felles ansvar" var til stede, sammen med Oppfølgingsteamet i Trondheim. Her deltok vi i diskusjon rundt denne måten å arbeide på overfor unge lovbrytere. Dessuten har to av prosjektmedarbeiderne deltatt på et forskningsseminar i regi av Justisdepartementet om restorative justice.

1.3 DEN KVALITATIVE DATAMATERIALET; FRAMGANGSMÅTER OG AVGRENSINGER

I dette prosjektet har vi blant annet produsert datamateriale ved hjelp av samtaler/ustrukturerte intervju med personer som har vært involvert i prosjektet "Felles ansvar". Intensjonen har vært å få fram deres erfaringsberetninger; hva har

prosjektet "Felles ansvar" bestått i sett fra ulike aktørers perspektiv, og hvordan har man opplevd å være del av prosjektet?

1.3.1 Å analysere erfaringsberetninger

Når man analyserer folks beretninger om sine erfaringer, kalles det på fagspråket "narrativ analyse". Narrativ betyr ganske enkelt fortelling. Slike analyser kan gjøres på mange ulike måter, både avhengig av hva man ønsker å kunne si noe om, og ikke minst, av hva man tror er mulig å si noe om via erfaringsberetninger. Evalueringer av den typen vi har gjort her, baserer seg på en forståelse av at språket peker på noe utover seg selv. Vi går altså ut fra at språket faktisk *omhandler* noe, og at vi derfor, ut fra det som berettes, ikke bare kan si noe om fortellingene i seg selv, men også noe om de hendelser det berettes om (Eide 2005).

Vi har imidlertid ikke direkte tilgang på de hendelser det berettes om. Generelt, uansett hvem som beretter om sine erfaringer, så må den som beretter gjøre et utvalg. Noe forteller man om, noe forteller man ikke om. Hva man husker eller velger å fortelle, avhenger blant annet av hvordan man forstår og opplever den situasjonen man forteller i, så vel som hvem man forteller til. Det vi påpeker her dreier seg ikke om "sant" kontra "usant". Det dreier seg om noe så enkelt som at det man forteller til kjæresten, ikke det samme som det man forteller til læreren eller til mamma; det man forteller til psykologen, er ikke det samme som det man forteller til arbeidsgiveren etc.. Beretningene framkommer i dialog som forskeren inngår i. Hva stiller vi spørsmål om, hva stiller vi ikke spørsmål om? Hvordan følger vi opp det som berettes? Hvordan møter vi det som berettes med ord og kroppsspråk? Informantene er også klar over at det som fortelles skal brukes til noe: vi skal skrive en rapport som kommer til å bli lest av mennesker verken informantene eller vi er sikre på hvem er. Det vi forstår med "situasjonen det fortelles i" omhandler derfor også forhold utenfor den konkrete settingen selve intervjuet foregår i: "det usynlige publikum" (for eksempel potensielle lesere) og implikasjoner ingen kan ha oversikt over der og da. Ikke alt vil eller kan fortelles. For eksempel; hvordan setter man ord på kompliserte emosjoner og hendelsesforløp?

Aspekter ved de hendelser det berettes om kan både under- og overkommuniseres. "Impression management" er også en faktor av betydning. Mennesker generelt kan ha behov for å formidle et bestemt bilde av seg selv, og av og til kan det som fortelles være styrt av at informanten har et ønske om å gjøre andre fornøyd, ikke "skuffe" den man forteller til. Måten noe fortelles på kan i seg selv formidle en historie. Hvordan man tenker omkring det man har opplevd vil også forandre seg over tid. Vi mennesker tolker og refortolker hendelser i lys av nye erfaringer. Dersom informantene våre i ettertid får nye opplysninger om det prosjektet de har

vært med på, kan det forandre hva de synes om prosjektet på sekunder. Noe av det som er blitt fortalt omhandler heller ikke konkrete hendelser, men forhold som for eksempel anger, eller følelsen av å ha fått gjort opp for seg, det å kjenne seg ferdig med noe. Vi har vel alle erfaringer med at noe vi trodde vi var ”ferdige med”, plutselig kan komme tilbake for full kraft en søvnløs natt.

1.3.2 Konkrete framgangsmåter og implikasjoner av disse

Rent konkret har vi gjort samtalene med ansvarsgruppene separat fra samtalene med ungdommene. Årsaken har vært at vi ønsket at ungdommene mest mulig fritt skulle kunne fortelle om sine erfaringer, uavhengig av ansvarsgruppene. Ungdommene vi har snakket med har selv valgt om de ønsket å ha en forelder eller annen person med seg i samtalen med oss. Noen har hatt med en forelder, noen har hatt med en venn, noen har ønsket å snakke med oss alene. Vi har også gjort det til et viktig poeng at når vi har snakket med ansvarsgruppene, så har vi ikke snakket om den/de konkrete ungdommen(e), men om arbeidet i ansvarsgruppene på *generelt* plan. Vi har ikke ønsket å skape en situasjon der ungdommene på noen måte opplevde seg ”baksnakket”. Denne type etiske hensyn må alltid ha prioritet, ivaretagelse av informantene og deres verdighet må alltid komme først.

Når man snakker med flere informanter samtidig, som når vi har snakket med ansvarsgruppene eller en ungdom med følge, har dette både fordeler og ulemper. Ulempen er at partene også utgjør hverandres publikum, hvilket kan medføre at ikke alle opplever at de kan snakke like fritt. Det kan imidlertid også virke motsatt; ved at man er flere i intervjusituasjonen kan det skapes en trygghet som gjør det lettere å fortelle. En annen fordel er at man kan få fram diskusjoner og meningsbrytninger, partene kan minne hverandre på ting de ellers ville glemt, og derved få fram aspekter og detaljer ved det som har hendt som ellers ikke ville kommet fram. Hvordan vi som forskere opptrer og oppfattes, hvordan vi responderer på det som blir sagt, har selvfølgelig også betydning for både hva som fortelles, og på hvilken måte det blir fortalt. Vi er faktisk fremmede som kommer dumpende ned og ber folk fortelle om erfaringer som – enten det gjøres eksplisitt eller ei – knytter seg til emosjonelle og private forhold. Dette gjør seg kanskje spesielt gjeldende når vi har snakket med ungdommen og deres nærmeste, ansvarsgruppene kan man anta har en litt mer profesjonell distanse til hendelsene. Vi kunne supplert med intervjuer der både ansvarsgruppene og ungdommene var tilstede samtidig, så vel som foretatt intervjuer med personer i ansvarsgruppene alene. Jo flere intervjuer og innfallsvinkler man har, dess mer datamateriale får man generert, og dess mer kan man lære av studien. Denne type omstendelig datainnsamling må imidlertid veies opp mot hva man kan forvente kommer ut av det i forhold til studiens siktemål. Man utfører også denne type evalueringer innen rammebetingelser som omhandler både tidsplaner og økonomi. Vi har funnet det

hensiktsmessig å forholde oss til det opplegg vi signaliserte i den opprinnelige prosjektskissen.

Det utvalget ungdommer vi har snakket med, har vi kommet i kontakt med gjennom prosjektlederen for "Felles ansvar". Dette er noe vi må anta har hatt innflytelse på den type datamateriale vi har kunnet generere. Det er ikke urimelig å anta at ungdommer med større grad av konfliktfylt forhold til politiet¹ (og vice versa) eller eventuelt til "Felles ansvar", vil ha takket nei til deltakelse på prosjektet i større grad enn der forholdet erfares som positivt. Selv om vi har gjort klart at vi ikke er på noens "side", og at alt datamaterialet vil anonymiseres, vil det at forespørselen kom fra politiet kunne gi signaler i seg selv som lever sitt eget liv. En person som for eksempel er skeptisk til autoriteter eller systemet generelt, vil også kunne ha kategorisert oss som del av "systemet", og derved tatt avstand, uavhengig av hvorvidt vi ble assosiert med politiet. Vi er imidlertid helt avhengige av at de ungdommene vi snakker med gjør det frivillig. Først og fremst av etiske hensyn, som i seg selv er begrunnelse nok. Det vil heller ikke komme noe god informasjon ut av et motvillig intervju (dersom det i det hele tatt hadde vært mulig å få tak i ungdommer som ikke ønsket å stille opp). Man kan anta at blant de ungdommer vi ikke har snakket med, ville man kunne finne andre typer erfaringsberetninger. Det er ikke urimelig å anta at deres beretninger ville representert en annen form for kritikk. Men hva denne i så fall ville bestått i, eller mot hvem/hva denne kritikken ville vært rettet, kan vi ikke ha noen formeninger om. Det er ikke engang sikkert at det ville dreid seg om "Felles ansvar". Det eneste vi kan slå fast, er at disse forholdene bidrar til at vi har endt opp med erfaringsberetninger som innehar en større grad av likhet enn hva som ellers trolig ville framkommet. Dette er viktig å ta høyde for når vi drøfter vårt materiale.

1.3.3 "Ofre", "fornærmede part" eller "den lovbruddet har gått ut over"

Vi har ikke snakket med de som gjerne omtales som "ofrene" eller "fornærmede part" i sakene. (Vi setter disse betegnelsene i anførselstegn fordi begrepene er problematiske i forhold til restorativ justice, noe vi kommer tilbake til i kapittel tre). Å snakke med den som lovbruddet var gått ut over, inngikk heller ikke i vår opprinnelige prosjektskisse. I de fleste av sakene har den part som lovbruddet har gått ut over riktignok vært involvert i de prosesser som har vært iverksatt, men primært gjennom konfliktrådsmedling. Vårt oppdrag har vært å evaluere "Felles ansvar", ikke konfliktrådet, selv om grenseoppgangene mellom hva som skal

¹ På grunn av at "Felles ansvar" er samlokalisert med politiet og at prosjektleder har bakgrunn fra politiet er det enkelte som ikke skiller mellom politiet og "Felles ansvar".

defineres som tilhørende "Felles ansvar" analytisk sett ikke er helt klare². Vi har måttet gjøre prioriteringer for å avgrense på en hensiktsmessig måte innen evalueringens rammebetingelser. I løpet av prosjektet "Felles ansvar" har det blitt gjennomført enkelte stormøter, som har involvert flere unge lovbrøyttere så vel som de parter som lovbruddet har gått ut over. I prosjektet "Felles ansvar" sto imidlertid ungdommen som sådan i fokus. "Rehabiliterende" aspekter syntes sentrale, både i selve utlysingen så vel som måten prosjektet syntes å være operasjonalisert på. Prosjektet "Felles ansvar" har vært rettet mot det å "snu unge lovbrøyttere", og en mobilisering av hjelpeapparat og nettverk med dette som formål. En evaluering av prosjektet på dets egne premisser må derfor ha fokus på snu-operasjonen. Vi la det metodiske fokuset på ungdommene og ansvarsgruppene, fordi det er her det arbeidet som har vært sentralt i "Felles ansvar" har foregått.

I forhold til å drøfte restorative justice som sådan er det imidlertid klart at den part som lovbruddet har gått ut over burde inngått i studien på en annen måte, og som forskere kunne vi ha ønsket et bredere datamateriale for å kunne gjøre nettopp dette. Blant annet ved framgangsmåter som kunne muliggjort en annen grad av nærhet til de hendelser vi prøver å forstå; det å følge med på prosessene underveis. Det datamaterialet vi har generert, har imidlertid vært gjort i forhold til å kunne utføre den evalueringen som var etterspurt innen de gitte rammebetingelser. Valgene vi har gjort, så vel som prosjektets utforming vil naturligvis like fullt bli gjort til gjenstand for analytisk kritisk gjennomgang. I rapportens drøftingsdel vil vi blant annet si mer om "offerets" rolle. Ellers så er oppgaven den som ved ethvert forskningsprosjekt, å nøye klargjøre: Hva er mulig å si, og hva er ikke mulig å si ut fra den type informasjon man har generert?

Som det framgår av dette kapitlet, er det grenser for hva man kan studere ut fra evalueringer som gjøres i etterkant av noe, og grenser for hva som kan studeres via samtaler/intervju. Betydningen av studier som muliggjør deltakende observasjon, det å være tilstede der det skjer, og studier som muliggjør oppfølging og utvikling over tid kan ikke understrekes nok. Det er viktig med nærhet til de fenomen man studerer, for bedre å belyse kompleksiteten i menneskelig interaksjon. For å drøfte hvorvidt og hvordan de verdier som restorative justice er basert på ivaretas i ulike prosesser og settinger, må man være tilstede gjennom prosessene. Den type erfaringsberetninger vi har samlet her, kan imidlertid gi gode pekepinner i forhold til veier å gå videre.

² Det har tydeligvis ikke vært helt klart for informantene våre heller, ungdommen så vel som foreldre har snakket om møtene de har deltatt i, med en rekke ulike betegnelser som har gjort det til en liten oppgave for oss å dechiffere hva slags møter de ulike har snakket om.

1.4 RAPPORTENS OPPBYGGING

I kapittel 2 presenterer vi prosjektet "Felles ansvar". For deretter i kapittel 3 å vie oppmerksomheten til restorative justice. I kapitlene 4, 5 og 6 presenteres det empiriske materialet. Først i kapittel 4 kartleggingen av hvilke instanser som har deltatt i "Felles ansvar", samt hvilke erfaringer de har gjort seg. Deretter i kapittel 5 presenteres ansvarsgruppene og prosjektleders erfaringer. Ungdommenes erfaringer presenteres så i kapittel 6. Det siste kapittelet, kapittel 7, er en oppsummering og avsluttende drøfting. Her løfter vi frem og drøfter ulike sider ved prosjektet, samt oppsummerer og peker på utfordringer for en videreføring av prosjektet.

2. PRESENTASJON AV PROSJEKTET "FELLES ANSVAR"

I løpet av de siste årene har vi sett en økende politisk interesse for å prøve ut alternative straffereaksjoner overfor unge lovbyggere, og arbeide for å forhindre at barn og unge utvikler kriminelle løpebaner. Det er bl.a. satt i gang flere prosjekter hvor en nettopp skal prøve ut andre måter å forholde seg til unge som har begått lovbrudd og/eller som det er stor bekymring rundt. Som et ledd i dette arbeidet ble prosjektet "Felles ansvar" igangsatt i Salten politidistrikt som et tverr-departementalt prosjekt i perioden 2004-2007. Den 1/1 2006 ble det overtatt av Justisdepartementet. Målsettingen har vært å gripe tidlig inn og snu en negativ utvikling hos barn og unge som står i fare for å utvikle en kriminell løpebane.

I denne rapporten presenteres resultatene fra en evaluering av "Felles ansvar" som Nordlandsforskning har gjennomført på oppdrag fra Justisdepartementet, høsten 2006 og vinteren 2007. Vi vil nedenfor begynne med å presentere prosjektet "Felles ansvar". Deretter vil vi gjøre nærmere rede for evalueringen.

2.1 PRESENTASJON AV PROSJEKTET "FELLES ANSVAR"

Vi vil her presentere prosjektet "Felles ansvar" og se nærmere på innholdet i prosjektet og hvordan det er organisert. Presentasjonen bygger i tillegg til intervju med prosjektleder og samtaler med bl.a. sentrale aktører i Justisdepartementet, politijurister og meglere fra Konfliktrådet, på prosjektbeskrivelsen til "Felles ansvar" og statusrapporter som er skrevet underveis i prosjektperioden.

2.1.1 Bakgrunnen for prosjektet

Prosjektet "Felles ansvar" i Salten politidistrikt inngår som ett av seks delprosjekter i hovedprosjektet "Snu unge lovbyggere i tide – et felles ansvar for stat, kommune og lokalsamfunn"³. Alle delprosjekter under "Snu unge lovbyggere" har som mål å utvikle gode modeller for gjensidig forpliktende samarbeid mellom berørte etater rundt hvert barn eller ungdom som enten står i fare for å utvikle en kriminell løpebane eller som allerede har fått en dom for ett eller flere lovbrudd.⁴ Målet er

³ Heretter SNU-prosjektene.

⁴ Lovovertrедelse omfatter både straffbare handlinger og handlinger som ikke blir berørt av straffeloven. Kriminalitet er et mer snevert begrep i den forstand at det bare omfatter forhold som ifølge loven medfører sanksjoner av et vist omfang. Lovovertrедelser som gir forenklet forelegg regnes for eksempel ikke som en form for kriminalitet (Pape 1997).

altså å snu unge lovbyggere før det er for sent. En skal forsøke å hindre utvikling av en kriminell løpebane hos den enkelte, og forebygge sosial utstøting og tilbakefall etter en eventuell dom.

Bakgrunnen for at SNU-prosjektene ble igangsatt var at det i perioden 1998 til 2003 ble registrert en urovekkende økning i antall 15-20 åringer som ble siktet for forbrytelser. I løpet av de siste årene har det vært økt fokus på alternative og mer formålstjenelige reaksjonsformer overfor unge lovbyggere. Ledelsen i kriminalomsorgen har gitt sterkt uttrykk for at de ikke ønsker ungdom i fengsel. Stortingsmelding nr 17 (1999-2000) *”Handlingsplan for bekjempelse av kriminalitet blant barn og unge”* har som målsetting å fremme samarbeid mellom ulike etater for å oppnå ønskede resultater på det kriminalforebyggende området. Bakgrunnen for at man ønsker samarbeid på dette området er at man innser at problemet med kriminalitet blant barn og unge må møtes med kunnskap fra flere etater for å finne gode løsninger. Det var samtidig en klar erkjennelse av at justismyndighetenes tiltak var utilstrekkelige i arbeidet overfor barne- og ungdomskriminalitet. Lovbrudd eller risikoatferd som grenser tett opp til kriminalitet, ble altså valgt som innfallsvinkel til samarbeidsprosjektene ”snu unge lovbyggere”.

Fra Justis- og politidepartementets side blir det understreket at en forutsetning for å nå målet om redusert kriminalitet blant barn og unge er en aktivisering av det sivile samfunn og et forpliktende samarbeid mellom bl.a. skole, helse, sosialetat, Aetat, barnevern, konfliktråd, politi og kriminalomsorg. I Handlingsplanen *”Sammen mot barne- og ungdomskriminalitet”* (2005-2008) legges det stor vekt på prinsippene for ”Restorative justice”. Utgangspunktet for denne tilnærmingen er at både gjerningspersonen, offeret og samfunnet skal ansvarliggjøres og ivaretas gjennom aktiv deltakelse i oppfølgingen av lovbruddet.

Valg av politidistrikt som skulle delta i SNU-prosjektene ble foretatt av departementene. Bakgrunnen for at Salten politidistrikt ble valgt ut skyldtes flere forhold. For det første hadde Bodø vært en av syv kommuner som hadde prøvd ut Ungdomskontrakten⁵ med gode resultater og følgelig hadde noe erfaring med

⁵ Ungdomskontraktene var en ordning med alternativ straff for kriminalitet, rettet mot unge lovovertredere. Ordningen ble først innført i Danmark. Deretter ble det i sju kommuner/politidistrikt i Norge gjennomført prøveprosjekter med ungdomskontrakt i perioden 2002 til 2004, deriblant Bodø. Ungdomskontrakt er en avtale mellom en ung lovbygger med samtykke av foresatte på den ene siden og politi og kommunale myndigheter på den andre siden. I kontrakten forplikter den unge seg til å gjennomføre spesifiserte aktiviteter mot at rettsmyndighetene avstår fra ytterligere rettsforfølgelse. Kontraktene inneholder 8-10 ulike krav, tilpasset hver enkelt sak.

denne måten å jobbe på. For det andre var departementene ute etter politidistrikt som var interessert i å jobbe tverretattlig i forhold ungdom som har begått lovbrudd eller som det er stor bekymring rundt. Det var også positivt at Konfliktrådet i regionen var opptatt av barn og unge. For det tredje var det et uttalt ønske om også å ha med et politidistrikt i nord. Samtidig var det også andre forhold som gjorde at Salten politidistrikt pekte seg ut; Bodø har et element av storbyproblematikk, samtidig som distriktet bl.a. dekker over øysamfunn, noe som gjorde distriktet ekstra interessant.

Prosjektet "Felles ansvar" hadde oppstart i Salten politidistrikt høsten 2004 med en "avspark-konferanse" 2. september 2004 og skulle opprinnelig avsluttes i løpet av 2006. Prosjektet ble imidlertid forlenget til sommeren 2007, til evalueringen var gjennomført. Det er bestemt at arbeidsmetoden som er benyttet i prosjektet skal videreføres som tiltak i Salten politidistrikt, der alle kommunene i Salten politidistrikt skal delta, og dele på utgiftene.

Kommunene som har deltatt i "Felles ansvar" er Bodø, Fauske, Meløy, Gildeskål og Saltdal. Prosjektet ledes og finansieres av politiavdelingen i Justisdepartementet. Prosjektleder er innleid fra Politihøgskolen, avd. Bodø, og har bl.a. erfaring fra forebyggende politiarbeid. Prosjektleder har hatt kontorplassering på politihuset i Bodø. Salten regionråd har ført regnskap, og bidratt med sekretærhjelp på møter. Prosjektet støttes av en tverretattlig ressursgruppe som består av representanter fra kriminalomsorgen, barnevernet, politi og påtalemyndighet, barne- og ungdomspsykiatrien, utekontakten og Konfliktrådet.

2.1.2 Hva er "Felles ansvar"?

"Felles ansvar" er et forsøk på å lage en modell for et tverrfaglig samarbeid, der de ulike etater som er involvert i forhold til ungdom tar et ansvar for å snu ungdommen bort fra kriminalitet og det som anses som bekymringsverdig adferd. Samarbeid med ungdommen og ungdommens familie og nettverk står sentralt. Målgruppen i prosjektet "Felles ansvar" er unge i alderen 12 til 18 år (hovedvekt 14-17) som har begått lovbrudd eller det som forstås som bekymringsverdige handlinger, som gir grunn til å frykte gjentakelse eller negativ utvikling hos gjerningspersonen. Det kan være saker som er anmeldt til politiet, eller f.eks. meldt som bekymringssak til barnevernet. Dette er ungdom som bl.a. kan ha problemer i forhold til nærmiljø, skole, rusmisbruk og vold. Ungdommen må ville delta frivillig i prosjektet, skrive under på en kontrakt, samt godta fritak fra taushetsplikten mellom samarbeidende instanser i ansvarsgruppen. Foresatte må også samtykke.

2.1.3 Målsetningene med "Felles ansvar"

Målet med "Felles ansvar" har vært å prøve ut alternativer til straff for unge lovbrystere og utvikle en modell for tverrfaglig samarbeid rundt unge lovbrystere, for å stanse lovbrudd og det som forstås som bekymringsverdige handlinger. Gjennom tverrfaglig forpliktende samarbeid, basert på prinsippene for restorative justice, skal den enkelte ungdom få hjelp til å takle det som defineres som negativ atferd (lovbrudd) og endre denne i retning av konstruktiv virksomhet knyttet til utdanning, arbeid, hjem og fritid. I tråd med prinsippene for restorative justice skal prosjektet også involverer de som er berørt av lovbruddet som aktive deltakere for å løse den aktuelle konflikten. Målet er å få ungdommen (gjerningspersonen) til å oppnå en forsoning med fornærmede og med lokalmiljøet. Målsettingene for prosjektet har vært de samme gjennom hele prosjektperioden.

Prosjektleder opplevde at mandatet han fikk fra Justisdepartementet ved oppstart av "Felles ansvar" ga rom for kreativ utfoldelse. Rammene var faste, det samme gjaldt hvem som skulle være samarbeidspartnere og hvor prosjektleder skulle ha kontor. Målsetningene med prosjektet var også gitte. Det som ikke var klart, var hvordan dette skulle gjøres. Prosjektleder tok utgangspunkt i erfaringene fra prosjektet om ungdomskontrakter, som ble avsluttet i 2004 i Bodø, og videreutviklet disse ideer og erfaringer.⁶ Også fra Justisdepartementets side blir det understreket at de overlot til prosjektleder å utforme prosjektet innenfor de rammer de hadde gitt.

2.1.4 Kort oversikt over sakene i "Felles ansvar"

Per 10. februar 2007 har 48 ungdom, 5 jenter og 43 gutter, vært inne i prosjektet og hatt kontrakt. Av disse har det vært brudd på vilkårene i ni av kontraktene, hvorav en ungdom har brutt kontrakten to ganger. Alle som har brutt kontrakten, med ett unntak, har fått ny kontrakt. Til sammen er det laget 56 kontrakter i regi av "Felles ansvar". De fleste kontraktene løper i 6 måneder, mens enkelte er blitt forlenget ved at ungdommen har fått ny kontrakt, etter brudd på den første.

Sakene i prosjektet omfatter i all hovedsak lovbrudd. Dette har først og fremst omfattet skadeverk, tyveri og innbrudd, men også andre type lovbrudd. I de fleste sakene i "Felles ansvar" har det vært gitt påtaleunntatelse med vilkår om å delta i prosjektet. Påtalemyndighetene har med andre ord i disse sakene bestemt at det ikke skal reises tiltale. Dette er lovbrudd som sannsynligvis ville ha resultert i forelegg ut fra strafferammen på lovbruddene og ungdommens unge alder. I ett tilfelle har en ungdom kommet med i "Felles ansvar" etter at det ble reist tiltale og saken ble overført til domstolene. Dette var en sak hvor en ungdom hadde begått en forholdsvis alvorlig straffbar handling som innebar biltyveri og promillekjøring.

⁶ For nærmere redegjørelse av hva Ungdomskontrakt er, se fotnote nr. 2 side 8.

I Tingretten ble det fremlagt muligheten for at denne ungdommen kunne få delta i "Felles ansvar". Ungdommen fikk da betinget dom med vilkår om å delta i "Felles ansvar", under forutsetning at vedkommende selv var motivert for å delta.

I enkelte saker har ungdom deltatt i prosjektet som ikke har begått lovbrudd, men på grunn av bekymringsverdig atferd. Det dreier seg bl.a. om rusmisbruk og deltakelse i belastede miljøer. Såkalte bekymringssaker omfatter også barn under 15 år som ikke er strafferettslig ansvarlige. Disse kan også ha begått lovbrudd, men er altså under den kriminelle lavalderen og dermed ikke strafferettslig ansvarlige. Mens enkelte ungdom som har deltatt i prosjektet, har flere lovbrudd bak seg og ofte har en historie med omfattende og sammensatte problemer, har andre kun begått ett lovbrudd.

2.1.5 Rekruttering av ungdom til prosjektet

Når det gjelder rekruttering av ungdommer til prosjektet er det utarbeidet rutiner for å fange opp aktuelle personer for oppfølging i prosjektet. Ungdommene blir hovedsaklig rekruttert gjennom politiet, på grunn av straffbare forhold. I de fleste tilfellene handler det om en anmeldelse. De aller fleste ungdommene i "Felles ansvar" har begått et straffbart forhold eller er under etterforskning på grunn av lovbrudd som vil kunne få en påtalemessig avgjørelse. Det er også noen ungdommer under 15 år som har kommet inn i prosjektet via barnevernet. Det er såkalte bekymringssaker - enten fordi disse ungdommene har begått noe straffbart, eller fordi de er i en bekymringssone i forhold til rus, belastet kriminelt miljø osv. Grunnen til at så få saker er kommet fra barnevernet er muligens at disse sakene ofte meldes inn til politiet først, før de meldes til barnevernet. I tillegg er noen få saker meldt direkte fra skolen eller Konfliktrådet. En sak ble også rekruttert via kriminalomsorgen der det var en ungdom som sto i samfunnsstraff.

Det er opp til politijuristene å avgjøre om et lovbrudd er så alvorlig at det må behandles i rettsystemet eller ikke. Når sakene kommer fra politiet kommer de vanligvis fra etterforskerne på ungdomsteamet, som har spurt ungdommen under avhør om de er interessert i å være med i "Felles ansvar". Politietterforskerne eller påtalejuristene tar så kontakt med prosjektleder for "Felles ansvar" og spør om dette kan være en sak for "Felles ansvar". I noen tilfeller er prosjektleder også med på møter sammen med ungdommen og foreldrene, der de sammen diskuterer om ungdommen er interessert i og kan tas inn i prosjektet. I disse tilfellene er saken vanligvis allerede avgjort – ungdommen har enten tilstått eller saken er ganske opplagt. Prosjektleder påpeker at i sakene som tas inn, må det foreligge en tilståelse. Dersom prosjektleder tror deltakelse i prosjektet er aktuelt for ungdommen og han eller hun ønsker det selv, sendes saken til påtalejuristene. Det legges her fram et forslag til juristene på hva oppfølgingen i "Felles ansvar" skal

være, hva som skal stå i kontrakten. Dette tar så juristene stilling til. Hvorvidt ungdommen får bli med i prosjektet avhenger i stor grad av hvor alvorlig lovbruddet er. Prosjektleder peker samtidig på at det har skjedd en gradvis bevisstgjøring hos politiet i løpet av prosjektperioden. Stadig flere innen politiet har etter hvert fått godt kjennskap til prosjektet, noe som har ført til at de ofte tar kontakt med prosjektleder dersom de lurer på om de har en ungdom som kan egne seg for prosjektet. Prosjektleder har likevel opplevd det som en utfordring å nå frem med informasjon om prosjektet – både blant politifolkene på politihuset, men også til bl.a. de ulike instansene som er eller bør være involvert.

Per i dag er det i liten grad tatt inn ungdommer i prosjektet som bor i institusjon, av typen ungdomssenter og ungdomshjem. Noe av grunnen til det er at prosjektet skulle ta tak i ungdommen før de havnet i institusjon. Det har heller ikke vært mange aktuelle saker der ungdom bor i institusjon.

2.1.6 Ansvarsgruppe

”Felles ansvar” skal fokusere på oppfølgingsansvaret rundt hver enkelt mindreårig lovbrøyer. Hovedverktøyet for dette oppfølgingsansvaret er tverretatlige ansvarsgrupper. I hver kontrakt opprettes det derfor en tverrfaglig sammensatt ansvarsgruppe, hvor også en eller begge foreldrene/foresatte deltar sammen med ungdommen. Ungdommen får ikke velge om de vil ha med foreldre eller ikke. I prosjektet legges det stor vekt på å ansvarliggjøre også foreldrene. Det arbeides også for at andre nære støttepersoner til ungdommen kan delta. Til nå har bl.a. tante, bestefar, søsken, nabo og venner deltatt i ansvarsgrupper. I prosjektplanen til ”Felles ansvar” pekes det på at arbeidet i ansvarsgruppene skal preges av fleksibilitet og åpenhet for flere mulige tilnærminger og løsninger av saker.

Ansvarsgruppene møtes omtrent hver måned i den seksmånedssperioden kontrakten varer. Møtene foregår på forskjellige steder, alt etter hva som passer best for deltakerne. Ungdommen og foreldrene får også være med å bestemme møtested. Det har bl.a. vært møter på politihuset, skolene og hos BUP.

De instanser som har vært involvert og samarbeidet i prosjektet er bl.a. politi, barnevern, BUP, skolen, MST (Bufetat), rusteamet, kriminalomsorgen, helsesøster, Konfliktrådet i Salten og utekontakten.

2.1.7 Kontrakt

Ungdommene som blir med i prosjektet, må underskrive en kontrakt over forpliktelser som deltakelsen vil medføre. Herunder må de også gi fritak fra taushetsregler mellom de samarbeidende etater i ansvarsgruppen. I nesten alle sakene er det derfor opprett en skriftlig kontrakt, med 8-10 ulike krav. Formålet

med kontraktene har vært å prøve ut alternativer til tradisjonell straff av unge lovbrøyttere. Kontrakten går over 6 måneder.

Det er hovedsakelig opprettet kontrakter på personer som er anmeldt til politiet og har fått en påtaleunntatelse. Kontrakten er frivillig i den forstand at ungdommen har samtykket i å være med, men fra prosjektets side kalles dette en **tvungen kontrakt** - der kontrakten er et vilkår i betingelsen i påtaleunntatelsen. Det er også gjennomført enkelte saker som er innmeldt direkte fra barneverner eller skoler, som ikke er politisaker. Disse ungdommene har skrevet under på **frivillige kontrakter**. Per i dag har det kun vært opprettet noen få såkalte frivillige kontrakter. Når ungdommen står i en frivillig kontrakt har de altså skrevet under den helt på frivillig basis, og det finnes ingen sanksjonsmuligheter i disse sakene. Disse ungdommene har ikke begått noe straffbart, evt. de er for unge til å straffeforfølges. Både ungdom under og over den kriminelle lavalder kan få frivillig kontrakt, men for ungdom over 15 år vil det bare gjelde bekymringsaker. Har ungdommen en påtaleunntatelse så vil derimot saken kunne gå sin vanlige gang dersom kontrakten brytes. Ungdommen risikerer da at saken går til vanlig bøtelegging, eventuelt at det reises tiltale og ungdommen må møte i retten.

Kontrakten blir utformet av prosjektleder i samarbeid med ungdommen og hans/hennes foreldre. Kontrakten forsøkes tilpasset hver enkelts behov for oppfølging. Nedenfor nevnes enkelte betingelser i kontraktene. Noen er felles for alle, mens andre varierer noe;

- Prøvetid på to år i alle straffesaker
- Ikke begå nye lovbrudd
- Hvis det er en fornærmet i saken: Forsoningsarbeid (Konfliktrådsmedling eller store meglingsmøter)
- Delta i ansvarsgruppe
- Opplæring med politiet; to kvelder der ungdommen møter politiet (ungdomsteamet), samt konsekvensamtaler
- Faste innetider
- Ved mistanke om rusmisbruk kan det være aktuelt med jevnlig urinprøver (ruskontroll) for å avsløre stoffmisbruk
- Møte opp på skolen
- Gjøre lekser

Ungdommer som får en påtaleunntatelse under betingelse av å delta i "Felles ansvar" kommer i strafferegisteret, og saken kommer med i politiattesten så lenge prøvetiden løper. Etter den tid kommer ikke saken opp i vanlig politiattest; men på

utvidet politiattest (som vil komme frem dersom ungdommen skal søke om visum eller søke spesielle utdanninger/jobber m.m.).

2.1.8 Restorative justice og forsoningsmøter

Prinsippene for restorative justice skal være retningsgivende for arbeidet i prosjektet "Felles ansvar". Restorative justice er en alternativ måte å se på og håndtere kriminalitet. Restorative justice er ikke en enkel sammenhengende teori eller perspektiv på kriminalitet eller rettsvesenet, men heller et mer løselig og uensartet samlebegrep for til dels ulike ideer, praksiser og hensikter. I neste kapittel vil vi drøfte nærmere hva restorativ justice er, hvilke utfordringer og begrensninger som ligger i restorative justice og hvilke implikasjoner det kan få for evalueringen av "Felles ansvar". Nedenfor vil vi kort presentere denne tankegangen, siden den er sentral i prosjektet og ligger til grunn for både forsoningsarbeidet og oppfølgingen av ungdommen.

Restorative justice forstås som en prosess hvor partene som er involvert og berørt av en kriminell handling, samarbeider for å rette opp skadevirkningene av dette. Et sentralt prinsipp i restorative justice er å involvere alle partene som aktive deltakere for å løse en aktuell konflikt eller situasjon. Alle parter som er berørt av et lovbrudd skal samarbeide for i fellesskap å bestemme hvordan man skal håndtere ettervirkningene av lovbruddet. De som er berørt av lovbruddet skal selv få eie konflikten, og håndtere den. Det dreier seg om inkludering via gjenoppretting og at offeret løftes frem og får en reell innflytelse på hva som skjer (Rødskog 2005). En skal vektlegge ofrenes materielle, økonomiske, emosjonelle og sosiale behov. I SNU-prosjektene er tanken at ungdommen (gjerningspersonen) skal få mulighet til å oppnå forsoning med fornærmede og lokalmiljøet. Vedkommende skal også få mulighet til å stå til ansvar for og ordne opp i det som har skjedd. Ifølge denne tankegangen er altså ikke hovedmålet å straffe den skyldige, men derimot å sikre at den skyldige forklarer seg og gjør opp for seg ved å reparere skaden han eller hun har påført offeret (Johnstone 2003). Gjerningsmannen skal m.a.o. ansvarliggjøres overfor skadelidte og lokalsamfunnet. Etter restorative justice - tankegangen er lovbrudd en konflikt mellom parter. Det skal legges vekt på å være kreativ og fleksible med tanke på løsninger. Ved å reintegrere den kriminelle i lokalsamfunnet skal en samtidig forhindre gjentakelse av lovbrudd. Ved å skape et engasjert og deltakende lokalsamfunn som støtter rehabilitering av kriminelle og ofre kan en jobbe aktivt for å forhindre kriminalitet.

I meglingsmøtene skal den lovbrøyer *selv* snakke om det han eller hun har gjort, ikke gjennom en tredjepart, for eksempel en advokat. Dette innebærer at den skyldige selv skal møter offeret og forklarer hva han eller hun har gjort, be om unnskyldning og sammen forsøke å finne en måte ungdommen kan gjøre opp for

seg. Ungdommene skal altså selv delta i diskusjon om hvordan de kan gjøre opp for seg og si seg enige. Tanken bak dette er at den skyldige skal få en større forståelse for hva han eller hun har gjort, og skjønne konsekvensene av det. Tanken er at dette vil redusere faren for gjentakelse. Å inkludere offeret er også sentralt i denne tankegangen. De kan få fortelle om konsekvensene av lovbruddet, og stille lovbyteren spørsmål. De kan også, som sagt ovenfor, være med å bestemme hvordan lovbyteren kan gjøre opp for seg.

Konfliktrådsmegling er en sentral del av forsoningsarbeidet i "Felles ansvar". Meglingen gir mulighet til forsoning mellom partene og ansvarliggjøring av gjerningspersonen. I disse møtene skal en bli enig om en avtale om hvordan ungdommen kan "gjøre opp for seg". Konfliktrådet har ansvaret for all megling og tilrettelegging av meglingsmøter som er blitt gjennomført i prosjektet.

I prosjektet "Felles ansvar" er det i tillegg til vanlige konfliktmeglingsmøter, blitt gjennomført såkalte store meglingsmøter. Dette er møter som minner mye om de såkalte stormøter som Konfliktrådet gjennomfører. Forskjellen er at ved stormøter i regi av Konfliktrådet skal det brukes et helt bestemt manus med faste oppsatte spørsmål som meglere fra Konfliktrådet skal gå igjennom (dvs. en systematisk fremgangsmåte). Dette er i liten grad blitt gjort i "Felles ansvar". I "Felles ansvar" er enkelte av de store meglingsmøtene blitt gjennomført forholdsvis tidlig i kontrakten, mens andre er gjennomført lengre ut i kontraktsperioden, og har ikke vært med å legge føringer for hva som skal stå i kontrakten. I de store meglingsmøtene trekkes flere som er berørt av lovbruddet, inn. Dette skjer også i regi av Konfliktrådet. Det blir ikke gjennomført både stort meglingsmøte og vanlig konfliktmeglingsmøte for hver ungdom, men enten det ene eller det andre ut fra hva Konfliktrådet vurderer som mulig å få til, og best egnet i den enkelte sak. De store meglingsmøtene involverer altså flere personer, og alle som deltar i dette møtet skal være jevnbyrdige parter. Også her skal den fornærmede part være med. De store meglingsmøtene kan også bidra til å mobilisere et nettverk fra familie og lokalmiljø som kan hjelpe ungdommen bort fra kriminell atferd. Prosjektleder har vært med på flere stor meglingsmøter, selv om det altså er Konfliktrådet som leder disse. Videre i rapporten brukes både betegnelsen store meglingsmøter og stormøter om disse møtene, bl.a. siden det varierer hva de involverte aktører og ungdommen kaller møtene.

Konfliktmeglingsmøte er normalt en vanlig konfliktrådsmegling i regi av konfliktrådet. Fornærmede møter gjerningsperson (ungdommen) en-til-en, samt at det er med en konfliktrådsmegler. Når ungdommen er under 18 år har foreldrene lov til å være til stede. Prosjektleder for "Felles ansvar" er ikke med på disse forsoningsmøtene.

Både ved de store meglingsmøtene og de ordinære konfliktmeglingsmøtene har det vært møter i forkant hvor meglere fra Konfliktrådet har snakket med og forberedt både ungdommen (med foreldre) og den fornærmede til selve meglingen.

I løpet av prosjektperioden er det gjennomført to store meglingsmøter hvor flere ungdom som var involvert i samme sak, møtte sammen med foreldre/foresatte, fornærmede og meglere. I tillegg er det blitt gjennomført flere store meglingsmøter rundt saker hvor bare en ungdom har vært involvert. Av de 48 ungdommene som per i dag har vært med i prosjektet har 35 hatt forsoningsmøter, enten i regi av vanlige konfliktmeglingsmøter eller som store meglingsmøter.

Nettverksmøte⁷. I tillegg til forsoningsmøtene, er det i enkelte tilfeller blitt arrangert nettverksmøter for å styrke ungdommen i forhold til sitt private nettverk. På nettverksmøtene kan, men behøver ikke, Konfliktrådet å være med. På de netterverksmøtene som er blitt gjennomført i "Felles ansvar", har ikke fornærmede vært med. Disse møtene er blitt gjennomført etter at meglingsmøtene er avsluttet.

2.1.9 Juridiske aspekter ved prosjektet

I begynnelsen av prosjektperioden, og delvis også underveis, var en del juridiske sider ved prosjektet ennå uklar. Muligens var prosjektet for lite forankret i Politidirektoratet og hos Riksadvokaten da det startet opp.

For det første var det ikke klart hvorvidt straffbare forhold, som flere av ungdommen som deltok i "Felles ansvar" hadde gjort, ville registreres i strafferegistret. Prosjektleder og juristene på politihuset ble ved oppstart av prosjektet av flere årsaker villedet til å tro at lovbrudd til ungdom som skrev kontrakt og kom med i "Felles ansvar", ikke kom i strafferegisteret (på rullebladet). De trodde med andre ord at dersom ungdommen fikk en påtaleunntatelse⁸ med oppfølging i "Felles ansvar", så ville ikke det blir registrert. Dersom en ungdom gjør noe straffbart og får en påtaleunntatelse med vilkår om å delta i "Felles ansvar" vil dette bli registrert i strafferegistret. Så lenge prøvetiden varer (vanligvis

⁷ Betegnelsen "nettverksmøte" kan lett forvirre, i og med at bl.a. de ulike instansene opererer med andre definisjoner av "nettverksmøte". I den videre bruken av denne betegnelsen sikter vi til hvordan det defineres i prosjektet "Felles ansvar".

⁸ Påtaleunntatelse er den mildeste formen for formell straffereaksjon i Norge. Lovbryteren har erklært seg skyldig og kommer i strafferegisteret, men det blir ikke reist sak. Lovbryteren slipper straff. Ofte gis det påtaleunntatelse med vilkår, som f.eks. deltakelse i prosjektet "Felles ansvar". Da er lovbryteren forpliktet til å holde de betingelser som er satt, hvis ikke vil saken bli vurdert på nytt, og det kan evt. reises tiltale og saken sendes til domstolene. Et annet alternativ, som sannsynligvis vil være tilfelle for mange av sakene i "Felles ansvar" - dersom en ungdom bryter kontrakten og ikke får/ønsker ny kontrakt, vil politijuristene ilagge dem en bot.

2 år) vil forholdet komme frem på vanlig politiattest. Etter det vil det komme frem på utvidet politiattest. Prosjektleder ble klar over dette i 2005 og har siden informert ungdommen om det. Alle ungdommene som er med i "Felles ansvar" og som har begått noe straffbart og fått en påtaleunntatelse, har også, som nevnt, en prøvetid på vanligvis 2 år. Dersom de begår nye kriminelle handlinger innen prøvetiden, kan de bli straffet for det første lovbruddet også.

For det andre har det ikke fra oppstart vært helt klart hvilke typer saker som kan tas inn i prosjektet. Det har vært klart at ungdom som har gjort mindre alvorlige lovbrudd kan få påtaleunntatelse med vilkår om å delta i "Felles ansvar". I disse tilfeller avgjør påtalemakten at det ikke skal reises tiltale, og at ungdommen kan tas inn i "Felles ansvar". Dersom ungdommen derimot har gjort mer alvorlige lovbrudd der det etter strafferammen skal gis mer alvorlige reaksjoner enn en påtaleunntatelse, er det noe mer uklart hvorvidt saken kan tas inn i prosjektet. I enkelte tilfeller har prosjektleder kontaktet statsadvokaten og bedt om at saken tas inn i "Felles ansvar", før påtalemyndigheten har sendt saken til domstolene. Det ligger imidlertid ikke noen klare føringer i hvordan dette skal gjøres. Dersom lovbruddet derimot er svært alvorlig, for eksempel der det dreier seg om voldssaker med legemsbeskadigelse, må saken gå for retten, og kan ikke tas inn i "Felles ansvar". Det er Riksadvokaten som gir føringer om hva slags saker som må gå for retten. Lovverket gir altså til en viss grad, et stort handlingsrom som det langt på vei er mulig å manøvrere innenfor. Det ligger da også en sterk oppfordring fra regjeringens side om å prøve ut alternative reaksjoner til unge lovbrøyttere.

3. OM RESTORATIVE JUSTICE

I forskningsmessig sammenheng er det viktig at de konklusjoner som trekkes er solid forankret både empirisk og teoretisk. I dette kapitlet vil vi si litt mer om restorative justice på et teoretisk plan, for dernest å vende tilbake til empirien i kapitlene som følger. Kapitlet er skrevet for lesere som ønsker en dypere forståelse av restorative justice som fenomen. En slik forståelse gir også en bedre bakgrunn for å vurdere de konklusjonene vi trekker senere i rapporten. At vi har valgt å dedikere så mye plass på en teoretisk gjennomgang, er et valg som må ses i en sammenheng: Restorative justice er et område i stor vekst, noe prosjektet Felles Ansvar må forstås i forhold til. Vår studie indikerer også at forståelsen av restorative justice er ganske varierende. Det er ikke rart, fordi restorative justice er et svært komplekst fenomen. Mye av den litteratur vi har funnet av typen "introduksjon til restorative justice" må karakteriseres som forenkling og ensidig, som blant annet påpekt av Elonheimo (2003). En slik forenkling kan være forlokkende, men vil i neste omgang skape problemer. Mennesker som skal arbeide konkret med restorative justice i form av prosjekter, vil møte en virkelighet som faktisk er svært sammensatt. Det er derfor viktig å tegne et kart som stemmer med terrenget. Der den praksisen man finner ikke stemmer overens med forenklete ideer om restorative justice, betyr ikke det nødvendigvis at det er noe feil med praksisen. Det kan like gjerne være et spørsmål om å skape en bedre forståelse av restorative justice som fenomen.

I dette kapitlet prøver vi derfor å samle flere ulike perspektiv, som både utfyller og utfordrer hverandre. Slik ønsker vi å bygge opp en "verktøyboks" som kan brukes for skapende tenkning og drøfting i forhold til Felles Ansvar, og videre, at kunnskapen som evalueringen frambringer skal kunne ha verdi utover denne spesifikke evalueringen. Det er imidlertid fullt mulig å bevege seg direkte til punkt 3.3, "implikasjoner for vår evaluering". For lesere som er mest interessert i konklusjonene som sådan, er det å anbefale.

Hva er restorative justice? Ordet "restore" betyr reparere, gjenopprette. For å kunne forstå hva restorative justice er, altså "gjenopprettende" eller "reparerende" justis, må man nærme seg fenomenet på flere plan. Det ene omhandler de idealer som restorative justice er basert på. Dette idégrunnlaget er i seg selv slett ikke entydig, noe vi straks vil vende tilbake til. Bildet kompliseres ytterligere når man ser på hvordan restorative justice forsøkes operasjonalisert, og potensielle implikasjoner av operasjonaliseringen. Idealer og realiteter er ikke nødvendigvis det samme (og kan/skal kanskje heller ikke alltid være det). Videre; vi lever også i et byråkratisk samfunn, med den oppdelingen det impliserer. Det vil si, vi har

mange nivå og avdelinger, og mange ulike former for yrkesutøvelse, hvor man kommer i berøring med ulike aspekter ved virkeligheten. Den virkeligheten man forholder seg til på et departementalt plan, er ikke den samme som for eksempel den virkeligheten filosofen, sosialarbeideren, forskeren eller politibetjenten forholder seg til. Dette er forhold som også er av betydning for hvordan man tenker omkring (eventuelt ikke tenker omkring) restorative justice. Idealer og realiteter knytter seg også inn i en større kontekst; den type samfunn som vi lever i, endringer og utvikling som pågår generelt. I dette kapitlet vil vi si litt om denne kompleksiteten.

Forståelsene av hva restorative justice er varierer. Men på ett punkt har alle tilnærmingene noe felles: termen restorativ justice er et forsøk på å skape et overordnet begrep på reaksjoner som er ment å skille seg fra de straffende (retributive) og de behandlende (rehabiliterende) (Nehlin og Svanberg 2000:11). Christie sier at et essensielt trekk ved restorative justice er en *åpenhet* i forhold til hva slags fenomen man egentlig står ovenfor: lovbrudd forstås som *konflikt*, og i stedet for å aktivere en terminologi fra strafferett som omhandler "offer" og "overgriper", snakker man i stedet om *parter i konflikten* (2001). Fra et kriminologisk synspunkt eksisterer nemlig ikke kriminalitet. Det eksisterer bare handlinger. Disse handlingene er det som tolkes og forstås, som for eksempel ved å navngi en handling som "kriminell". Fortolkningsprosessene foregår i sosiale sammenhenger som også omhandler maktrelasjoner og divergerende interesser. Mennesker er med andre ord ikke alltid enige om hvordan en handling skal forstås. Å fortolke en handling er som å stille en diagnose: i det øyeblikket fortolkningen eller diagnosen er satt, er det derved også lagt et grunnlag for hvordan man skal forholde seg. Slik også med restorative justice: sentralt i denne praksisen er en forståelse av lovbruddet eller konflikten som et *helhetlig system* eller *nettverk av mennesker* som er knyttet til hverandre fordi de reagerer følelsesmessig på hendelsene som har funnet sted. Derfor blir den relevante framgangsmåten i forhold til lovbrutt, nettopp å *aktivere* dette systemet eller nettverket. På konfliktrådets internettsider formuleres det slik: lovbruddet skal sanksjoneres på en konstruktiv måte ved at nærmiljøet og lovbrøyteren gjør noe for den skadelidte, i stedet for at staten gjør noe mot den som har brutt loven.

Restorative justice søker forsoning og følelsesmessig avslutning på lovbruddet for de menneskene som er berørt. Denne måten å tenke lovbrudd på la Nils Christie et viktig grunnlag for i den nå klassiske artikkelen "konflikt som eiendom" (2001). Her drøftet han samfunnets utvikling mot at konflikter i økende grad overtas av profesjonelle aktører i samfunnet som jurister, spesialister og andre behandlere. Selv om intensjonen med domstolene er at privat hevn og vendettaer ikke skal overta, og for at mennesker skal behandles "likt og rettferdig", har både systemet

og utviklingen en bakside. Rettssystemet kan blant annet utgjøre en fare ved å signalisere at konfliktene tilhører rettshåndheverne. Offer og gjerningsmann representeres av jurister. Det betyr at juristene kan sies å "stjele konfliktene". Christie drøftet *måter å bringe konfliktene tilbake til dem det gjelder*, og tar til orde for *møter mellom lovbryster og den som lovbruddet har gått ut over*. Norge er det første land i verden som har fått en lovfestet konfliktrådsordning, og Christies artikkel utgjorde et fundament og inspirasjon til utviklingen av denne ordningen⁹.

3.1 TRADISJONELL RETTSPRAKSIS KONTRA RESTORATIVE JUSTICE

En sentral forskjell mellom tradisjonell rettspraksis og restorative justice har vært påpekt som følgende: Jurister er trent i å vurdere hva som er relevant i en sak, mens hva konfliktens parter mener er interessant betyr mindre. Retten er opptatt av hva som har skjedd, når og hvordan, ikke av reaksjonene på det som har skjedd, eller den mening handlingene har for de mennesker som er berørt. De sterke følelser som lovbrudd gjerne ledsages av, har ikke noe rom i den tradisjonelle rettsprosessen (Nehlin og Svanberg 1998). Derimot innen restorative justice er det nettopp de menneskene som er følelsesmessig berørt av konflikten som regnes som konfliktens rette eiere. Eierforholdet omfatter også de sterke følelsene konflikten innebærer. Oppgaven er å bringe de berørte parter sammen i et forsoningsprosjekt, å igangsette gruppeprosesser som kan lede til konflikttransformasjon. I stedet for at følelser er noe som skal legges lokk på, er det helt grunnleggende å legge til rette for at partenes historier skal kunne framlegges i sin helhet, inklusive følelsene. Det ser man blant annet i forhold til Konfliktrådets omtale av det som kalles stormøtemodellen, hvor møtet omtales som å skulle tilrettelegges slik at det kan "naturlig skje en selvhelende prosess hvor deltakerne går fra harde negative følelser knyttet til konflikt, via mildere negative følelser og erkjennelse av kollektiv sårbarhet i gruppen, over til mer positive følelser knyttet til samarbeid og felles interesse for en bedre framtid"¹⁰. I motsetning til vanlig rettspraksis, er stormøtet et sted hvor man vektlegger at deltakernes uttrykk ikke skal begrenses. Stormøter regnes som et av de viktigste verktøyene i restorative justice.

Rettssystemet er basert på at like tilfeller skal motta lik straff. Men siden handlinger og mennesker aldri er like, betyr det at handlingene og menneskene vi har å gjøre med må *gjøres* like. Det er nettopp det som skjer når juristene definerer hvilke aspekter av saken som er relevante, og hvilke ikke. Sakene forenkles på en

⁹ Med den sentrale posisjon Christie har hatt i forhold til analytiske aspekter ved restorative justice helt fra begynnelsen til i dag, er mye av det tankematerialet vi presenterer her hentet fra tekstene hans.

¹⁰ <http://www.konfliktraadet.no/Om-konfliktraadet/Bakgrunn/Historikk/#>

måte som gjør dem like. Vi har med andre ord å gjøre med et system som forutsetter at kompliserende informasjon elimineres, og Christie drøfter implikasjonene av denne elimineringen (2007). Han sier at i rettssalen står negative egenskaper i søkelyset; noen har kanskje gjort noe galt, og skal i så fall tildeles straff. Dette blir en prosess der det lett males et bilde av "frastøtende handlinger og monstrøse mennesker". Forenklingsprosessene som rettsystemet innebærer, kan derved sies å stå i et motsetningsforhold til det å stimulere til helende prosesser som kan gjenopprette verdier. *Medieringens*¹¹ kjerne er derimot å få fram *kompleksitet*, variasjoner hva angår den mening som handlingene innehar for de involverte partene. Mediatorene er der for å finne ut hva som skjedde, og komme nærmere en løsning som kan være akseptabel for partene, ikke for å finne ut skyldspørsmål eller fordele straff. I denne prosessen er det sentrale i restorative justice at partene får fortalt sine historier, i stedet for at konflikten oversettes inn i spesialisters fagterminologi. Det er konflikten eiere som skal definere fenomenet, og ut fra de definisjoner de kommer fram til presentere relevante løsninger.

3.1.1 Betydningen av frivillighet

Christie påpeker at mediering og restorative justice kan lette presset på rettsapparatet, men ikke totalt fjerne det (2007). Tvert imot hevder han at *et velfungerende rettsapparat er grunnleggende for å ivareta de mest grunnleggende prinsippene i mediering*: dette at det skal være *frivillig*. Av og til er det umulig å få partene til å møtes. Det kan være at en eller flere av partene ikke tør eller ønsker å møte mennesker de har skadet eller blitt skadet av. Og noen vil bestandig insistere på å fortsette den atferden samfunnet anser som skadelig. I slike tilfeller kan mediering ikke finne sted, sier Christie. *Frivillighet* er viktig i restorative justice, sier Christie, og hevder at det ikke kan benektes at noen deltakere i mediering er under betydelig press: om man ikke deltar, har man trusselen om straff hengende over seg. En slik form for "frivillig tvang" er i utakt med den ideologien som restorative justice bygger på, påpeker han.

3.2 RESTORATIVE JUSTICE I KONTEKST

Restorative justice har hatt en enorm vekst de siste tiårene, noe som man kan se ut fra det mylder av praksiser som springer ut av restorative justice-ideologien, for ikke å snakke om litteratur omkring temaet. Mediering mellom lovbrøttere og mennesker som er berørt av lovbruddet har siden begynnelsen av 1980-tallet og framfor alt på 1990-tallet fått stor spredning rundt i verden (Nehlin og Svanberg 2000:8). I dag pågår mediering i samtlige av de Nordiske landene. I Norge,

¹¹ Mediering; de prosesser som utspiller seg i et meglingsmøte.

Finland og England (inklusive Wales) har det foregått mediering siden 1980-tallet. I andre land som Italia og Irland startet det ikke før på 1990-tallet. Ytterligere land som kan nevnes er Storbritannia, Australia, New Zealand og Østerrike, så vel som USA, Canada og Tyskland m.fl. (Wahlin 2005). Hva er bakgrunnen for denne veksten? Nils Christie drøfter restorative justice som et svar på "modernitets-mangler". Han sier at i dagens samfunn er det mindre som forener oss, og mer som splitter oss. Jo bedre vi kjenner hverandre, dess mer forstår vi hverandres beveggrunner og handlinger, og dess mer intetsigende og irrelevant blir et ord som "kriminalitet". På grunn av dype endringer i vårt sosiale system, sier han, så er det blitt flere uønskede handlinger som fortolkes som kriminalitet. Formell kontroll og straff har fått en mer dominant posisjon. Boken "kriminalitetskontroll som industri" saumfarer nettopp denne veksten av kontroll og straff (Christie 2000). Restorative justice blir et alternativ når man begynner å spørre seg som Christie gjør; hva er poenget med straffen? Hva vil man med straffen? Og hvordan skal man forstå straffereaksjonene når forskning indikerer det fåfengte i systemet? Han sier at man konfronteres med et moralsk dilemma i forhold til at man kanskje utdeler straff/pine uten mening. Et samfunnsmessig verdigrunnlag der ideer om godhet og tilgivelse står sentralt, er med på å skape et ubehag i forhold til et straffesystem, i sær når straffereaksjonene ikke synes å fungere etter intensjonen (Christie 2007).

Det idégrunnlaget som restorative justice er basert på, knytter seg også inn i generelle tankestrømninger i tiden, karakterisert ved en tro på muligheten for *transformasjon*. Det kan dreie seg om terapeutiske tilnærminger og vektlegging av det "å sette ord på ting". Det kan dreie seg om samfunnsvitenskapenes sosialkonstruktivisme, der den virkeligheten vi forholder oss til forstås som sosialt konstruert, og derved noe som kan re-konstrueres, eller konstrueres på tall-løse andre måter. Troen på muligheter for transformasjon kulminerer i "sen-modernitetens religion", New Age, forstått som et paraply-begrep som dekker et vidt spekter av generelle idémessige strømninger, en del av en ny pluralistisk mainstream (Frisk 1998). Acorn drar paralleller hertil, og hevder at "the sensibility of restorative justice is drawn from a whitewashing culture informed by New Age thinking ("I love and affirm everything in the universe", self-help ("what I hear you saying is..."), pop psychology's mantra that "revealing is healing", and a soft religion that, instead of seeing punishment as an integral part of processes of repentance and forgiveness, sees repentance and forgiveness as a substitute for punishment" (2004:160). Hun hevder at dette representerer en reduksjonisme og sentimentalitet som ikke får fram kompleksiteten i menneskelig personlighet og interaksjon.

At det finnes skeptiske røster i forhold til restorative justice er viktig å påpeke, så vel som innholdet i det disse røstene hevder. Men det er også fristende i denne sammenheng å spørre, øver det tradisjonelle rettssystem rettferd i forhold til kompleksiteten i menneskelig personlighet og interaksjon? Det Acorn påpeker, er kanskje heller et argument for nødvendigheten av konkrete studier av konkrete tilfeller der restorative justice søkes operasjonalisert. Bare slik kan man belyse spørsmål knyttet til kompleksiteten i menneskelig personlighet og interaksjon. Bare slik kan man finne ut i hvilken grad ulike måter å operasjonalisere restorative justice på ivaretar de verdier det gjøres hevd på.

Utfordringer og begrensninger knyttet til restorative justice vil vi komme tilbake til i eget avsnitt, så vel som integrert i betraktninger i andre avsnitt. Poenget her er å påpeke hvordan et prosjekt som "Felles Ansvar" ikke kan forstås som et isolert fenomen, det er tvert imot et svar på den spesifikke form for samfunn vi lever i, og uløselig knyttet til måter og tenke og handle på som er kjennetegnende for vår tid generelt. Akkurat dette tar Acorn på kornet. Hun har rett i at det er klare generelle tendenser i vår tidsånd til et fokus på fenomeners plastisitet, på muligheter for endring og transformasjon på en måte som risikerer å ta for lett på ting, og derved gjøre skade (Eide 2005). I forhold til restorative justice mer spesifikt, så har andre også påpekt at man kan risikere å ta for lett på reparasjonsprosessen. Som Herman, idet hun påpeker at selv om restorative justice kan fremme helende prosesser, så er det å reparere den skaden som den som lovbruddet har gått ut over ofte mye mer komplisert enn bare å være snakk om "apologies, restitution and relationship-building" (Herman 2004:77). Daly sier også at "In the advocacy literature, however, I find that there is too quick a move to "repair the harm", "healed those injured by crime" or to "re-integrate offenders"" (Daly 2003). Restorative justice knytter seg inn i generelle tankestrømninger i tiden, hvilket betyr at erfaringer, forskning og kritisk tenkning fra andre områder av samfunnslivet er relevant å dra inn. Ikke for å undergrave den tankegangen som restorative justice er bygd på, men for å kunne tenke konstruktivt og kritisk i forhold til å realisere de potensialer restorative justice innehar.

3.3 RESTORATIVE JUSTICE: UTFORDRINGER OG BEGRENSNINGER

3.3.1 Restorative justice som ny industri?

Christie har skrevet om kriminalitetskontroll som industri (2000). Denne type industrioppbygging finner man på mange områder i samfunnet vårt. For eksempel kan arbeid for yrkeshemmede ses på som å ha utviklet seg til en industri, hvor råmaterialet er "yrkeshemmede" (Eide 1998). Industrioppbygging i kjølvannet av

den enorme veksten man har sett i forhold til restorative justice, er noe Christie advarer mot (2007). Han viser til hvordan vi har et samfunn der stadig flere innehar høyere utdanning, men uspesifisert sådan. Man har med andre ord mennesker som er på utkikk etter "råmateriale" for å kunne bruke sin kompetanse. Grunnen er lagt for entreprenørskap og ny industri: *Konflikter* er flott råmateriale, og snart har man utviklet en ny medieringsprofesjon. Firma etableres og medieringseksperter og konsulenter overflømmer markedet. I det øyeblikket medieringen blir profesjonalisert på denne måten, har man imidlertid beveget seg bort fra selve kjernen i restorative justice: nemlig denne, at det er de berørte mennesker som skal eie sine egne konflikter, og de skal selv framlegge og definere konflikten på sine egne premisser. Konfliktene er i så fall atter en gang stjålet fra konfliktenes rettmessige eiere.

3.3.2 Noen fallgruver å unngå

Det er blitt påpekt at et rettssystem som fordømmer lovbruddet, men ikke lovbrysteren, er bedre enn ett som kun straffer lovbrysteren (Braithwaite 2002). Mye av den litteraturen som er skrevet om restorative justice reflekterer et begeistringens perspektiv, i så stor grad at det er blitt karakterisert som "lovprisningslitteratur" (Elonheimo 2003). Blant all lovprisningslitteraturen finner man imidlertid også kritiske røster, som påpeker at det kan være en fare knyttet til at forventningene til hva restorative justice kan gjøre og være blir for store. De kritiske røstene befinner seg på en skala fra å være talspersoner for restorative justice, men med en klar påpekning av utfordringer, til personer som omtaler restorative justice som en ren trussel. Utfordringene er mange, vi nevner noen her:

Wesley Cragg advarer mot å tro at en uformell og lokal utformet rettspraksis er mer human av natur eller alltid leder til bedre resultat (Cragg 1992). Johnstone tar opp hvordan samfunn ikke er homogene enheter, men hierarkiske sosiale fenomen hvor man også vil finne sosiale fordommer og rivalisering. Han sier det er fordeler knyttet til at konflikter løses ved hjelp av profesjonelle som kommer "utenfra" (altså ikke "konfliktens eiere"), at det anvendes generelle lover som kan reflekterer bredere konseptualiseringer av justis, fordi det kan hjelpe til å sikre (om ikke alltid) at resultatet ikke blir påvirket av partenes relative status i lokalsamfunnet. Videre sier han at "there is some evidence that experiments with communal restorative justice in patriarchal communities results in cases of serious sexual assault and domestic violence being handled as trivial misdemeanours (Cayley 1998: ch.11 i Johnstone 2002:29). Det er blitt stilt spørsmål hvorvidt mediering kan sende signaler om at sakene er mindre alvorlige (Johnstone 2002:358).

Dullum påpeker også at "offeret kan være sterkere enn lovovertrederen, både sosialt og verbalt. Det tradisjonelle rettsapparatets behandling av straffesaker

hviler bl.a. på erkjennelsen av at lovovertrederen må beskyttes mot overgrep. Når man overlater konfliktløsning til personer som ikke er vant til å tenke i rettssikkerhetsbaner, kan det være en risiko for at den svake part overkjøres” (Dullum 1996:22). Det som sies her, er at ikke alle har samme type forutsetninger, og derved ikke stiller likt. Forberedelser til et medieringsmøte betyr mye, og er framhevet i mange sammenhenger. Men at denne type forberedelse alltid skal kunne veie opp for det livet et menneske har levd kan man ikke ta for gitt. Det er viktig å trå varlig. ”Livets Skole” har mange ulike ”fag”, mange ulike former for ”utdanning” som forberedelse på de mange ulike måter livet faktisk kan leves på. De mange måter livet kan leves på inkluderer kommunikasjon på ulike måter. Det er viktig å være klar over at den formen for verbal kommunikasjon som medieringsmøter forutsetter, er bare én av mange. Det betyr at ikke alle vil være (like) skolert i det ”faget” som kan være avgjørende i den type konfliktløsning som restorative justice baserer seg på. Dette er forhold vi trenger mer kunnskap om.

Et annet forhold er dette: Rehabiliterende reaksjoner defineres gjerne som å være til lovbrøtters ”beste”. I praksis betyr det at man ikke anser det som viktig å kontrollere de ubehagelige aspektene av tilbudene. For eksempel: som straff kan tre måneders fengsel anses som passende i en straffesak. Men som helse- eller utdanningstilbud, kan mange år måtte tilbringes i en lukket institusjon – ”det var for hans/hennes beste” (Christie 2007. Fritt oversatt). Det betyr at de behandlende tilbud i praksis kan representere en *utvidelse* av nettet. I så fall kan behandlende reaksjoner i praksis *frata lovbrøtteren et vern hun/han skulle vært berettiget*. Når det gjelder restorative justice, så sier Christie at man står ovenfor samme type utfordring. I og med at restorative justice defineres som noe positivt og til lovbrøtters beste, kan det også her bety at man ikke anser det som viktig å kontrollere de ubehagelige aspektene av tilbudene. Dullum sier at ”gjennom alternativ konfliktløsning kan lovbrudd som rettsvesenet ellers ville sett mildt på, føre til avtaler om store erstatningsbeløp. Konfliktrådsordningen kan dermed representere en overreaksjon, noe erfaringer fra andre land har vist” (Dullum 1996:21). Der hvor restorative justice i praksis medfører mer omfattende reaksjoner enn en tradisjonell straffende reaksjon ville medført, kan man si at man står overfor en slik utvidelse av kontrollnettet. Tiltaket blir ikke begrenset på samme måten som en respons som ble forstått som straffende ville blitt.

En beslektet fare er at mediering kan bli en måte å tildele straff på, bare i forkledning. Hvilket igjen er analogt med hva som ofte har skjedd med ulike tilbud om ”behandling” eller ”utdanning” i rettssystemet, sier Christie¹². Alternativene

¹² I denne sammenhengen advarer han mot det som omtales som ”The Making Amends Model”, som han mener ikke kan fungere. The ‘making amends’ model is essentially top-down, based on principles such as blameworthiness and proportionate punishment.

”bidrar snarere til at kontrollen ”eser” og fanger flere inn under statens kontroll. Tanken om å avlede saker vekk fra strafferettssystemet har ført til at graden av kontroll øker overfor avvikere, og heller enn å minske antallet mennesker som havner i systemet, har antallet økt. Og alternativene kan ofte bli verre enn de tiltakene de var ment å avskaffe” (Dullum 1996:20). Det har også vært rettet kritikk mot at ”alternativene” til tradisjonell strafferett kan bli absorbert i de bestående ordninger, at for eksempel konfliktrådene, i stedet for å representere et alternativ til strafferettsapparatet, blir straffeorganer som eksisterer side om side med det tradisjonelle rettsapparatet, som del av det (Dullum 1996:21).

3.4 PURISME, MAKSIMALISME OG EN MANGEFASETTERT VIRKELIGHET

Generelt har man vært opptatt av å skille praksiser ut fra hvor nære eller fjerne de er i forhold til ”det restorative idealet”, og man har drøftet (og drøfter) hvor skillelinjen skal trekkes på et kontinuum av ulike praksiser. En *puristisk* definisjon av restorative justice går ut på at den restorative justice er en prosess der alle parter berørt av en spesifikk sak kommer sammen og løser konflikten (Marshall 1996:37). Denne definisjonen er blitt kritisert av andre talsmenn for restorative justice, som sier at definisjonen er for smal, fordi den kun inkluderer møter ansikt til ansikt, og at den vektlegger prosessen framfor ”det primære mål å reparere skaden”. Kritikerne påpeker videre at for å iverksette skadereparasjon, kan det behøves ”coercive responses” – altså elementer av tvang (Walgrave 2000:418). Kritikerne av den puristiske definisjonen argumenterer for en *maksimalistisk* modell, hvor restorative justice defineres som ”enhver handling som primært rettes mot å øve rettferd ved å reparere skaden iverksatt av kriminalitet” (Bazemore and Walgrave sitert av Daly 2003).

Som nevnt tidligere, blir restorative justice gjerne definert som motsetningen og ”*det gode*” alternativet til retributive og behandlende reaksjoner. Daly stiller seg positiv til restorative justice, men hevder at denne typen skiller verken er presise på et normativt eller empirisk grunnlag. Kontrastene som tegnes opp er villedende forenklinger, hevder hun. Hun påpeker at i forhold til all den lovprisende litteraturen som omhandler restorative justice, så eksistere det lite empirisk materiale hva angår faktiske forhold. Hennes studier avdekket gap mellom idealer og realiteter, noe man også finner i andre studier, som for eksempel av Elonheimo (2003). I praksis observerte Daly at mediering inneholdt en fleksibel innkorporering av en rekke elementer som inkluderte:

- **Retributive justis** (det vil si, klandring for tidligere lovovertrедelser)
- **Rehabiliterende justis** (for eksempel ved å spørre; hva skal vi gjøre for å oppmuntre framtidig lovlydig atferd?)
- **Restorative justis** (f.eks. ved å spørre, hvordan kan lovbrøyteren gjøre opp for hva han/hun har gjort?)

Skillene som gjerne trekkes mellom restorative justice og andre reaksjoner i forhold til lovbrudd er altså slett ikke like klare ved nærmere øyesyn. Det er også opplagt at hvordan partene opplever elementene som inngår i medieringsprosessen vil variere: "Both censure and reparation may be experienced as "punishment" by offenders (even if this is not the intent of decision-makers)". Gangen i den restorative prosessen kan heller ikke standardiseres: "both censure and reparation need to occur before a victim or community can "reintegrate" an offender into the community. These complex and contingent interactions are expressed in varied ways and should not be viewed as having to follow any one fixed sequence. Moreover, one cannot assume that subsequent actions, such as the victim's forgiving the offender or a reconciliation of a victim and offender (or others), should occur. This may take a long time, or never occur. In the advocacy literature, however, I find that there is too quick a move to "repair the harm", "healed those injured by crime" or to "re-integrate offenders", *passing over a crucial phase of "holding the offenders accountable", which is the retributive part of the process*" (Daly 2003 – vår utheving).

Studier indikerer altså at restorative justice inkorporerer elementer av både retributiv og rehabiliterende justis. Hvordan skal man forholde seg til dette? Daly hevder at disse flytende skillelinjene *ikke* er et spørsmål om å bearbeide praksisene bedre. I følge henne har vi å gjøre med utfordringer som *ikke* knytter seg til teknikker, men at tilsynelatende motstridende prinsipper som retribuering og reparering må ses på som *avhengige av hverandre*. Duff mener også at dikotomien mellom restorativ og retributiv justis er falsk, og hevder at restorative justice heller er et paradigme for hva straff skal være (Duff 2001). De *klare* skillelinjene mellom restorative justice, retributive justis og rehabiliterende reaksjoner kan sies å være en myte. Men myten har en funksjon, sier Daly, idet den kan gi åpning for å eksperimentere med alternative former for justis, noe som hun mener kan være bra. Myter knyttet til restorative justice har en funksjon i forhold til å få introdusert og implementert nye ideer på den politiske og tiltaksmessige arena. For å "selge" nye ideer, er det kanskje nødvendig å introdusere denne type forenklinger: "To make the sales pitch simple, definite boundaries need to be marked between the *good* (restorative) and the *bad* (retributive) justice, to which one might add the *ugly* (rehabilitative) justice" (Daly 2003). Kontrastene og skillelinjene som trekkes, om

enn "mytologiske", kan også være nyttige redskap for å tenke omkring restorative justice med. Men man må være klar over at elementene som settes opp mot hverandre ikke nødvendigvis utelukker hverandre. Med en slik bevissthet blir det mulig å se på hvordan restorative justice inkorporerer ulike elementer, og bevege seg til en drøfting av alternative sammensetninger og deres implikasjoner.

Det faktum at skillelinjene mellom ulike former for justis ikke er klare, betyr ikke at skillelinjene er irrelevante. Vi snakker også om "dag" og "natt", begreper som refererer til fenomen som slett ikke innehar klare skillelinjer, men det gir like fullt mening å bruke distinksjonen. Å fastslå at restorative justice inneholder elementer av både retributive og rehabiliterende reaksjoner, og at dette i en viss forstand er uunngåelig, er noe annet enn å hevde at "anything goes". Mediatorene skal i prinsippet ikke ha "sverd i hånden"; det er ikke deres rolle å utdele straff. Dette er viktig å ha klart for seg, fordi der intensjonen med straff er klar, har man å gjøre med et fenomen der det er behov for regulering og beskyttelse. Det har å gjøre med individenes rettssikkerhet, og er en debatt som bør pågå kontinuerlig når man beveger seg i et slikt grenseland.

3.5 IMPLIKASJONER FOR VÅR EVALUERING

Når det gjelder det som er skrevet om restorative justice, ser det ut som om litteraturen kan deles opp i tre typer. For det første finner man litteratur som tar opp restorative justice på et teoretisk plan. For den andre har man litteratur som gir oppskrifter på hvordan restorative justice kan operasjonaliseres. For det tredje fins det empiriske studier, hvor refleksjonene knyttes til konkrete forsøk på å iverksette restorative justice i praksis. Sistnevnte er det man finner minst litteratur om, selv om det kanskje er dette siste man behøver mer kunnskap om. Sistnevnte er det vi vil gjøre et forsøk på i denne rapporten.

Prosjektet "Felles ansvar" har vært en utprøving av alternativ til tradisjonell straff av unge lovbyggere, der prinsippene for restorative justice har skullet være retningsgivende. Når prosjektet skal evalueres, så må vi søke å belyse og drøfte hva "Felles ansvar" har vært. Og da må vi nyansere spørsmålet til: for hvem, når og hvorfor? Hvordan har prosjektet blitt gjennomført helt konkret? Og hvordan har de ulike partenes erfaringer med prosjektet vært? Denne type empiri må så knyttes til en overordnet teoretisk debatt. En sentral forskningsoppgave må være å kartlegge om virksomhetene ivaretar de verdiene de antas å skulle ivareta (Christie 2007). Ut fra dette kan vi trekke ut erfaringer som kan være nyttige å dra videre inn i videreføring av denne typen prosjekt. I og med at en intensjon bak "Felles ansvar" var at prinsippene for restorative justice skulle være retningsgivende, må

en evaluering også drøfte prosjektet i lys av disse prinsippene. Det betyr imidlertid ikke at prinsippene kan stilles opp som noen målestokk som prosjektet kan måles ut fra, for derved å komme fram til noe "resultat". Årsakene til at en evaluering ikke kan gjøres slik er mange. For det første:

Generelt må vi som forskere stille oss spørrende. Vi plikter å gjøre prinsippene som et prosjekt baseres på, så vel som det konkrete prosjektet, til gjenstand for kritisk refleksjon. For det andre: nettopp ved å gjøre denne type refleksjon viser det seg at restorative justice inneholder mange ulike elementer. Også elementer som restorative justice gjerne blir definert som motsetningen til: retributive og rehabiliterende. Det kan synes som om tilsynelatende motstridende prinsipper som retribuering og reparasjon er avhengig av hverandre. Hvilket i så fall har betydning for hvordan man skal forstå og tilnærme seg et prosjekt der restorative justice søkes operasjonalisert. Man kan ikke forvente at elementer av retribuering og rehabilitering skal være fraværende, eller trekke konklusjoner om prosjektets eksistensberettigelse på et slikt grunnlag *alene*. Men man kan se på *i hvilken grad* og *på hvilken måte* disse ulike elementene kan sies å inngå i samspill med hverandre. Dette må settes i relasjon til de erfaringer som de involverte partene har hatt med prosessene. Et viktig spørsmål blir, hvilke frukter har "Felles ansvar" båret? Treet kjennes nemlig på sine frukter, og et tiltak på sine resultat – ikke sine prinsipper. "Resultat" i en meget vid forstand: Det er de ulike deltakernes erfaringer som må stå i fokus, det er nettopp variasjonene i mening som må rettes søkelys mot. Det er evalueringens oppgave å drøfte denne type kompleksitet. Vi må prøve å forstå "Felles ansvar" som et fenomen i seg selv. Elementer fra restorative justice kan brukes i denne drøftingen, slik at fenomenene gjensidig kan kaste lys over hverandre.

Som vi har påpekt, så er restorative justice et område med eksplosiv vekst. Med slik vekst kommer også "bokholderne", sier Christie – man behøver oversikter over hva som skjer (2007). Og bokholderne trenger begreper og kategorier for å telle. Dette er noe han så i den første årsrapporten om mediering i Norge. Her var begreper som "offer" og "forbryter" flittig brukt, og det ble rapportert om tilfeller som var "løst" kontra "ikke løst". Dette er imidlertid en terminologi som strider imot de sentrale ideene i mediering, hvor det er variasjonene i mening som skal løftes fram, for derved åpne opp for endring hva angår den mening handlingene innehar for de involverte partene. I det øyeblikk restorative justice søkes operasjonalisert via tiltak og prosjekt, beveger vi oss inn i et spenningsfelt, der de behov man har for oversikt og evaluering, forståelse og analyse av det som skjer, kan direkte motarbeide kjernen i restorative justice. Dette er noe vi må være oss bevisst når vi når vi skal evaluere et prosjekt som "Felles ansvar". Bokholderne har nemlig slektninger blant oss samfunnsvitere, noe Christie påpeker: "Når

mediering drøftes, møtes man nesten alltid med spørsmål om effektivitet. Men dette er en *smalt definert* effektivitet: hvor mange konflikter er løst? Eller, om sakene tas over fra politi eller aktorer, spørsmål om hyppighet av tilbakefall. Hva skjer senere i disse sakene? Hvor mange registreres på nytt hos politiet, hvor mange ender opp i fengsel?” Christie sier at dette er legitime spørsmål, men at de er farlige om de blir stående alene: ”Mediation carried out by locals in local neighbourhoods might represent a force for strengthening of that particular neighbourhood. In this situation I am tempted to say that even with greater recidivism after mediation than after penal actions, mediation might be preferable” (Christie 2007:10).

Braithwaite (2002) hevder at det er empirisk grunnlag for optimisme hva angår restorative justice og dets potensialer. Han påpeker imidlertid at det ville være *en stor feil å utføre forskning og evaluering for å sammenligne restorative justice statistisk med tradisjonell vestlig justis*. I stedet må vi tenke mer *dynamisk* omkring det å utvikle den restorative justice-prosessen, og verdiene som styrer den. Han sier at det som bør være på agendaen til forsknings og utviklingsprosjekt nå, er *å utvide vår forståelse av de forholdene som skal til for at løftene restorative justice bærer, skal kunne innfris*. Det er et fullstendig bomskudd å tro at et prosjekt som ”Felles ansvar” kan ”evalueres” ut fra statistikk, som for eksempel ut fra oversikter over ”tilbakefall”. Restorative justice innehar nemlig en helt annen rasjonalitet og kompleksitet enn statistikkens og generaliseringens reduksjonisme, og det er denne kompleksiteten som må drøftes.

4. KARTLEGGING AV HVILKE INSTANSER SOM HAR DELTATT I "FELLES ANSVAR" OG HVILKE ERFARINGER DE HAR GJORT SEG.

I dette kapittelet skal vi presentere resultatene fra spørreundersøkelsen som ble sendt ut til alle instanser som har hatt en rolle i prosjektet "Felles ansvar". Formålet med denne kartleggingen er blant annet å fremskaffe kunnskaper om hvilken rolle, og hvilket ansvar sentrale aktører som politi, skole, helseetat, sosialetat, konfliktråd, barnevern m.fl. har hatt i prosjektet. Vi har også vært opptatt av å kartlegge hvordan de ulike instanser vurderer det tverrfaglige samarbeidet, hvordan de vurderer måloppnåelsen, samt hvordan de vurderer ledelse, koordineringen og organiseringen av "Felles ansvar".

4.1 NOEN BAKGRUNNSOPPLYSNINGER

Spørreskjemaet ble utarbeidet av Nordlandsforskning, men både prosjektleder for "Felles ansvar" og Justis- og politidepartementet (oppdragsgiver) fikk komme med sine innspill til spørreskjemaet. Undersøkelsen ble sendt ut 29. oktober 2006, det ble gjort fem direkte purrerunder til de som ikke hadde svart. De siste svarene kom inn 19. januar 2007. Vi endte opp med en svarprosent på 82,2 prosent. Spørreskjemaet ble sendt ut elektronisk på epost til den enkelte via systemet Questback.

For å få et nærmere bilde av hvem som har representert de ulike instansene i prosjektet "Felles ansvar" skal vi i dette avsnittet presentere litt bakgrunnsopplysninger om deltakerne.

Tabell 4.1 – Hvilke instans representerer du?

	Antall	Prosent
Politi/påtalemyndighet	7	18,9
Barnevernet	5	13,5
Utekontakten	1	2,7
Skole	10	27,1
Helsevesenet/helsesøstertjenesten	3	8,1
BUP (barne- og ungdomspsykiatrien)	4	10,8
Konfliktrådet	2	5,4
MST (bufetat)	2	5,4
kriminalomsorgen	1	2,7
Andre	2	5,4
Total	37	100

Som vi ser av tabellen ovenfor er det representanter fra skolen som utgjør den største gruppen. 27,1 prosent av deltakerne representerer skolen. Politi/påtalemyndighet utgjør den nest største gruppen med 18,9 prosent, mens kriminalomsorgen, utekontakten og helsevesenet utgjør den minste gruppen med i underkant av 3 prosent. Stort sett alle deltakerne har utdanning på høyskole- eller universitetsnivå. Det er først og fremst barnevernspedagoger, sosionomer, lærere, helsesøstre, og politi. I figuren nedenfor skal vi se hvordan kjønnsfordelingen var blant deltakerne fra de ulike instansene.

Tabell 4.2 – Kjønn

	Antall	Prosent
Kvinne	19	51,4
Mann	18	48,6
Total	37	100

Tabell 4.2 viser at det er omtrent like mange kvinnelige og mannlige fagpersoner som har deltatt i undersøkelsen, 19 kvinner og 18 menn har deltatt.

4.2 OM KJENNSKAPET TIL OG DELTAKELSEN I "FELLES ANSVAR"

I dette avsnittet skal vi se litt nærmere på i hvilken grad respondentene hadde kjennskap til "Felles ansvar" ved oppstart, i hvilken grad de har vært involvert, hva de synes om ansvarsfordelingen mellom de ulike instansene, om hvorvidt de har hatt andre oppgaver/roller enn deltakelse i ansvarsgrupper, og hvorvidt deltakelsen har vært en prioritert oppgave i egen instans.

Tabell 4.3 - Hvordan vil du karakterisere ditt kjennskap til prosjektet "Felles ansvar" ved oppstart?

	Antall	Prosent
Veldig godt	8	22,1
Godt	18	48,2
Mindre godt	9	24,3
Dårlig	2	5,4
Total	37	100

Som vi ser av tabellen ovenfor var det vel 70 % av deltakerne som kjente godt eller veldig godt til prosjektet "Felles ansvar" da det ble startet opp, mens vel 5 % mente å ha dårlig kjennskap til prosjektet ved oppstart.

Tabell 4.4 – Har din instans vært involvert i "Felles ansvar"?

	Antall	Prosent
Ja, mye	16	42,6
Litt	19	52,0
Nei	2	5,4
Total	37	100

I tabellen ovenfor ser vi at vel 4 av 10 har vært mye involvert i "Felles ansvar", mens over halvparten (52 %) av respondentene har vært litt involvert. De som har vært litt involvert har stort sett vært deltakere i en ansvarsgruppe. De som har svart nei på spørsmålet om deres instans har vært involvert i "Felles ansvar" begrunner dette med at de ikke vet hvorfor de ikke har vært involvert, eller at de tidligere ikke kjente til prosjektet, men at de nå er med for fullt.

I spørreskjemaet hadde vi noen påstander som respondentene skulle ta stilling til i forhold til om de var enige eller uenige. Hensikten med påstandene var å kartlegge respondentenes kjennskap til prosjektet ved oppstart, hvorvidt formålet med

prosjektet var klart, hvorvidt de hadde hatt innflytelse på utformingen av prosjektet, hvorvidt de syntes prosjektet var spennende og hvorvidt de ønsket å delta. I tabellen nedenfor skal vi se hvordan respondentene svarte på påstandene.

Tabell 4.5 – Nærmere om kjennskapet til "Felles ansvar" i prosent (antall i parentes)

	Helt enig	Litt enig	Litt uenig	Helt uenig
Min instans fikk god nok informasjon om prosjektet da det startet opp	48,6 (18)	32,4 (12)	8,1 (3)	8,1 (3)
Formålet med prosjektet var klart	56,8 (21)	29,7 (11)	5,4 (2)	5,4 (2)
Min instans fikk ha innflytelse på utformingen av prosjektet	29,7 (11)	32,4 (12)	13,5 (5)	16,2 (6)
Min instans syntes prosjektet virket spennende	81,1 (30)	10,8 (4)	2,7 (1)	-
Min instans ønsket å delta i prosjektet	73,0 (27)	13,5 (5)	5,4 (2)	-

Flertallet av respondentene er helt enige i at de fikk god nok informasjon om prosjektet "Felles ansvar" da det startet opp. 48,6 prosent er helt enige i dette, mens 32,4 prosent er litt enig. Et lite mindretall på 8,1 prosent (tre respondenter) av respondentene er litt uenig eller helt uenig i at de fikk god nok informasjon om prosjektet "Felles ansvar" ved oppstart.

Nesten 57 prosent er helt enig i at formålet med prosjektet var klart, mens nesten 30 prosent er litt enig i dette. De færreste av respondentene er uenige i at formålet med "Felles ansvar" var klart. Litt uenig eller helt uenig i at formålet var klart er henholdsvis 13,5 prosent (5 respondenter) og 16,2 prosent (6 respondenter) av respondentene.

Når det gjelder hvorvidt respondentene har hatt innflytelse på utformingen av prosjektet "Felles ansvar" er holdningene litt mer varierte. Flest respondenter har sagt seg litt enig i dette (32,4 %). Slår vi sammen de som er litt enig med de som er helt enig er det 62,1 prosent som har svart dette, mens nesten tre av ti er litt uenig eller helt uenig i at de har hatt innflytelse på utformingen av prosjektet.

Derimot når det gjelder om egen instans syntes at prosjektet virket spennende er det store flertallet helt enig i dette, noe som gjelder for vel 81 prosent av respondentene. Det er ingen som har svart at de er helt uenige i at prosjektet virket spennende.

Det er også slik at et stort flertall er helt enig i at de ønsket å delta i prosjektet, dette gjelder for 73 prosent av respondentene. Ingen av deltakerne har svart at de er helt uenige i at deres instans ønsket å delta i prosjektet.

Tabell 4.6 – Har du deltatt i ansvarsgrupper rundt en eller flere ungdommer?

	Antall	Prosent
Ja	32	86,5
Nei	5	13,5
Total	37	100

Når det gjelder hvilken rolle de ulike instansene har hatt i ansvarsgruppene viser svarene fra respondentene at de har hatt noe ulike roller. I tillegg til å være en representant for sin instans, har enkelte vært ”leverandører” av ungdommer til prosjektet, enkelte har i tillegg fungert som veileder og underviser/samtalepartner for ungdommen, mens andre fremhever at de i tillegg har vært behandler. Rollene og oppgavene til den enkelte er fordelt ut i fra hvilken instans de representerer.

Tabell 4.7 – Mener du at andre instanser har hatt en mer sentral rolle i ansvarsgruppene enn din instans?

	Antall	Prosent
Ja	17	45,9
Nei	11	29,8
Vet ikke	9	24,3
Total	37	100

Flertallet av respondentene (45,9 %) i undersøkelsen mener at andre instanser har hatt en mer sentral rolle i ansvarsgruppen en egen instans. Dette vil vi anta henger sammen med at ansvarsfordelingen har gitt seg ut i fra hvilken profesjon eller faginstans man representerer. I enkelte saker har det kanskje vært vurdert som rimelig at barnevernet har en mer sentral rolle enn andre, mens det i andre sammenhenger er vurdert som rimelig at skolen har en mer sentral rolle, alt etter hvilken sak og problematikk det gjelder. Tre av ti respondenter mener imidlertid at ingen av instansene har hatt en mer sentral rolle enn andre, mens en fjerdedel av respondentene er usikre på hvorvidt noen har hatt en mer sentral rolle i ansvarsgruppene.

Tabell 4.8 – Har ansvarsfordelingen mellom de ulike instansene i ansvarsgruppene vært tydelig?

	Antall	Prosent
Ja	22	59,5
Til en viss grad	9	24,3
Nei	2	5,4
Vet ikke	3	8,1
Ikke svart	1	2,7
Total	37	100

De fleste av respondentene, ca. seks av ti, mener at ansvarsfordelingen mellom de ulike instansene i ansvarsgruppene har vært tydelig. Tar vi med de som mener at ansvarsfordelingen til en viss grad har vært tydelig gjelder dette for 83,8 prosent av respondentene. Det er bare to (5,4 %) respondenter som mener at ansvarsfordelingen ikke har vært tydelig.

Tabell 4.9 – Har din instans hatt andre oppgaver eller roller i ”Felles ansvar” enn deltakelse i ansvarsgruppe?

	Antall	Prosent
Ja	23	62,2
Nei	11	29,7
Vet ikke	3	8,1
Total	37	100

I tabellen ovenfor ser vi at 62,2 prosent av respondentene opplyser at deres instans har hatt andre oppgaver eller roller i ”Felles ansvar” enn deltakelse i ansvarsgrupper. Dette dreier seg om veiledningsroller, meglingsroller, deltaker på stormøter, ”leverandør” av aktuelle ungdommer til prosjektet, deltaker i ressursgruppe, undervisning for ungdommer, videre oppfølging av ungdom etter ”Felles ansvar”, rustesting, samtaler med ungdom, samt bidratt ved arrangering og gjennomføring av seminarer.

Tabell 4.10 - Har deltakelse i ”Felles ansvar” vært en prioritert oppgave i egen instans?

	Antall	Prosent
Ja	22	59,5
Til en viss grad	13	35,1
Nei	2	5,4
Total	37	100

Flertallet av respondentene (59,5 %) mener at deltakelse i "Felles ansvar" har vært en prioritert oppgave i egen instans, mens vel en tredjedel (35,1 %) mener at det til en viss grad har vært en prioritert oppgave i egen instans. Begrunnelser som gis i forhold til hvorfor dette ikke har blitt en prioritert oppgave er blant annet "da ville jeg ha hatt mer kjennskap til dette" og "at vi har i grunnen nok oppgaver å bruke tiden på".

Tabell 4.11 – Mener du at alle relevante instanser har vært inne i de saker som din instans har vært involvert i?

	Antall	Prosent
Ja	30	81,1
Nei	1	2,7
Vet ikke	5	13,5
Ikke svart	1	2,7
Total	37	100

De fleste respondentene (81,1 %) mener at alle relevante instanser har vært med i de saker som de har vært involvert i. Det er bare en respondent som har svart nei på dette spørsmålet, og begrunnelsen her er at vedkommende har etterlyst deltakelse fra barne- og ungdomspsykiatrien (BUP) i ansvarsgruppen. Det kan være ulike årsaker til at denne respondenten savner BUP i den ansvarsgruppen vedkommende har deltatt i, som for eksempel at ungdommen eller foresatte ikke har ønsket å ha BUP med, eller at det av flertallet i ansvarsgruppen ikke har vært ansett som nødvendig ut i fra hvilken problematikk eller utfordringer man sto ovenfor. BUP har for øvrig deltatt i flere av ansvarsgruppene.

I neste avsnitt skal vi blant annet se nærmere på hvorvidt respondentene mener at restorative justice har vært sentralt i prosjektet "Felles ansvar".

4.3 OM "FELLES ANSVARS" FORANKRING I RESTORATIVE JUSTICE

Formålet med "Felles ansvar" var at prosjektet skulle utvikle et forpliktende tverrfaglig samarbeid, basert på prinsippene om restorative justice. Et interessant spørsmål i den forbindelse er hvorvidt restorative justice-tankegangen har vært bærende i prosjektet.

Tabell 4.12 – Har ”restorative justice”-tankegangen (forsoningsjustis) vært bærende i prosjektet?

	Antall	Prosent
Ja	15	40,5
Til en viss grad	14	37,9
Nei	-	-
Vet ikke	8	21,6
Total	37	100

I tabellen ovenfor ser vi at vel fire av ti respondenter mener at restorative justice-tankegangen har vært bærende i prosjektet. Tar vi med de som har svart at restorative justice til en viss grad har vært bærende i prosjektet gjelder dette for nærmere åtte av ti respondenter. Ingen av respondentene har svart nei på dette spørsmålet, mens vel 21 prosent av respondentene er usikre på hvorvidt dette har vært en bærende tanke i prosjektet. Det kan være flere grunner til at relativt mange av respondentene mener at restorative justice bare delvis har vært bærende for prosjektet eller at de ikke vet hvorvidt denne tankegangen har vært bærende, som blant annet at de er usikre på hva restorative justice innebærer, eller at en i ansvarsgruppene har jobbet med de utfordringer som ungdommen har uten at en har reflektert over om dette er basert på restorative justice eller ikke. Flere av de respondenter som har svart på vårt spørreskjema har svart på bakgrunn av at de har deltatt i en ansvarsgruppe. Hvorvidt de kan vurdere om restorative justice har vært bærende i ”Felles ansvar” eller ikke vil trolig av den grunn være vanskelig å vurdere.

Tabell 4.13 – Har du deltatt på ett eller flere nettverksmøter/stormøter (med megling)?

	Antall	Prosent
Ja	2	5,4
Nei	35	94,6
Total	37	100

De færreste av respondentene har deltatt i ett eller flere nettverksmøter eller stormøter i forbindelse med ”Felles ansvar”. I tabellen ovenfor ser vi at dette bare gjelder for to av respondentene. Vel 94 prosent av respondentene svarer imidlertid at de ikke har deltatt i slike fora.

Tabell 4.14 – Har konfliktrådsmegling vært hensiktsmessig med tanke på målet med prosjektet (å få ungdommene til å bryte med en kriminell løpebane og oppnå forsoning mellom ungdommene og de fornærmede)?

	Antall	Prosent
Ja	15	40,5
Delvis	9	24,4
Nei	1	2,7
Vet ikke	11	29,7
Ikke svart	1	2,7
Total	37	100

Det hersker forholdsvis stor usikkerhet blant respondentene om hvorvidt konfliktrådsmegling har vært hensiktsmessig med tanke på å nå målet med prosjektet om å få ungdommene til å bryte med en kriminell løpebane og oppnå forsoning mellom ungdommene og fornærmede. Nesten 30 prosent av respondentene har svart "vet ikke" på dette spørsmålet. Vel fire av ti respondenter mener at konfliktrådsmegling har vært hensiktsmessig, mens vel to av ti mener det har vært delvis hensiktsmessig. Dette skyldes trolig at det for mange av respondentene har vært vanskelig å vurdere hvorvidt konfliktrådsmegling har vært hensiktsmessig eller ikke, da dette ikke er noe de har deltatt i og heller ikke kjenner til hvorvidt konfliktrådsmegling har hatt betydning eller ikke.

Tabell 4.15 – Har det vært hensiktsmessig å inngå kontrakter med ungdommene?

	Antall	Prosent
Ja	27	73,0
Til en viss grad	6	16,2
Nei	1	2,7
Vet ikke	3	8,1
Total	37	100

Etter respondentenes mening ser kontraktene med ungdommen ut til å ha vært hensiktsmessig for å snu unge lovbyggere. De fleste av respondentene, vel sju av ti, mener at dette har vært hensiktsmessig, mens vel 16 prosent mener at det til en viss grad har vært hensiktsmessig. Tre av respondentene (8,1 %) er usikre og en respondent mener at kontrakter ikke har vært hensiktsmessig. Her må vi anta at respondentene har svart på bakgrunn av om det har vært hensiktsmessig i kontraktsperioden, da det for mange er vanskelig å vurdere hvorvidt kontrakten har vært hensiktsmessig på lang sikt. Dette skyldes først og fremst to forhold, blant

annet at mange av ungdommene fremdeles står i kontrakt med "Felles ansvar", samt at der kontraksperioden er avsluttet er det respondenter som ikke vet hvordan det har gått med ungdommen i ettertid da det ikke har vært noen rutiner for tilbakemelding til medlemmer av ansvarsgrupper.

Tabell 4.16 – Synes du ungdommen og foreldrene får delta i tilstrekkelig grad i ansvarsgruppene (eller tar det offentlige hjelpeapparatet over ansvaret slik at ungdommen og foreldrene blir passive deltakere)?

	Antall	Prosent
Ja	25	67,6
Til en viss grad	7	18,9
Nei	2	5,4
Ikke svart	3	8,1
Total	37	100

De fleste respondentene synes ikke at ungdommen og foreldrene blir passive deltakere i ansvarsgruppene, 67,6 prosent mener at de ikke blir passive, mens vel 5 prosent (2 respondenter) mener at de ikke får delta i tilstrekkelig grad. De som mener at ungdommen og foreldrene blir passive deltakere, eller til en viss grad blir det, begrunner dette blant annet med at det er dårlig kultur i hjelpeapparatet som bidrar til at man glemmer å gi foreldre den autoritet de har behov for overfor ungdommen.

Et annet forhold som trekkes frem er at det er en fare for at ansvarsgruppen blir en arena hvor de voksne kan synliggjøre sin innsats overfor ungdommen, mens ungdommen selv blir mer passive mottakere av hjelp. I enkelte saker kan dette føre til at sterk foreldredeltakelse er til hinder for at ungdommen selv får komme på banen.

Tabell 4.17 – Representerer "Felles ansvar" en ny måte å arbeide med unge lovbreakere på for din instans?

	Antall	Prosent
Ja	20	54,1
Delvis	13	35,1
Nei	1	2,7
Har ikke tidl. jobbet med denne gruppen	3	8,1
Total	37	100

For flertallet av respondentene, 54,1 prosent, representerer "Felles ansvar" en ny måte å arbeide med unge lovbreakere på. Tar vi med de som har svart at det delvis

representerer en ny måte å arbeide på er vi oppe i nesten ni av ti respondenter. Det er imidlertid ikke alle instanser som tidligere har jobbet med denne gruppen ungdommer, dette gjelder for tre av respondentene (8,1 %). Bare en av respondentene har svart at det ikke representerer en ny arbeidsmåte.

Tabell 4.18 – Synes du at ungdommene som har deltatt i ”Felles ansvar” har blitt oppmuntret til selv å ta ansvar for sitt eget liv?

	Antall	Prosent
Ja	30	81,1
Til en viss grad	5	13,5
Nei	-	-
Ikke svart	2	5,4
Total	37	100

Et viktig mål med ”Felles ansvar” er å ”snu unge lovbrytere”, i den forbindelse er det interessant å få respondentenes svar på hvorvidt de synes at ungdommen som har deltatt i prosjektet har blitt oppmuntret til selv å ta ansvar for sitt eget liv. Som vi ser i tabellen ovenfor mener over åtte av ti at ungdommen har blitt oppmuntret til å ta ansvar for sitt eget liv. Det er ingen av respondentene som mener at ungdommene ikke har blitt oppmuntret til dette, mens 13,5 prosent svarer at de til en viss grad er oppmuntret til dette.

Tabell 4.19 - Har deltakelse i ”Felles ansvar” ført til dialog mellom ungdom og fornærmede?

	Antall	Prosent
Ja	8	21,6
Delvis	13	35,2
Nei	1	2,7
Vet ikke	14	37,8
Ikke svart	1	2,7
Total	37	100

I tabellen ovenfor ser vi at vel 21 prosent av respondentene har svart ja på spørsmålet om deltakelsen i ”Felles ansvar” har ført til dialog mellom ungdom og fornærmede, og at vel 35 prosent mener at det delvis har ført til dialog. En viktig årsak til at ikke flere mener dette antar vi å finne i de kommentarer som respondentene har gitt i forhold til hvorfor det ikke har ført til dialog, nemlig det faktum at i flere av de saker som har kommet inn under ”Felles ansvar” så fremhever respondentene at det ikke er en fornærmet part. Problemstillingene i

flere av ansvarsgruppene som har vært opprettet i prosjektet, har derimot dreid seg om å få ungdommen på "rett spor". Dette er nok også en viktig begrunnelse for at hele 40,5 prosent av respondentene har svart "vet ikke" eller ikke har svart på dette spørsmålet. En annen måte å forstå dette på er at respondentene har hatt et for snevert perspektiv på når det er en fornærmet part eller ikke. Dette er noe vi har løftet frem i avsnittet om restorative justice i kapittel 3, hvor det fremheves at lovbrudd forstås som konflikt, og at man i stedet for å snakke om offer og fornærmede bruker betegnelsen parter i konflikt. De som reagerer følelsesmessig på den hendelsen som har funnet sted, vil dermed kunne regnes som part i en konflikt. Denne tråden vil vi imidlertid komme tilbake til i våre avsluttende drøftinger.

Tabell 4.20 – synes du ungdommen blir godt nok fulgt opp gjennom "Felles ansvar"?

	Antall	Prosent
Ja	25	67,6
Usikker	11	29,7
Nei	-	-
Ikke svart	1	2,7
Total	37	100

Flertallet av respondentene synes at ungdommen blir godt nok fulgt opp gjennom "Felles ansvar", dette gjelder for 67,6 prosent av respondentene. Nesten tre av ti er imidlertid usikre på hvorvidt ungdommene blir godt nok oppfulgt. Denne usikkerheten kan handle om flere forhold, men en kommentar som knyttes til dette er at man skulle ønske at ungdommen kunne bli bedre fulgt opp på fritiden, for eksempel ved at man hadde fått aktivisert frivillig sektor og fritidsaktiviteter som idrettslag eller lignende.

I neste avsnitt er det ulike aspekter rundt det tverrfaglige samarbeidet som fokuseres.

4.4 SAMARBEIDET MELLOM INSTANSENE I "FELLES ANSVAR"

Gjennom tverrfaglig forpliktende samarbeid skal den enkelte ungdom (unge lovbryster) få hjelp til å takle det som defineres som negativ adferd (lovbrudd) og endre denne i retning av konstruktiv virksomhet knyttet til utdanning, arbeid, hjem og fritid. Et viktig mål for det tverrfaglige samarbeidet er å bidra til å identifisere

og tydeliggjøre ansvarsfordelingen mellom de ulike instansene som møter unge lovbrytere.

Tabell 4.21 – Synes du samarbeidet mellom de ulike instanser/aktører, ungdommene og deres foreldre/foresatte har fungert godt?

	Antall	Prosent
Ja	29	78,4
Sånn passe	6	16,2
Nei	1	2,7
Ikke svart	1	2,7
Total	37	100

Samarbeidet mellom de ulike instanser/aktører, ungdommene og deres foresatte har fungert godt. Dette mener nesten åtte av ti respondenter, mens vel 16 prosent av respondentene mener at samarbeidet har fungert sånn passe godt. Det er en respondent som mener at samarbeidet ikke har fungert godt.

Svært mange av respondentene har benyttet muligheten til å kommentere hvilke fordeler de ser ved tverrfaglig samarbeid. Mange av disse trekker frem fordeler som betydningen av at det er flere som bryr seg og ønsker å hjelpe ungdommen. Respondenter fra skolen opplever ofte at de står alene i forhold til å hjelpe ungdommen, men gjennom "Felles ansvar" har de opplevd at de er flere som står sammen om å hjelpe ungdommen og at det er flere som tar ansvar, noe som også bidrar til bred faglig kompetanse og et mer nyansert bilde av ungdommens problemer og utfordringer.

En annen fordel som nevnes av flere i forbindelse med tverrfaglig samarbeid er at en unngår "parallell-jobbing" og at en reduserer antall møter for de involverte. Dermed får en også utnyttet ressursene på en bedre måte og en sikrer i større grad en helhetlig tenkning. En av respondentene uttrykker dette på følgende måte:

"Man får muligheten til å følge opp ungdommen på alle plan slik at det blir en helhet, og man blir kjent med andre instanser som jobber opp mot ungdommen, noe som også bidrar til å gjøre det enklere å ta kontakt med de andre utenom ansvarsgruppemøtene".

Når det så gjelder hvilke utfordringer som er knyttet til tverrfaglig samarbeid svarer flere av respondentene at det kan være vanskelig å finne tid til og å sette av tilstrekkelig tid til tverrfaglig samarbeid, samt at det krever at alle må forplikte seg, at ansvarsfordelingen er tydelig og at en viser respekt for hverandres perspektiver.

En annen utfordring som nevnes av flere er konkurransen mellom profesjoner, ”alle vil samordne, men ingen vil samordnes”.

De færreste opplever taushetsplikt som en utfordring for dette tverrfaglige samarbeidet, selv om det er enkeltrespondenter som har erfart taushetsplikt som et problem. Det nevnes også som en utfordring at enkelte instanser sitter for lenge på problemet før andre kobles inn, og at ofte har et problem vokst seg for stort før andre instanser kobles inn.

De som mener samarbeidet har fungert sånn passe bra kommenterer dette med at rolleavklaringen ikke har vært god nok. Noe som blant annet eksemplifiseres med at ulike instanser kan ha ulike målsettinger, og at dette kan være skadelig for den videre prosessen.

Tabell 4.22 – Synes du samarbeidet i ”Felles ansvar” er til barnets-/ungdommens beste?

	Antall	Prosent
Ja	33	89,2
Usikker	3	8,1
Nei	-	-
Ikke svart	1	2,7
Total	37	100

I tillegg til at samarbeidet har fungert godt er det også nesten ni av ti respondenter som mener at samarbeidet har vært til barnets-/ungdommens beste. Ingen av respondentene mener at det ikke har fungert til barnets-/ungdommens beste, mens tre respondenter (8,1 %) er usikker på dette. Denne usikkerheten kan skyldes at en ikke vet hvordan det har gått med ungdommen i etterkant av kontrakten, på flere av de åpne kommentarfeltene i spørreskjemaet har det vært kommentarer knyttet til at en ikke har hatt noen tilbakemeldingsrutiner eller evalueringer av den enkelte kontrakt etter at kontraktperioden har vært over og en ikke har hatt kontakt med ansvarsgruppen lengre.

Tabell 4.23 – Har samarbeidet vært forpliktende for alle parter?

	Antall	Prosent
Ja	22	59,5
Til en viss grad	11	29,7
Nei	2	5,4
Vet ikke	2	5,4
Total	37	100

Når det gjelder hvorvidt samarbeidet har vært forpliktende for alle parter, ser vi i tabellen ovenfor at nesten seks av ti mener at samarbeidet har vært forpliktende. Nesten tre av ti mener at samarbeidet til en viss grad har vært forpliktende, mens to respondenter er usikre og to respondenter mener at det ikke har vært forpliktende.

Tabell 4.24 – Synes du noen av samarbeidspartnerne eller andre lokale aktører/instanser har vært negative til ”Felles ansvar”?

	Antall	Prosent
Ja	1	2,7
Delvis	5	13,5
Nei	30	81,1
Ikke svart	1	2,7
Total	37	100

De fleste samarbeidspartnere og lokale aktører/instanser har vært positive til prosjektet ”Felles ansvar.” I tabellen ovenfor ser vi at vel 80 prosent av respondentene mener at ingen av disse har vært negative. I den grad noen mener at enkelte har vært negative så handler dette om at enkelte har vært mer perifere og ikke hatt den rollen som de i utgangspunktet har vært tiltenkt. Det er ikke gitt noen eksempler på hvilke instanser eller aktører dette kan være. En av respondentene kommenterer at det er uklart hva som menes med å være negative til prosjektet ”Felles ansvar” og hvor eventuelt skillet går mellom kritikk og diskusjon. Vedkommende mener det må være rom for åpne drøftinger omkring tverrfaglig samarbeid. Dette eksemplifiseres med at det ikke alltid er eller vil være enighet om hva som er til ungdommens beste. For eksempel kan det være slik at politiet, skolen eller utekontakten har ulike eller motstridende målsettinger for hvordan de samhandler med ungdommen.

4.5 MÅLOPPNÅELSE

Tabell 4.25 – Har målet om å få ungdommene til å bryte med en kriminell løpebane lyktes i de(n) saken(e) du har vært involvert i?

	Antall	Prosent
Ja	11	29,8
Delvis	17	45,9
Nei	-	-
Vet ikke	9	24,3
Total	37	100

Flertallet av respondentene mener at en har/delvis har nådd målet om å få ungdommene til å bryte med en kriminell løpebane. Nesten 30 prosent svarer ja på at en har nådd dette målet, og 46 prosent svarer at en delvis har nådd dette målet. Det er imidlertid vel 24 prosent (9 respondenter) som er usikre på hvorvidt man har lyktes med å nå målet om å få ungdommene til å bryte med en kriminell løpebane.

Når det gjelder spørsmålet om hva som har vært viktig for å nå målet om å få ungdommene til å bryte med en kriminell løpebane knytter kommentarene fra respondentene seg til ulike forhold. For det første nevnes det tverrfaglige samarbeidet som en suksessfaktor, her har det blant annet vært viktig at ungdommene vet at alle kjenner til saken og ”holder øye med dem”, samt at alle parter har stått sammen rundt ungdommen i et forpliktende opplegg.

En annen suksessfaktor er at man gjennom ”Felles ansvar” får synliggjort konsekvensene av lovbrudd og at dette blir tatt tak i på en annen måte enn for eksempel ”bare” gjennom å betale en bot. Her har ungdommen måttet møte fornærmede ”ansikt til ansikt” og tatt ansvar for egne handlinger og måttet engasjere seg i sitt eget liv. Det har gitt ungdommene bedre selvinnsikt og bedre forståelse av konsekvensene.

En tredje suksessfaktor som trekkes frem er at prosjektet har bidratt til en ansvarliggjøring hos ungdommen som fører til at viljen til endring ligger hos ungdommen selv og at det i tillegg jobbes i ungdommens sosiale nettverk for å synliggjøre alvor og grad av forpliktelse for å ikke gjenta kriminelle handlinger.

Respondentene fikk også mulighet til å si noe om hvorfor de eventuelt mener at en ikke har lyktes med å nå målet om å få ungdom til å bryte med en kriminell løpebane. Her er kommentarene først og fremst knyttet til at de ikke vet hvorvidt

en har lyktes, fordi det ikke har vært noen automatikk i forhold til at en har fått slike opplysninger i ettertid, eller at det er for tidlig å svare på.

Tabell 4.26 – Har ressursene i ”Felles ansvar” blitt forvaltet på en hensiktsmessig måte i forhold til måloppnåelse?

	Antall	Prosent
Ja	28	75,7
Til en viss grad	5	13,5
Nei	-	-
Ikke svart	4	10,8
Total	37	100

Tabellen ovenfor viser at vel 75 prosent av respondentene mener at ressursene i ”Felles ansvar” har blitt forvaltet på en hensiktsmessig måte i forhold til måloppnåelse, mens 13,5 prosent mener at ressursene til en viss grad er forvaltet på en hensiktsmessig måte. Respondentene fikk også her muligheten til å komme med utdypende kommentarer. Enkelte respondenter mener at det ikke er behov for å gjøre noen endringer, fordi ”Felles ansvar” fungerer veldig godt slik det er. Av de endringer som noen av respondentene foreslår er det blant annet at en må se på kontraktslengden, og da med henblikk på å åpne opp for lengre kontraktstid.

Et annet forhold som tas opp er at prosjektleder har gjort en formidabel jobb i forhold til å forankre prosjektet i en rekke instanser i Salten politidistrikt, men hvis dette skal ytterligere forbedres må det være gjennom en enda tettere dialog med skolene, lærerne og foreldre, slik at ungdommer kan tas inn i ”Felles ansvar” på et tidlig tidspunkt. På den måten kan en også gjøre ”Felles ansvar” bedre kjent. Det er fortsatt mange ”hjelpere” som enda ikke kjenner til ”Felles ansvar”.

Enkelte mener også at en bør vurdere å gjøre noe med hvordan man skal følge opp de som er fylt 18 år. En av respondentene fremhever her at det gjøres mye bra arbeid for ungdom som er under 18 år, men at dette arbeidet er bortkastet når ikke ungdommen kan følges lengre enn til 18 år. Hvis ”Felles ansvar” og barnevernet slipper taket i disse ungdommene er det også gjerne slik at de slutter på videregående skole og alt grunnlaget som er lagt, raser bort.

I tillegg er det en av respondentene som mener at det bør jobbes mer på motivasjonsplanet, slik at lovlydige holdninger omsettes i praksis etter avsluttet sak.

Tabell 4.27 – Har ”Felles ansvar” hatt ringvirkninger i forhold til lokalsamfunnets evne til å håndtere ettervirkningene av lovbrudd?

	Antall	Prosent
Ja	4	10,8
Til en viss grad	9	24,3
Nei	2	5,4
Vet ikke	22	59,5
Total	37	100

Flertallet av respondentene (59,5 %) er som vi ser i tabellen ovenfor, usikre på hvorvidt ”Felles ansvar” har hatt ringvirkninger i forhold til lokalsamfunnets evne til å håndtere ettervirkningene av lovbrudd. Ut i fra de kommentarer som respondentene har gitt på dette spørsmålet, er det grunn til å tro at det er for tidlig å si om prosjektet har bidratt i forhold til lokalsamfunnets evne til å håndtere ettervirkningene av lovbrudd. Enkelte mener det vil ta tid før det blir kjent at man kan arbeide på denne måten, noe som også innebærer at nærmiljøet må delta. Det er imidlertid noen som mener at en ringvirkning av prosjektet er at det er blitt bedre kommunikasjon mellom profesjonene i hjelpetjenestene og at dette har bidratt til økt evne til å takle ”krisesituasjoner”, samt at en med ”Felles ansvar” har endret holdning til etterarbeid, der et viktig fokus er å unngå stigmatisering av lovbrøyttere i lokalsamfunnet.

Tabell 4.28 – Tror du at økt deltakelse i ansvarsgrupper (som del av ”Felles ansvar”) vil få ned kriminaliteten blant ungdom i Salten?

	Antall	Prosent
Ja	22	59,5
Kanskje	10	27,0
Nei	1	2,7
Vet ikke	4	10,8
Total	37	100

Prosjektet ”Felles ansvar” var ment som et sentralt virkemiddel for å snu unge lovbrøyttere. Flertallet av respondentene, nesten seks av ti, mener at ”Felles ansvar” med økt deltakelse i ansvarsgrupper vil få ned kriminaliteten blant ungdom i Salten. Nesten tre av ti mener at det kanskje vil få ned kriminaliteten, mens fire respondenter er usikre på dette og en respondent ikke har tro på dette.

I neste avsnitt skal vi fokusere på hva respondentene mener i forhold til koordineringen og organiseringen av ”Felles ansvar”.

4.6 OM KOORDINERINGEN OG ORGANISERINGEN AV "FELLES ANSVAR"

"Felles ansvar" er et prosjekt som gjennomføres i kommunene tilhørende Salten politidistrikt. Salten politidistrikt har hovedsete i Bodø. Foruten om Bodø politistasjon består distriktet av ni lensmannskontorer. Disse er lokalisert til følgende kommuner: Fauske, Gildeskål, Hamarøy, Meløy, Rødøy, Saltdal, Beiarn, Steigen, Sørfold, Værøy og Røst. Salten politidistrikt betjener rundt 85.000 innbyggere. I praksis har følgende kommuner deltatt i prosjektet: Bodø, Fauske, Saltdal, Gildeskål og Meløy.

"Felles ansvar" er lokalisert til Bodø politihus ved at prosjektleder har kontor her, men administrativt og faglig er prosjektleder for "Felles ansvar" underlagt den sentrale styringsgruppen (statssekretærutvalget). I det daglige arbeidet er dette ansvaret sammen med arbeidsgiveransvaret delegert til Justisdepartementets hovedprosjektteam som prosjektlederen rapporterer til (jfr. prosjektplanen til "Felles ansvar"). I tillegg har prosjektet hatt en lokal referansegruppe. En ansvarsgruppe er opprettet i tilknytning til hver enkelt ungdom. I tillegg til representanter fra aktuelle faginstanser er også ungdommen og foreldre/foresatte og/eller støttepersoner i den enkelte ungdoms familie/nærmiljø medlem av ansvarsgruppen.

Tabell 4.29 – Har koordineringen av prosjektet fungert bra?

	Antall	Prosent
Ja	32	86,5
Delvis	3	8,1
Nei	1	2,7
Ikke svart	1	2,7
Total	37	100

I tabellen ovenfor ser vi at 86,5 prosent av respondentene har svart ja på spørsmålet om koordineringen av prosjektet har fungert bra, mens bare en respondent har svart at det ikke har fungert bra. Her fikk imidlertid også respondentene muligheten til å gi kommentarer på hva som kunne gjøres bedre. Her fremheves det blant annet at ansvarsgrupppemedlemmene kunne blitt mer forberedt til møtene, blant annet ved at medlemmene av ansvarsgruppene ble informert om hva som kom opp på møtet, for å unngå "troll i hatten" episoder på møtene. Det trekkes også frem at det kunne være en god ide med en gruppeveileder, for å gjøre ansvarsgruppemøter optimalt gode. Det er også kommentert at det burde være bedre kommunikasjon med de etater som skulle jobbe inn mot prosjektet, her poengteres det også at dette ikke er en kritikk av prosjektleder for "Felles ansvar", fordi det er full forståelse for at

vedkommende ikke har hatt tid til å prioritere dette arbeidet. Eksempelvis nevnes at prosjektet er relativt ukjent for mange som jobber ved enkelte videregående skoler, og at skolene, og da spesielt videregående skole, oppleves som en tungvint organisasjon å nå ut til med informasjon.

Tabell 4.30 – Er det avgjørende for måloppnåelse at ”Felles ansvar” har hatt en egen koordinator?

	Antall	Prosent
Ja	33	89,2
Til en viss grad	4	10,8
Nei	-	-
Total	37	100

Nesten 90 prosent av respondentene mener det har vært avgjørende for måloppnåelsen at ”Felles ansvar” har hatt en egen koordinator. Ingen har svart nei på dette spørsmålet, mens om lag en tiendedel mener det til en viss grad har vært avgjørende.

Når det gjelder på hvilken måte det har vært avgjørende for måloppnåelsen at man har hatt en egen koordinator er der ulike kommentarer. For det første handler det om at det er viktig og avgjørende at noen administrerer hjelpetjenestene og fordeler ansvar slik at alle bidrar med sin kompetanse til beste for ungdommen, foreldre, nettverk og lokalsamfunnet. For det andre handler det om at det er viktig med en fagperson som koordinator og at vedkommende har tillit hos de involverte. For det tredje handler det om at hver kontrakt krever mye oppfølging og at det ville være umulig å opprettholde kontinuiteten og stabiliteten i ”Felles ansvar” uten en egen koordinator. For det fjerde er det viktig og avgjørende for å klare å ha fokus på denne oppgaven hele tiden. Koordinator får entydig positiv tilbakemelding fra alle respondentene. Følgende sitat fra en av respondentene kan illustrere dette:

”Han har gjort en fantastisk jobb i å drive frem arbeidet rundt hver enkelt ungdom, samtidig som han har passet på å tilføre kompetanse til prosjektet gjennom en rekke seminarer og studieturer. Uten denne funksjonen ville ikke tiltakene fungere, fordi ungdommene ellers skyves mellom ulike profesjoner, og ingen ”eier” dem”.

Koordinatoren og prosjektleder for ”Felles ansvar” er utdannet politi og har bakgrunn blant annet fra Salten politidistrikt. Hvorvidt dette har vært positivt eller negativt ut i fra respondentenes synspunkter, skal vi se nærmere på i neste tabell.

Tabell 4.31 – Har koordinators bakgrunn fra politiet vært en fordel for gjennomføringen av prosjektet?

	Antall	Prosent
Ja	27	73,0
Til en viss grad	6	16,2
Nei	1	2,7
Vet ikke	3	8,1
Total	37	100

Et klart flertall av respondentene (73 %) mener at det har vært en fordel for prosjektet at koordinator har bakgrunn fra politiet, mens vel 16 prosent mener at det til en viss grad har vært en fordel. Tre av respondentene er usikre på hvorvidt dette har vært en fordel for prosjektet og en respondent mener at dette ikke har vært en fordel. Når respondentene får anledning til å utdype dette er det enkelte informanter som tror dette bidrar til at ungdommene i svært liten grad klarer å skille mellom prosjektet og politiet, og at ungdommene gjør hva som helst for å slippe påtale, særlig når de befinner seg innenfor politiets rammer. Andre mener at koordinators bakgrunn fra politiet bidrar til at koordinator har et godt fagmiljø å støtte seg til, men en av informantene er noe tvilende til om det er den beste motivasjonsfaktoren for ungdommene.

Tabell 4.32 – Tror du at en av instansene som har vært involvert i ”Felles ansvar” kunne påtatt seg koordineringsansvaret for prosjektet innenfor eksisterende rammer?

	Antall	Prosent
Ja	9	24,3
Nei	15	40,6
Vet ikke	13	35,1
Total	37	100

I tabellen ovenfor ser vi at 24,3 prosent av respondentene har svart ja på spørsmålet om de tror en av instansene som har vært involvert i ”Felles ansvar” kunne påtatt seg koordineringsansvaret for prosjektet innenfor eksisterende rammer. Disse har også gitt en kommentar på hvilken instans som burde hatt ett slikt ansvar. Her er det først og fremst konfliktrådet, barnevernet og friomsorgen som trekkes frem som alternativer til politiet. Den største andel av respondentene, 40,6 prosent, mener derimot at det ikke er andre instanser som kunne påtatt seg koordineringsansvaret for ”Felles ansvar”. Det er også verdt å merke seg at 35,1 prosent av respondentene er usikre på hvorvidt andre instanser kunne hatt et slikt ansvar, noe som kan

skyldes at forutsetningen for å vurdere dette ikke har vært tilstrekkelig hos en del respondenter.

Tabell 4.33 – Har organiseringen av ”Felles ansvar” i form av ansvarsgrupper vært hensiktsmessig?

	Antall	Prosent
Ja	34	91,9
Usikker	2	5,4
Nei	-	-
Ikke svart	1	2,7
Total	37	100

De aller fleste av respondentene (vel ni av ti) mener at ansvarsgrupper har vært en hensiktsmessig måte å organisere arbeidet i ”Felles ansvar” på. Ingen er uenige i dette, men to respondenter er usikre på hvorvidt dette har vært hensiktsmessig.

Tabell 4.34 – Har taushetsplikt vært en utfordring i ”Felles ansvar”?

	Antall	Prosent
Ja	1	2,7
Til en viss grad	8	21,6
Nei	27	73,0
Ikke svart	1	2,7
Total	37	100

For de fleste respondentene (73 %) har ikke taushetsplikt har vært en utfordring i prosjektet, mens det til en viss grad har vært en utfordring for 21,6 prosent. For en av respondentene har det vært en utfordring. Det er spesielt respondenter fra skolene som mener dette, og da først og fremst i forhold til at det har vært problematisk å forholde seg til at man i ansvarsgruppen har fått kjennskap til at en ungdom har brutt kontrakten på grunn av rus, uten å gå videre med dette på skolen, der dette i prinsippet er utvisningsgrunn.

Tabell 4.35 – Har Salten politidistrikt vært en hensiktsmessig geografisk avgrensning for nedslagsfeltet til ”Felles ansvar”?

	Antall	Prosent
Ja	28	75,7
Nei	-	-
Vet ikke	8	21,6
Ikke svart	1	2,7
Total	37	100

Salten politidistrikt har vært en hensiktsmessig geografisk avgrensning for nedslagsfeltet til ”Felles ansvar”, dette mener vel tre fjerdedeler av respondentene. Ingen av respondentene mener at det ikke har vært det, mens 21,6 prosent er usikre på hvorvidt det har vært et hensiktsmessig geografisk nedslagsfelt. Noe som kan skyldes at dette har vært vanskelig å vurdere for enkelte respondenter.

Tabell 4.36 – Er ”Felles ansvar” et godt alternativ til vanlig straff for unge lovbyggere?

	Antall	Prosent
Ja	33	89,2
Nei	-	-
Vet ikke	4	10,8
Total	37	100

Nesten 90 prosent av respondentene mener at ”Felles ansvar” er et godt alternativ til vanlig straff for unge lovbyggere, mens 10,8 prosent er usikre på om det er det. Av de kommentarer som respondentene har gitt er det blant annet trukket frem som positivt at ungdommen blir ansvarliggjort i forhold til egne handlinger og at de får tilbud om å gjenopprette tilliten til familien og samfunnet, samt at de må forplikte seg gjennom skriftlige kontrakter. I tillegg mener enkelte at det er positivt at man kommer tidlig inn i forhold til en kriminell løpebane, spesielt i forhold til rusproblematikk. Enkelte fremhever også at de har savnet et verktøy for å håndtere denne gruppen ungdom og mener at de nå har et verktøy som ikke fantes tidligere, som er et reelt alternativ, som er konstruktivt og individrettet og dermed også skreddersydd. Det aller viktigste for mange er imidlertid at ”Felles ansvar” samler profesjonene og familien raskt til felles utforming av oppfølgingstiltak.

Tabell 4.37 – Synes du ungdommen får for mild reaksjon i forhold til det straffbare han/hun har gjort?

	Antall	Prosent
Ja	2	5,4
Usikker	13	35,1
Nei	21	56,8
Ikke svart	1	2,7
Total	37	100

Flertallet av respondentene (56,8 %) synes ikke at ungdommen får for mild reaksjon i forhold til det straffbare de har gjort, mens 35,1 prosent er usikker på hvorvidt de får for mild straff. To av respondentene mener at straffen er for mild.

Tabell 4.38 – Hva synes du om lengden på kontrakten (6 mnd) som inngås mellom ungdommen og ”Felles ansvar”

	Antall	Prosent
For lang	1	2,7
Passe lang	25	67,6
For kort	2	5,4
Ikke svart	9	24,3
Total	37	100

Når det gjelder spørsmålet om lengden på kontrakten var det sneket seg inn en feil i den første utsendelsen av spørreskjemaet. Her var kategorien ”for kort” uteblitt, noe som medførte at vi fikk kommentarer fra flere av informantene som ville ha krysset av på ”for kort”. Vi fikk korrigert dette i ettertid og tatt kontakt med flere av respondentene. I de fem purrerundene som ble gjennomført ble det gjort oppmerksom på denne feilen ved spørreskjemaet. Dette betyr at de fleste som ikke har svart på spørsmålet ønsket å svare at lengden på kontrakten var for kort. Ut i fra dette kan vi anta at rundt 30 prosent av respondentene mener at kontraktslengden er for kort, mens 67,6 prosent mener at kontraktslengden på seks måneder er passe lang. En respondent mener at kontraktslengden er for lang.

Det siste spørsmålet vi stilte i spørreskjemaet var hvorvidt en mente at ”Felles ansvar” burde videreføres. I tabellen nedenfor ser vi hvordan respondentene svarte.

Tabell 4.39 – Bør ”Felles ansvar” videreføres?

	Antall	Prosent
Ja	37	100
Nei	-	-
Usikker	-	-
Total	37	100

Et godt tegn på at ”Felles ansvar” har vært en suksess er det faktum at alle respondentene mener at ”Felles ansvar” bør videreføres. Her er det altså ingen som mener noe annet.

Respondentene fikk imidlertid mulighet for å utdype med egne ord hva de mente kunne gjøres for å gjøre ”Felles ansvar” enda bedre. Det som først å fremst kom frem var da at en burde vurdere å gjøre kontraktslengden lengre. Enkelte mente at kontakten burde følge skoleåret, mens andre var mer opptatt av en lengre kontrakt med en viss nedtrapping etter hvert som en får det til å fungere. Det var også noen som var skeptiske til om ”Felles ansvar” skal trekke seg ut ved kontraktsbrudd, og mente i den forbindelse at samarbeidsinstansene burde utvikle en plan B ved nye lovbrudd. *”Det er jo når kontrakten brytes at ungdommene har ekstra stort behov for ”Felles ansvar”* (sitat fra en av respondentene).

Dessuten kom det også frem her at det hadde vært en fordel med forenklede rutiner for å få ungdommer inn i ”Felles ansvar”. Her tenkes det blant annet på at det må gis ytterligere informasjon om muligheten til å melde bekymringer direkte til prosjektet.

4.7 OPPSUMMERING

”Felles ansvar” var rimelig godt kjent for de fleste respondentene ved oppstart. For flertallet av våre respondenter har deres involvering i ”Felles ansvar” dreid seg om at de har vært deltaker i en eller flere ansvarsgrupper. Respondentene og deres respektive instanser har videre vært motiverte for å delta i prosjektet.

Det er også et gjennomgående trekk ved denne kartleggingen at det tverrfaglige samarbeidet vurderes som nyttig og som suksessfylt. Det er preget av tydelig ansvarsfordeling, god utnyttelse av ressurser og helhetlig tenkning. I den grad en opplever utfordringer knyttet til samarbeidet handler dette om å prioritere tid til dette i en virksomhet som fra før er overbelastet og at en viser respekt for

hverandres perspektiver. Dette oppfattes imidlertid ikke som et stort problem blant våre respondenter.

Når det gjelder hvorvidt man har nådd målet om å få ungdommen til å bryte med en kriminell løpebane mener flertallet av våre respondenter at man har eller delvis har lyktes med dette. Her er det flere suksessfaktorer som kan trekkes frem, blant annet det tverrfaglige samarbeidet som har bidratt til at alle parter har stått sammen rundt ungdommen i et forpliktende opplegg. Samt at man gjennom "Felles ansvar" har fått synliggjort konsekvensene av lovbrudd og at dette har blitt tatt tak i på en annen måte enn gjennom tradisjonell strafferett. Dette har for øvrig også bidratt til å gi ungdommene bedre selvinnsikt og bedre forståelse av konsekvensene av sine handlinger. Dessuten har det ført til en ansvarliggjøring hos ungdommen som har bidratt til at viljen til endring ligger hos ungdommen selv. Det er imidlertid noen av våre respondenter som ikke vet hvorvidt en har lyktes med å få ungdommen til å bryte med en kriminell løpebane, noe som blant annet kan skyldes at dette er for tidlig å vurdere ut i fra at mange av ungdommene fortsatt står i kontrakt med "Felles ansvar". Et annet forhold som er av betydning er at det ikke har vært noen tilbakemeldingssystem med hensyn til hvordan det har gått med ungdommen i ettertid av en kontrakt og etter at ungdommen er ute av "Felles ansvar". Slike tilbakemeldingsrutiner kunne med fordel ha vært etablert også for å gjøre aktørene i stand til å evaluere det arbeidet som er lagt ned i ansvarsgruppene, blant annet med tanke på læring i forhold til hva som fungerer og eventuelt ikke fungerer. Det at slike rutiner ikke er etablert, samt at "Felles ansvar-saker" ikke er blitt evaluert underveis gjør det også vanskelig å vurdere hvorvidt "Felles ansvar" har hatt ringvirkninger i forhold til lokalsamfunnets evne til å håndtere ettervirkningene av lovbrudd.

Flertallet mener at kontraktslengden på 6 måneder er passe lang, det er imidlertid vel tre av ti som mener at kontraktslengden er for kort, og at denne enten burde følge skoleåret eller at en burde ha en kontrakt som ble etterfulgt av en periode med noe oppfølging.

Formålet med "Felles ansvar" var at prosjektet skulle utvikle et forpliktende tverrfaglig samarbeid, basert på prinsippene om restorative justice. Hvorvidt disse prinsipper har vært bærende i prosjektet hersker det relativt stor usikkerhet rundt. Noe som blant annet kan skyldes at det for mange av våre respondenter har vært vanskelig å vurdere hvorvidt dette har vært tilfelle eller ikke. Det kan skyldes at de er usikre på hva restorative justice innebærer, eller at en i ansvarsgruppene har jobbet med de utfordringer som ungdommen har uten at en har reflektert over om dette er basert på restorative justice eller ikke. Her er det også verdt å merke seg at flere av de respondenter som har svart på vårt spørreskjema har svart på bakgrunn

av at de har deltatt i en ansvarsgruppe, hvorvidt de kan vurdere om restorative justice har vært bærende i "Felles ansvar" eller ikke vil trolig av den grunn være vanskelig å vurdere.

Koordineringen, organiseringen og ledelsen av "Felles ansvar" får svært gode tilbakemeldinger fra flertallet av våre respondenter. Dette gjelder også i forhold til lokaliseringen og det geografiske nedslagsfeltet til "Felles ansvar". De færreste av våre respondenter mener at noen av instansene kunne påtatt seg ansvaret for "Felles ansvar" innenfor eksisterende rammer. Alle respondentene er entydige i forhold til at "Felles ansvar" bør videreføres.

5. ANSVARSGRUPPENES OG PROSJEKTLEDERES ERFARINGER MED "FELLES ANSVAR"

I dette kapitlet vil vi presentere hvilke erfaringer ulike aktører fra et utvalg ansvarsgrupper, samt prosjektleder, har med prosjektet "Felles ansvar". Sentrale spørsmål her er bl.a. hvordan aktørene vurderer sin rolle i ansvarsgruppene og hva de synes om kontraktene og forsoningsmøtene. Videre har vi bl.a. fokusert på hvilke erfaringer aktørene har med det tverrfaglige samarbeidet og hvordan de vurderer ledelsen, koordineringen og organiseringen av "Felles ansvar". Flere av disse temaene inngår også i kartleggingsstudien som vi har gjennomført blant alle instansene som var tiltenkt en rolle i prosjektet, og som ble presentert i forrige kapittel. I dette kapitlet som bygger på kvalitative intervju med aktører fra et utvalg ansvarsgrupper og prosjektleder, vil vi imidlertid gå mer i dybden på disse temaene. Enkelte steder vil vi også vise til resultatene fra kartleggingsstudien.

Vi har gjennomført gruppeintervjuer med aktører fra fem ansvarsgrupper fra kommunene Bodø, Fauske og Gildeskål i Salten. Vi har videre gjennomført enkeltintervjuer med prosjektleder for "Felles ansvar", og enkelte personer fra de fem ansvarsgruppene som ikke kunne være tilstede da gruppeintervjuet ble gjennomført, men som vi likevel ønsket å snakke med. Til sammen intervjuet vi 15 personer fra følgende instanser; skole (lærer og rådgiver), barnevern, politi, helsesøster, BUP (barne- og ungdomspsykiatrien) og MST¹³ (multi systemisk terapi). Ansvarsgruppene som vi intervjuet, besto av mellom to og fem personer. Prosjektleder har ledet alle ansvarsgruppene, men vi valgte å ikke ha prosjektleder med da vi intervjuet ansvarsgruppene.

Intervjuene ble gjennomført ved hjelp av en halvstrukturert intervjuguide med oversikt over temaer som vi ønsket å belyse (se vedlegg 2). Det ble samtidig åpnet opp for at informantene kunne få fortelle hva de synes er viktig. Fokus lå på aktørenes erfaringer og vurderinger med prosjektet "Felles ansvar". Intervjuene ble tatt opp på bånd, for deretter å bli transkribert.

¹³ MST er et intensivt, tidsavgrenset og familiebasert tilbud til ungdom med alvorlige atferdsproblemer (lovbrudd og rusmisbruk) i regi av Bufetat. Behandlingen gjennomføres i ungdommens naturlige omgivelser og tar sikte på å bedre oppførsel og fremme positive ferdigheter hjemme, på skolen og i nærmiljøet (St.meld. nr. 20, 2005-2006).

5.1 AKTØRENE DELTAKELSE I ANSVARSGRUPPENE

Det har vært opprettet en ansvarsgruppe for hver ungdom som har blitt tatt med i "Felles ansvar", for å sikre en god oppfølging av ungdommen. Ansvarsgruppene har bestått av aktører fra ulike instanser som man har antatt kunne spille en viktig rolle for oppfølgingen av ungdommen, for utenom ungdommen selv, hans eller hennes foreldre/foresatte og prosjektleder.

Informasjon om prosjektet ved oppstart

Det varierte hvor mye de ulike aktørene kjente til prosjektet "Felles ansvar" før de ble med i de konkrete ansvarsgruppene. Mens enkelte kjente godt til prosjektet og for eksempel hadde sittet i ansvarsgrupper i regi av "Felles ansvar" tidligere, var dette et helt nytt for andre. En representant fra MST forteller for eksempel at hun hadde kjennskap til "Felles ansvar" fra før, både i form av enkeltsaker og gjennom andre former for samarbeid. I kartleggingsstudien ser vi at over to tredjedeler av respondentene oppga at de kjente godt eller veldig godt til prosjektet ved oppstart (se tab. 4.3).

Flere av aktørene peker for øvrig på at de fra før av har erfaring fra å sitte i ansvarsgrupper, selv om det ikke har vært i regi av "Felles ansvar". Arbeidsformen knyttet til tverrfaglig samarbeid mellom ulike instanser er altså kjent for de fleste aktørene.

Forventninger til prosjektet

Hvor store forventninger de ulike aktørene hadde til ungdommenes deltakelse i "Felles ansvar" idet ansvarsgruppene startet opp var blant annet avhengig av hvilken kjennskap de hadde til prosjektet fra før. En lærer som har jobbet som rådgiver i mange år, og som ikke visste så mye om "Felles ansvar" før han ble med i denne ansvarsgruppen, sier:

"Mine forventninger er vel preget av at jeg vet at vi ikke kan gjøre så mye. Det viktigste er at vi klarer å jobbe slik at ungdommen kommer på skolen. Stort fravær er et problem når du som lærer skal hjelpe en elev. Det er viktig at noen holder hjulene i gang, hvis ikke koker det lett bort i sand."

I de fleste tilfellene hadde imidlertid aktørene store forventninger til at deltakelsen i "Felles ansvar" skulle snu ungdommens utvikling mot en kriminell løpebane. En politibetjent sier at han hadde godt kjennskap til "Felles ansvar" fra før av og mente det kunne være en fin ramme rundt arbeidet med en jente som hadde gjort noe ulovlig. Han tok kontakt med prosjektleder fordi han *"mente at hun hadde noen gode kvaliteter"* og *det er det jo ikke alle som har, av de som har vært borti*

kriminalitet”, som han sier. Politibetjenten hadde altså tro på at det ville gå bra med denne jenta bare hun fikk hjelp. Han forteller videre:

”Jeg tenkte at det var viktig at hun fikk vite at det var flere som brydde seg om henne. Målet var jo å få henne bort fra politiets registre. Det var jo en forutsetning, og det har man jo lyktes med.”

En lærer fra samme ansvarsgruppe er enig i det politibetjenten sier, og legger til:

”Det er flott at det er flere rundt henne, som kan hjelpe henne. Det kan gjøre at hun kan nå målene raskere enn dersom hun ikke hadde blitt med i ”Felles ansvar”, hvis bare skolen hadde jobbet med henne. Hun har flere støttespillere som kan vise henne den rette veien.”

Denne læreren sier at til nå har skolen vært den biten som har fungert best for denne jenta, mens det har vært verre med fritiden. Etter at jenta skrev kontrakt og fikk ansvarsgruppe, har også ”fritidsbiten” blitt bedre – og dermed har det også gått bedre på skolen. Det understrekes at det er fint for ungdommen å ha så mange rundt seg som bryr seg og tar ansvar.

Også i de tilfellene der ungdommene har brutt kontrakten opp til flere ganger, har enkelte aktører i ansvarsgruppene tro på at deltakelse i prosjektet ”Felles ansvar” kan snu den negative utviklingen. En representant fra barnevernet sier: *”Felles ansvar” kan ennå være redningen for han, hvis han blir fulgt bedre opp, og blir stilt strengere krav til.”*

Aktører fra flere ansvarsgrupper tror som tidligere nevnt, at det ville tatt lengre tid å få de samme resultatene dersom ungdommene ikke hadde blitt tatt inn i prosjektet ”Felles ansvar”, ikke minst siden de da ville ha manglet politiet som samarbeids-part.

Selv om de fleste aktørene gir uttrykk for at de hadde stor tro på at deltakelsen i ”Felles ansvar” kunne få ”ungdommene på rett kjøll igjen”, er det enkelte som underveis har (inn)sett at det kanskje ikke er så enkelt. En politibetjent sier at han i dag, på bakgrunn av det politiet observerer og hører, ikke er like optimistisk som han var ved oppstart, når det gjelder en ungdom som er kommet ca halvveis i kontrakten. Han sier:

”... vi er spent. Vi håper jo i det lengste. Vi har kalt han inn på en del tidspunkter hvor vi vet at han er i fare. Det er et langt lerret å bleike fra vår side. Når man er til stede der det skjer, er faren stor for at man havner opp i et eller annet. (...) Hvis han ikke klarer å holde seg på matta på fritiden og i helgene, da er vi like langt.”

Ofte er det politiet som følger disse ungdommene tettest, siden de er i miljøet de ferdes i og snakker med mange ungdom. Denne politibetjenten peker også på at det ikke alltid er like enkelt å vite hva som er sant, som han forteller:

”En del av disse ungdommene er veldig intelligente, og vet hvilke knapper de skal trykke på og hva de skal si på de rette tidspunktene. Det å kunne se bakom det han sier, og se rundt han. (...) Noen ganger dreier det seg om å få bekreftet eller avkreftet ting. Men det er en balansegang, og man kan ikke tråkke folk på tærne.”

Denne ungdommen er som sagt, kommet halvveis i kontakten og det har ennå ikke vært brudd på kontrakten.¹⁴ Likevel er aktørene i ansvarsgruppen usikre på om han kommer til å klare det, som en representant fra MST sier: *”Vi er bare halvveis. Det er en lang vei igjen.”*

Aktørenes roller i ansvarsgruppen

De aller fleste aktørene vi intervjuet, synes det har falt veldig naturlig hvilke oppgaver den enkelte i ansvarsgruppen skal ha. Prosjektleder har også etter hvert møte tatt en kort gjennomgang, slik at alle som sitter i ansvarsgruppen blir klar over hva de skal gjøre og fokusere på til neste møte. Dette synes aktørene har fungert veldig bra, noe som også gjenspeiles i kartleggingsstudien, hvor nesten 84 prosent av respondentene har svart ”ja” eller ”til en viss grad” på spørsmålet om ansvarsfordelingen mellom de ulike instansene i ansvarsgruppen har vært tydelig (se tab. 4.8). Kartleggingsstudien viser også at nesten 90 prosent av respondentene mener at samarbeidet har vært forpliktende for alle parter (se tab. 4.23).

Enkelte aktører sier at de ikke har fått noen spesielle oppgaver eller ansvar overfor ungdommen utover det de vanligvis har i kraft av sin stilling som for eksempel rådgiver på skolen. Flere peker på at det er begrenset hvor mye hver enkelt av dem kan bidra, men at de *sammen* kan gjøre mye, som en representant fra barnevernet sier:

”Barnevernet kan også bare bidra til et punkt. Vi har jo hver våre ansvarsområder. Men når vi møtes i slike ansvarsgrupper som dette, kan vi jo til sammen bidra mye mer enn vi kan hver for oss. Derfor er jo disse tverrfaglige ansvarsgruppene kjempeviktige hvis vi skal kunne hjelpe noen.”

Det blir også understreket at hvorvidt deltakelse i ansvarsgruppene vil fungere, avhenger av at alle aktørene gjør sitt, som en representant fra barnevernet sier:

¹⁴ Noen uker etter at intervjuet ble gjennomført, ble den brudd på kontrakten for denne ungdommen. Han har nå fått ny kontrakt.

”Ansvarsgruppe fungerer noen ganger, andre ganger ikke. Jeg tror det handler om at man må forplikte seg. Alle må ta sitt ansvar. Det krever at alle deltar. Hvis ikke blir det bare prat. Ansvarsgrupper er så mangt. Hvis ikke det skal være avtale på hvem som gjør hva, så er det ingen hensikt, men her er det jo veldig klart. Her har det fungert godt.”

Også prosjektleder synes at ansvarsgruppene har fungert veldig godt, og at de ulike aktørene har gjort det de skulle til hvert møte. Han peker på at

”det er noe med at når du forplikter deg overfor en hel gruppe, og i tillegg har skrevet et referat. Ingen liker å høre at de ikke har gjort det de skulle”.

Prosjektleder sier også at det ikke har vært behov for andre kontrakter enn den som er inngått med ungdommen. Indirekte forplikter også kontakten oppfølging fra de ulike aktørene i ansvarsgruppen. På hvert ansvarsgruppemøte etterspør prosjektleder hva hver og en i gruppen har gjort siden sist. Da blir det også tydelig hvis det er noen som ikke har gjort det de skulle gjøre. Det varierer hvor mye kontakt prosjektleder har med aktørene mellom ansvarsgruppemøtene, som han sier:

”Noen ganger ringer jeg for å høre hvordan det går, og noen ganger ringer de for å si hvordan det går. Men så er det jo bare en måned til vi møtes igjen.”

Ut fra intervjuene med aktørene i et utvalg ansvarsgrupper, og prosjektleder får vi altså inntrykk av at det tverrfaglige og tverretatlige samarbeidet har vært gjensidig forpliktende for deltakerne og har fungert bra.

Hvilke og hvor mange instanser skal være med i ansvarsgruppene?

Flere peker på at det er en fordel at det ikke er for mange aktører med i ansvarsgruppen, som en representant fra barnevernet sier:

”I den forrige ”Felles ansvar” – ansvarsgruppen opplevde jeg at vi var for mange. Det blir noen som ikke får ansvar når det blir så mange. Der var vi vel ca. åtte. Det var en interessant sak som alle ville være med i.”

Det understrekes at sammensetningen av gruppen er viktig. De som sitter i de tverretatlige ansvarsgruppene bør være de som er mest relevante og som virkelig betyr noe når det gjelder oppfølgingen av ungdommen. I de ansvarsgruppene vi intervjuet, var de fleste stort sett enige om at de rette instansene var representert i gruppen. Når vi spurte aktørene om de visste om andre instanser som de syntes burde vært representert, svarte de fleste benektende. I kartleggingsstudien ser vi at over 80 prosent av respondentene mener at alle relevante instanser har vært med i de saker som de har vært involvert i (se tab. 4.11).

Prosjektleder sier at det på grunn av bemanningssituasjoner og ressurser ikke alltid har vært like enkelt å få med Utekontakten og helsesøster i ansvarsgrupper der dette har vært ønsket. Han understreker at dette er instanser som ofte kan være viktige samtalepartnere når det gjelder oppfølgingen av disse ungdommene. En annen instans som han påpeker kunne vært mer representert i ansvarsgruppene er Tildelingskontoret. Dette ut i fra at tildelingskontoret har en sentral oppgave blant annet i forhold til å sikre innbyggerne lik tilgang på tjenester, uavhengig av hvor i kommunen en bor, sikre tverrfaglig og helhetlig vurdering av den enkelte søkers hjelpebehov, koordinere tjenestetilbudet for de som trenger ulike tjenester, og sikre at brukerne får helhetlig, fleksible og forutsigbare tjenester.

Aktørene i ansvarsgruppene forteller at de utfyller hverandre godt. I noen ansvarsgrupper er også flere fra det uformelle nettverket trukket inn for å støtte foreldrene/foresatte og ungdommen. Det kan for eksempel være familie eller nære venner.

Det anses som svært viktig at det er aktører med i ansvarsgruppen som til sammen kan ta ansvar og følge opp ungdommen hele døgnet. På dagtid har som oftest skolen ansvar, og på ettermiddags-/kveldstid og helgene er det vanligvis foreldrenes ansvar å følge opp ungdommen med hjelp fra for eksempel barnevernet, MST, utekontakten og/eller politi. Det poengteres også at det kunne vært nyttig og fått frivillig sektor eller fritidsaktører sterkere på banen i forhold til og vært med å bidra når det gjelder ungdommenes fritid.

I de fleste tilfellene var det prosjektleder som tok kontakt med de ulike aktørene og kalte inn til et første møte hvor det ble diskutert hvem som burde sitte i ansvarsgruppen rundt ungdommen. Foreldrene og ungdommen fikk også være med å vurdere hvem som burde være med. I flere tilfeller var det aktører som deltok på et slikt første møte, som det etter hvert viste seg ikke behøvde å delta i ansvarsgruppen og som derfor sluttet. Det har også vært tilfeller der aktørene i ansvarsgruppene etter hvert har sett at andre instanser burde vært med og der disse er blitt trukket inn. Det har, som sagt, vært lagt vekt på at alle instanser som er relevante, bør delta, verken flere eller færre. Hvem dette er vil naturligvis variere. En lærer understreker dette:

”De som må delta må jo det, men det er viktig at det ikke blir for mange. Det vil da blant annet bli vanskelig å få alle til å møte samtidig.”

I flere tilfeller har aktørene fra ansvarsgruppene hatt kontakt med ungdommen tidligere, før han eller hun kom med i ”Felles ansvar”, slik at det opplevdes naturlig

for dem at de skulle bli med i ansvarsgruppen rundt ungdommen. Dette gjelder kanskje særlig der ungdommen har hatt kontakt med barnevernet over tid.

Organiseringen av ansvarsgruppemøtene

Ansvarsgruppene rundt ungdommene i regi av "Felles ansvar" møtes vanligvis en gang i måneden. Flere av aktørene peker på at det er fint at de møtes så ofte. Ingen gir uttrykk for at det er for ofte, eller motsatt - at møtene burde vært oftere.

Aktørene fra de ulike instansene som er representert i ansvarsgruppene, understreker at de prioriterer disse møtene. Det er få som melder forfall til møtene. Noe av grunnen til at det stort sett har gått greit for de fleste aktørene å delta på møtene er at tidspunktet for neste møte avtales på det forrige møtet hvor alle er samlet, i tillegg til, som tidligere nevnt, aktørene synes møtene er viktige. Dette er også noe prosjektleder har inntrykk av. Han poengterer også at det er sjeldent at noen melder frafall til møtene. Prosjektleder legger til at han vanligvis ikke avlyser møtene selv om noen ikke kan komme, ut fra tanken om at det ikke bør gå for lang tid mellom hvert møte, og at det kan være vanskelig og også tidkrevende å finne et nytt tidspunkt som vil passe for alle.

Det varierer noe *hvor* ansvarsgruppene møtes. I enkelte tilfeller er det ikke aktuelt å møtes på skolen, fordi ungdommen ikke vil at medelever og/eller lærere skal se det. En lærer sier om ungdommen i ansvarsgruppen hun sitter i:

"Han vil ikke at bl.a. kontaktlæreren skal vite om at han deltar i "Felles ansvar" og har gjort noe kriminelt."

Ansvarsgruppene har hatt møtene på ulike steder, deriblant på skolen, hos BUP og hos politiet. Aktørene er fleksible når det gjelder hvor ansvarsgruppen skal møtes. Ungdommene og eventuelt foreldrene får også være med å bestemme møtested. Dette peker også prosjektleder på: *"Det er litt ut fra hva ungdommene selv vil."*

5.2 FORSONINGSMØTE

Prinsippene for restorative justice (forsoningsjustis) skulle være retningsgivende for prosjektet. Målet er å få ungdommen (gjerningspersonen) til å oppnå forsoning med fornærmede og nærmiljøet. Konfliktrådet er en av de viktigste samarbeidspartnere i prosjektet "Felles ansvar", og har ansvaret for all megling og tilrettelegging av store meglingsmøter og konfliktrådsmegling.

Flere aktører mener at det er fint at "Felles ansvar" fokuserer på at ungdommene skal gjøre opp for seg. En representant fra barnevernet sier:

"Felles ansvar" handler jo om å få gjøre opp for seg. Han har måttet gjennom opplæring, samtaler, oppfølging osv. Han har vel ikke valgt den enkleste løsningen. Han kunne tatt boten, kanskje ett par tusen, da hadde han sluppet at vi satt og grov innerst i sjela hans. Jeg tror dette er en bedre måte å gjøre det på. Har du pengesterke foreldre hadde kanskje foreldrene betalt. Å gi ungdommer en bot – hva er det for tull? Det ansvarliggjør dem ikke. De må gjøre noe og vi må gjøre noe, det må organiseres."

Også andre aktører deler dette synes:

"Dette med å gjøre opp for seg som er "Felles ansvar" sin oppgave, har jeg tro på. Jeg synes det er så bra med "Felles ansvar" at de må ta ansvar for egne handlinger på en annen måte enn å betale en bot, det blir for lett vint."

"De må jobbe litt for å rette opp det de har gjort. De takker jo ja til å være med. Det er kanskje deres form for å si at de trenger litt støtte og hjelp."

I kartleggingsstudien ser vi at to tredjedeler av respondentene har svart "ja" eller "delvis" på spørsmålet om de mener konfliktrådsmedling har vært hensiktsmessig med tanke på målet for prosjektet (se tab. 4.14). Aktørene i ansvarsgruppene er enige i at det er bra for ungdommene å få møte de fornærmede, og at det kan få dem til å innse konsekvensene av det de har gjort. Ikke alle aktørene fra ansvarsgruppene vi intervjuet, tror imidlertid at ungdommene *angrer* på det de har gjort. En representant fra MST sier om en ungdom: *"Angre tror jeg er et for sterkt ord."* En politibetjent fortsetter:

"Nei, angre er ikke ordet. Men jeg tror han kanskje har begynt å tenke at det kan være lurt for han å gjøre ting på en annen måte, for hans egen del, i forhold til jobb.... Men å angre på det han har gjort..."

Prosjektleder mener at forsoningsmøtene har vært en bevisstgjøring for ungdommene. Han tror også det oppleves bra for de som er fornærmet å få møte ungdommen på en trygg arena, og få fortalt dem hva de føler. Prosjektleder sier:

"Jeg tror det betyr veldig mye for ungdommen å få møte den det er gjort noe mot. Og jeg tror det betyr veldig mye for fornærmede å møte ungdommen."

I praksis har det imidlertid vist seg at det ikke alltid er like enkelt å få til forsoning mellom partene. I noen av ansvarsgruppene som vi intervjuet, har det vært medling i form av store meglingsmøter, i andre ennå ikke. I kartleggingsstudien ser vi at bare to av alle respondentene (37) har deltatt på et eller flere nettverksmøter/-

stormøter (se tab. 4.13). Det sier imidlertid ikke noe om hvor stor andel av ungdommene i prosjektet som har gjennomført forsoningsmøter ettersom det ikke har vært vanlig at alle aktørene fra ansvarsgruppene deltar på stormøtene. Vi vet også at der forsoningsmøtet skjer i form av et konfliktmeglingsmøte er det vanligvis bare ungdommen, eventuelt sammen med foreldre, som møter fornærmede, og der kun en megler fra Konfliktrådet er tilstedet. Kartleggingsstudiene viser også at bare vel 20 prosent av respondentene mener at deltakelsen i "Felles ansvar" har ført til dialog mellom ungdommen og fornærmede (se tab. 4.19). I tillegg svarte ca 35 prosent "delvis" på dette spørsmålet, noe som til sammen blir halvparten av respondentene. Bare én svarte benektende på spørsmålet, mens over en tredjedel svarte at de ikke visste. Som diskutert i forrige kapittel, kan dette bl.a. skyldes, som også prosjektleder påpeker, at det er flere saker hvor det ikke har vært noen fornærmede part.

Det varierte noe hvor tidlig i kontrakten de store meglingsmøtene ble (planlagt) gjennomført. I enkelte tilfeller har både foreldrene og fagpersonene i ansvarsgruppen ment at disse stormøtene ikke burde komme for tidlig i kontrakten. Prosjektleder er enig i dette, og sier:

"Noen ganger er det gunstig å ta stormøte tidlig og noen ganger er det gunstig å ikke ta det for tidlig. At hele prosessen får lov til å modnes litt."

Det understrekes at det er viktig å finne ut hva som er det mest hensiktsmessige, og at utfallet av forsoningsmøtet mellom ungdommen og den fornærmede part blir positivt. Det legges med andre ord ikke noen stor vekt på å få gjennomført stormøtet umiddelbart etter at ungdommen har skrevet kontrakt.

Aktørene forteller at ungdommene som har kontrakt i "Felles ansvar", ikke gleder seg til forsoningsmøtet, men innser og aksepterer at det er noe de må igjennom som en del av kontrakten.

I enkelte ansvarsgrupper har det imidlertid ikke, slik aktørene ser det, vært aktuelt med noe meglings- eller forsoningsmøte, som en aktør i en ansvarsgruppe forteller om:

"Her er det jo uaktuelt med stormøte. Det passer jo ikke i denne saken, når det ikke er noen som er blitt skadelidende. Denne karen har jo ikke gjort noe som har gått ut over andre enn seg selv og foreldrene, og kanskje tanter og onkler som ble skuffet, men han har jo ikke fornærmet noen med sitt lovbrudd. Det er ingen offer her."

Som vi vil komme tilbake til, vil det i tråd med restorative justice-tankegangen være naturlig å ta med *alle* berørte parter i forsoningsarbeidet, ikke bare

fornærmede i snever forstand. Det kan f.eks. være snakk om familiemedlemmer som er skuffet over ungdommens handlinger osv. Likevel ser vi at de fleste aktørene tenker at det i forsoningsmøtet skal være et konkret offer.

I enkelte tilfeller har det ikke blitt noe forsoningsmøte fordi den fornærmede ikke har ønsket det eller har trukket seg i siste øyeblikk. En representant fra barnevernet forteller om en ungdom som har fått fornyet kontrakten to ganger:

”Det skulle være et konfliktmeglingsmøte ganske tidlig i den første kontrakten, men den fornærmede trakk seg i siste liten og var ikke tilgjengelig da de prøvde å få tak i han på telefon. Dette var veldig synd, og (ungdommen) slapp lett unna. Det var ikke bra. Kanskje kunne et møte med fornærmede ha bidratt til at han i større grad skjønte alvoret av det han hadde gjort, og så konsekvensene det fikk for andre.”

Denne representanten fra barnevernet sier at det ikke har vært snakk om flere forsoningsmøter når det gjelder denne ungdommen.

Prosjektleder sier at det generelt sett ikke har vært vanskelig å få de fornærmede til å møte, selv om han innimellom har måtte bruke litt tid på å overtale dem, og forklare dem viktigheten av at de stiller opp. Han understreker at det vanligvis er Konfliktrådet som har hatt samtalene med og forberedt de fornærmede.

I et tilfelle forteller aktørene fra en ansvarsgruppe at ungdommen opplevde forsoningsmøtet som det klart vanskeligste punktet i kontrakten. Denne gutten ga i starten av kontrakten uttrykk for at han ikke viste hvordan han skulle klare det. Etter mye forberedelser, hvor gutten og den ene av foreldrene på forhånd blant annet hadde samtaler med en megler fra konfliktrådet, klarte gutten å gjennomføre forsoningsmøtet hvor de ble enige om hva han skulle gjøre for å ”gjøre opp for seg”. Representanten fra MST, som jobber med gutten og hans familie i denne perioden, understreker at det aldri ville ha gått dersom gutten ikke hadde blitt skikkelig forberedt på forhånd, og sier:

”Det ville han ikke ha klart å håndtere. Han ville enten ha ”lukket seg” eller forlatt møtet.”

Prosjektleder sier at det ikke alltid er hensiktsmessig å kjøre en ungdom på et stormøte, som han sier:

”Her snakker vi om ulike typer ungdommer. Det er ikke alle som er like talefør. Du har noen som er veldig frempå og vil snakke, og så har du de som er beskjeden og ikke vil prate. Og en sånn gutt er jo ikke egna til å ha alene i et stormøte med så mye folk til stede. Det må vurderes i hvert enkelt tilfelle.”

Prosjektleder peker på at de forsøker å koble inn konfliktrådet tidlig, slik at de kan finne ut hva som er mest hensiktsmessig. Det er konfliktrådet som gjør denne vurderingen, selv om det skjer i dialog med prosjektleder.

5.3 KONTRAKTEN

Ungdommene som deltar i "Felles ansvar", må skrive en kontrakt på seks måneder, med ulike forpliktelser, som et alternativ til tradisjonell straff. De må også gi fritak fra taushetsplikten mellom de samarbeidende instanser i ansvarsgruppen.

Lengden på kontrakten

Enkelte aktører mener at kontrakten burde vært lengre, og at et halvt år er for lite. En lærer sier:

".....kontrakten godt ha vært på ett år. Det er synd å måtte slippe dem midt i et skoleår. En bør tenke litt praktisk ved utformingen av kontrakten i "Felles ansvar". Da kan et halvt år være for lite. Særlig siden det går så pass opp og ned med disse ungdommene. Hvor lang kontrakten skal være bør vurderes i hvert tilfelle."

En representant fra BUP deler disse synspunktene:

"Felles ansvar" burde hatt mer ressurser, og i en del tilfeller brukt lengre tid. For i flere tilfeller er seks måneder alt for kort tid. Det skulle gjerne vært ett år eller mer. For det tar lang tid å jobbe med dette. Det er min mening."

Prosjektleder poengterer også viktigheten av at kontrakten har en viss varighet. Han sier bl.a. at det ville vært for lite med bare et forsoningsmøte:

"For disse ungdommene ville det bare ha hatt en kortvarig effekt. Suksessfaktoren her ligger, tror jeg, i at vi har en langvarig oppfølging. At de faktisk må stå i det så lenge de må."

Flere av aktørene peker for øvrig på at det er vanskelig å avgjøre lengden på kontrakten før det har gått en stund, og de ser hvordan det går med ungdommen. I kartleggingsstudien ser vi at omtrent to tredjedeler av respondentene mener at kontrakten er passe lang, mens over 24 prosent ikke har svart på dette spørsmålet (se tab. 4.38).

Prosjektleder synes at lengden på kontrakten, seks måneder, er lite tid. Han foreslår at ungdommene kunne ha inngått en to - trinnsavtale:

"Det første trinnet ville være en streng oppfølging med de vilkårene som står i kontrakten. Det andre trinnet vil være en vedlikeholdsavtale, der en har en videre oppfølging av ungdommene over tid."

Prosjektleder understreker at det ofte tar litt tid før de får på plass alle "tiltak" rundt ungdommene. Han mener også det er uheldig å "slippe" ungdommene når kontrakten er avsluttet og betingelsene er oppfylt. Det burde ifølge han være en videre kontakt, slik at det ikke bare blir bråstopp. Dette kan for eksempel skje ved at det holdes liv i ansvarsgruppen, samtidig som møtefrekvensen kan reduseres. Prosjektleder understreker hvor viktig dette er: *"At ungdommene har en følelse av at det fortsatt er noen som er der og som bryr seg."*

En representant fra MST sier at lengden på kontrakten bør stå i forhold til den kriminelle handlingen ungdommen har gjort, og sier:

"Hvis en ser i forhold til en bot på noen tusen, hvor lang bør kontrakten være? Heldigvis har ungdommene ikke ennå begynt å stille spørsmål ved lengden på kontrakten."

Med dette utsagnet gir vedkommende uttrykk for at kontrakten i enkelte tilfeller kanskje er for lang – i forhold til det som ungdommen har gjort. Så kan vi naturligvis spørre om lengden på kontrakten utelukkende bør ses i forhold til de kriminelle eller "urovekkende" handlingene som ungdommene har gjort, eller om en ikke også må ta i betraktning, som de fleste aktørene gjør, ungdommenes behov for oppfølging med tanke på hvilke problemer de sliter med.

Prosjektleder poengterer at han ikke ser på kontrakten og ungdommens deltakelse i "Felles ansvar" som en straff, og sier:

"Jeg tror ikke vi har tenkt så mye at dette skal være en reaksjon på lovbruddet. Det er ikke det som er hensikten med "Felles ansvar". Det er ikke straff. Jeg er mye mer opptatt av å finne ut – hva er det som må tas tak i, hva må gjøres for å få en god korrigering?"

En politibetjent sier at politiet har en grense på seks uker når det gjelder behandling av straffesaker overfor barn/ungdom under 18 år. Da skal saken være ferdig etterforsket og straffeutmålingen skal ha skjedd. Det skal også være avgjort om saken skal komme inn under "Felles ansvar". Hvis saken blir vurdert som egnet for "Felles ansvar", skjer den videre håndteringen av prosjektleder. Da er det opp til han å avgjøre hvor fort de kommer i gang. I de ansvarsgruppene vi har intervjuet, har kontraktene blitt skrevet forholdsvis raskt etter begått lovbrudd, innen få

måneder, og ansvarsgruppene har også raskt blitt etablert og kommet i gang med oppfølgingen.

Aktørenes inntrykk av ungdommens opplevelser av betingelsene i kontrakten

Aktørene forteller at ungdommene til en viss grad har fått vært med å bestemme innholdet i kontrakten, og synes de stort sett gir uttrykk for at de er enige i og har akseptert betingelsene i kontrakten. Aktørene tror også ungdommene forstår at kontrakten er til det beste for dem selv. I en ansvarsgruppe var det noe diskusjon om hvorvidt ungdommen skulle få lov til å ruse seg i kontraktsperioden. Denne jenta mente at hun burde få lov til å drikke alkohol på fest, siden det er noe "alle ungdommer gjør". En politibetjent sier:

"Vi prøvde å forklare henne at det (å drikke alkohol) ofte og lett kan få store konsekvenser for henne.... Hun skjønner at hun ikke blir straffet, at det er til hennes beste."

Aktørene fra denne ansvarsgruppen sier likevel at jenta nok i perioder kan føle forbudet mot alkohol og urinprøvene som et press, men at hun aksepterer og forstår hvorfor det må gjøres slik. Også aktører fra andre ansvarsgrupper uttrykker det samme, de tror ikke at ungdommene synes at kravene i kontraktene er for strenge. I ett tilfelle sier en politibetjent:

"Han ser det som er mulighet for seg til å endre løpet, men om han har viljen og har lyst til å endre det, det er en helt annen sak."

Aktørene sier at deltakelsen i "Felles ansvar" på en måte krever mer av ungdommene enn reaksjonen de ellers etter all sannsynlighet ville fått. I mange tilfeller ville alternativet vært en bot på kanskje noen tusen kroner. Aktørene understreker at deltakelsen i "Felles ansvar" vil få en mye større konsekvens for ungdommene. En politibetjent fra en av ansvarsgruppene sier at dette er noe han har snakket med ungdommen om:

"Det å endre det løpet de er inne på. Alt fra holdninger til hva de gjør på fritiden. Det å være på en fest hvor det nyses rusmidler, selv om ikke de gjør det, så er det verken bra for de selv eller situasjonen de er i, i forbindelse med prosjektet. Men det er en lang vei å gå."

De fleste mener at ungdommene har vært motiverte for å delta i "Felles ansvar". Flere peker på at det har vært fint for ungdommene å se at så mange voksenpersoner bryr seg og stiller opp for dem. Flere av ungdommene har gitt uttrykk overfor ansvarsgruppen at de selv ønsker å bryte med en negativ utvikling, og innser at "det går ikke lengre". Det fremheves av flere aktører at det er svært

viktig for hvordan resultatet blir, at ungdommene er motiverte for å snu en negativ utvikling, som en politibetjent sier: *"Har hun satt seg på bakbeina, så har hun ikke vært i "Felles ansvar".*" Som denne politibetjenten uttrykker, legges det allerede fra oppstart vekt på at ungdommen selv ønsker og er motivert for å delta i "Felles ansvar". Det er da også en forutsetning for i det hele tatt å få bli med i "Felles ansvar". Politibetjenten sier videre:

"Prosjektleder og de på ungdomsteamet innkalte henne og fostermoren til samtale om hva de vil og ser for seg. For å se om hun var egnet for deltakelse i "Felles ansvar"."

Enkelte aktører fra ansvarsgruppene gir uttrykk for at de har forståelse for at det kan være vanskelig for ungdommen å la være å bryte betingelsene i kontrakten. En representant fra barnevernet sier om en ungdom som har brutt betingelsene i kontrakten ved å være mye borte fra skolen, uten at det har ført til brudd på kontrakten:

"Han sliter med motivasjonen når det gjelder skolen. Han kjeder seg på skolen, han er for lettlært. Det blir for lite å strekke seg etter faglig."

Noe av årsaken til lav motivasjon og stort problem med fravær på skolen legges her på skolen som ikke har vært flink nok til å gi denne ungdommen store nok faglige utfordringer. I tillegg pekes det på at denne ungdommen bor på hybel og sliter med å komme seg opp om morgenen. Det trekkes bl.a. frem at kanskje burde noen fra skolen komme hjem til ungdommen og hjelpe han opp om morgene.

Kontrakten skal være enkel og konkret, for å redusere faren for misforståelser. I enkelte tilfeller har likevel ikke ungdommene helt forstått hva som står i kontrakten de har skrevet under på. En representant fra MST forteller om en ungdom som hadde misforstått en del ting i kontrakten, bl.a. hvor ofte vedkommende skulle møte til samtaler hos politiet. Mens ungdommen trodde det dreide seg om flere møter hos politiet hver uke i løpet av kontraktsperioden, var det i realiteten bare snakk om ansvarsgruppemøte en gang i måneden i tillegg til to-tre møter hos politiet i løpet av de seks måneder kontrakten varte. En representant fra barnevernet hadde da noen samtaler med denne ungdommen hvor de klaret opp i disse forholdene. Dette tilfelle illustrerer at en ikke kan ta for gitt at ungdommene forstår betingelsene i kontrakten selv om de ikke umiddelbart gir uttrykk for at de ikke forstår dem.

Å motivere ungdommene gjennom kontrakten

Aktørene forteller at det har vært en viktig oppgave i ansvarsgruppene å motivere ungdommene til å fullføre prosjektet, og klare å la være å bryte betingelsene i kontrakten. En representant fra MST sier:

”Vi motiverte han mye i starten. Det er noe med å skjønne rekkeviddene av disse punktene i kontrakten.”

Aktørene i denne ansvarsgruppen hadde også samtaler med foreldrene om hvordan de kunne støtte opp og motivere gutten.

I ett tilfelle forteller aktørene fra en ansvarsgruppe at de la inn et ekstra punkt i kontrakten som motiverte denne ungdommen veldig, og som var et sterkt ønske fra hans side. Denne ungdommen fikk ved å delta i ”Felles ansvar” mulighet til å kjøre opp til mopedsertifikat, selv om han hadde rusforelegg fra før av. Ved å skrive kontrakt fikk han mulighet til å bevise rusfrihet. Det at denne gutten fikk bort utestengningen som han hadde på dette området, motiverte han ekstra til å bli med i ”Felles ansvar”. En representant fra MST sier:

”Det var nok en sterk drivkraft til å bli med i prosjektet. ”Felles ansvar” ble en mulighet for han til å komme seg et hakk videre.”

Politibetjenten som sitter i denne ansvarsgruppen, sier at juristene gikk med på dette siden de kunne vise til kontrakten hvor gutten jevnlig ble rustestet. Politibetjenten svarer, når vi spør om det var vanskelig å få til, at *”det meste lar seg jo ordne”*. Dette viser at det fra aktørenes side legges vekt på å være konstruktive og fokusere på hva som kan fungere for den enkelte ungdom.

Ved brudd på kontrakten

I flere av ansvarsgruppene har ungdommen brutt kontrakten opp til flere ganger og har fått nye kontrakter. Ungdommene har blant annet brutt betingelsene i kontrakten når det gjelder rusmisbruk og fravær på skolen. Dette blir imidlertid sett på som mindre alvorlig enn at ungdommene begår nye kriminelle handlinger. I enkelte tilfeller har ungdommene begått nye ulovlig handlinger i kontraktperioden.

Flere av aktørene gir uttrykk for at det er uklart når kontrakten brytes, og hva som skal bli konsekvensen av et brudd. En lærer sier:

”Et vanskelig spørsmål er når har vedkommende brutt kontrakten. Når han ikke kommer på skolen og fraværet blir høyt, har han da brutt kontakten? Når han ruset seg så ble det brudd i kontrakten, men det står jo om fravær i kontrakten også. Noen kriterier blir nok sett på som viktigere enn andre, men der er vi usikre. Hvor mye fravær skal til for at kontrakten brytes? Fraværet står jo som et punkt i kontrakten. Det er jo forskjell på hva som er lovstridig og hva som ikke er det. Han må jo også lure på hvor grensene går.”

Denne læreren forteller at ungdommen det her er snakk om har kontrakt bl.a. fordi han ruser seg. Da han brøt kontrakten ved å ruse seg, var han ute av kontrakten, men fikk ny kontrakt. Mens enkelte betingelser som står i kontrakten gjelder straffbare handlinger, gjelder det ikke andre, som i tilfellet nevnt ovenfor om mye fravær fra skolen. Utfordringene blir hvilke konsekvenser brudd på de ulike betingelsene skal få, og når det skal slås fast at det er brudd på kontrakten. Dette er uklart for flere av aktørene i ansvarsgruppene.

Prosjektleder er derimot klar på at dersom brudd på betingelser i kontrakten gjelder en straffesak, må saken sendes tilbake til påtalejuristene og da er kontrakten brutt. Dersom ungdommen har brutt andre betingelser i kontrakten som for eksempel at vedkommende har stort fravær fra skolen, er dette en type brudd som i de fleste tilfeller, ikke medfører retur til politijurist.

Når det gjelder andre konsekvenser av brudd på betingelsene i kontrakten for utenom eller i tillegg til at det kan konstanteres at kontrakten er brutt, sier prosjektleder at de i enkelte tilfeller "strammer litt til". Det kan for eksempel skje ved at ungdommen det gjelder må møte på politihuset i helgene for rustesting, eller de kan innføre strenge(re) innetider for ungdommen. Samtidig understreker prosjektleder at mange av disse ungdommene allerede har fått et ganske strengt regime med kontrakten. Han tror ungdommene som får ny kontrakt, skjønner alvoret og vet at de faktisk har fått en ny sjanse. Flere av de som har brutt kontrakten, har ifølge prosjektleder vært veldig bekymret for hvordan det skulle gå med kontrakten, og ønsker selv å fortsette. Han sier:

"Da tenker jeg at det er ikke alltid vits i å endre vilkårene. Vi var enten kommet så kort i det vi hadde startet opp, eller at vi er inne i en sånn god prosess og jobber videre med det. Det er det jeg erfarer med de kontraktene der det har vært brudd, vi var kommet så kort. Det at de får en ny sjanse, og at vi minner dem på om det, at de faktisk har fått en ny sjanse, kan gjøre at de skjerper seg, og tar ansvar for å holde seg borte fra ny kriminalitet."

Prosjektleder mener altså at de må forvente noen brudd på kontraktene, og at de er nødt til å gi ungdommene som er motiverte for det, en ny sjanse. Han poengterer også at dette er noe som også er ønsket fra påtalejuristenes side, som han sier:

"Jeg trenger ikke gjøre så mye, for juristen hadde på forhånd sagt at gutten kunne få ny kontrakt. Det var han som var pådriveren sjøl. Det viser også hvor positive de er her."

Prosjektleder forteller at han har hatt flere saker der han har sagt til juristene at han har mest lyst til å gi opp, der han har følt at de ikke er kommet noen vei. Han har

da opplevd at juristene har kommet tilbake og spurt: *"hvilke alternativer har vi? Skal vi bare bøtelegge han, og så kommer han rett tilbake? Nå er dere inne med et opplegg – prøv litt til. Vil du prøve litt til?"* Prosjektleder sier at da har de gjort det – og gitt ungdommen ny kontrakt.

Samtidig understreker prosjektleder at det er viktig at ansvarsgruppen ikke fratar disse ungdommene ansvaret, som han sier: *"Ungdommen skal stå i sentrum. Det er kjempeviktig at ungdommen sjøl er hovedpersonen i dette her."* Han forteller om en gutt som har brutt kontrakten, men som ønsker å fortsette:

"Han må ha ansvaret, og få en følelse av at det er han som ordner opp. Det er så veldig fort at hjelpeapparatet går inn og overtar. Han må få stå i det, og kjenne på kroppen litt ubehag."

Denne gutten foreslo selv at han skulle møte på politistasjonen fredag og lørdag for alkotest, noe prosjektleder syntes var strengt. Han sier at det ville han aldri ha foreslått, men når gutten gjorde det, så kunne de ikke nekte han å gjøre det, som prosjektleder påpeker:

"Det er hans måte å sette noen grenser selv. Og så får han kjenne på kroppen hva det innebærer å ha det ansvaret."

Som vi så i kartleggingsstudien, var det over 80 prosent av respondentene som syntes at ungdommen som har deltatt i "Felles ansvar", har blitt oppmuntret til selv å ta ansvar for sitt eget liv (se tab. 4.18). Prosjektleder mener også at de har truffet veldig godt med målgruppen. Ifølge han er dette ungdom som absolutt er i bekymringssonen. Han sier:

"Vi må faktisk forvente noen brudd i kontraktene, det er påregnelig. Og da må vi også være forberedt på å håndtere det....."

Et annet forhold knyttet til brudd på kontrakten som bør drøftes nærmere, er hvorvidt det er for enkelt for ungdommene å få ny kontrakt dersom kontrakten brytes, og hvor mange nye kontrakter en ungdom kan få. Aktørene fra en av ansvarsgruppene som vi intervjuet, mener at det har vært altfor lett for ungdommen i denne gruppen å få ny kontrakt. Vedkommende hadde på intervjutidspunktet brutt kontrakten to ganger og nylig underskrevet sin tredje kontrakt. Rådgiver fra skolen denne ungdommen går på, sier:

"Det har i liten grad blitt drøftet skikkelig det gale han har gjort, og konsekvensene av disse handlingene."

Aktørene fra denne ansvarsgruppen tror ikke ungdommen innser alvoret i de kriminelle handlingene han har gjort, og synes heller ikke det virker som om gutten angrer utover at han er redd for at det skal få følger for hans videre jobbkarriere. De er usikre på om denne ungdommen har fått nye sjanser for lett, slik at han ikke har forstått konsekvensene av handlingene, pluss at han ikke har ”gjort opp for seg. Aktørene fra denne ansvarsgruppen synes det er problematisk at det ikke eksisterer noen mellomting mellom å nekte ungdommene en ny sjanse i kraft av en ny kontrakt – noe som vil kunne ødelegge mye av deres fremtid med tanke på skole og jobb, og det å la dem få en ny kontrakt. Aktørene forteller også at fosterforeldrene til denne gutten har sagt til barnevernet at de syntes det gikk for lett for gutten å få ny kontrakt, spesielt den siste gangen. På ansvarsgruppemøtene etter bruddene i kontraktene har det, ut fra aktørenes mening, vært lite diskusjon av hva ungdommen har gjort og konsekvensene av handlingene. Det kommer samtidig frem at prosjektleder har snakket med denne ungdommen alene i forbindelse med bruddene. Aktørene i ansvarsgruppen sier at de ikke vet hva som har vært diskutert der. Selv om disse aktørene mener at det ikke bør være for lett å få ny kontrakt, er de ikke uenig i at ungdommen fikk ny kontrakt. Samtidig mener de altså at handlingene/bruddene på kontrakten kunne ha fått større konsekvenser for ungdommen enn de tilsynelatende har fått, slik at det ”sved litt”. Også andre aktører savner et bedre belønnings-/konsekvenssystem i forhold til kontrakten. Det pekes på at det i kontakten ikke står noe om hva som vil skje dersom ungdommen bryter kontrakten, annet enn at da forsvinner ansvarsgruppen. Aktørene mener at det bør finnes andre og mindre drastiske reaksjoner, og foreslår bl.a. husarrest, inndragning av lommepenger osv. Samtidig påpekes det at reaksjonene ikke kan være gitte, men må ses i forhold til den enkelte ungdom og må vurderes i hvert enkelt tilfelle.

Aktørene fra ansvarsgruppene er langt på vei enige i at de ikke kan ”gi opp” dersom ungdommene bryter kontrakten. En representant fra barnevernet sier:

”Når gutten brøt kontrakten så var det en selvfølge for meg at det er nå vi må fungere. Vi kan jo ikke gi slipp på han når han ruset seg og brøt kontrakten. Det var jo da han trengte oss, så heldigvis ble det nye kontrakt.”

Både prosjektleder og de fleste aktørene fra ansvarsgruppene er altså enige i at ungdommene som bryter kontrakten må få en ny sjanse dersom de virkelig er motiverte for å fortsette.

5.4 SAMARBEID MELLOM AKTØRENE I ANSVARSGRUPPEN

Aktørene i ansvarsgruppene legger stor vekt på at møtene har en koordinerende effekt. De ulike instansene som har med ungdommen å gjøre, får møtes og snakkes sammen, og opplever at de jobber i fellesskap for å hjelpe ungdommen. Aktørene synes også det er fint at de gjennom deltakelsen i ansvarsgruppen får høre hverandres synspunktet og perspektiver. En representant fra BUP uttrykker dette da han sier: *”Det å vite at det er flere som jobber med ham. Man står ikke alene. Det har stor betydning.”* Det samme peker en lærer på:

”Det å føle at alle jobber for å nå samme mål. Det er jo, sett fra skolens side ofte et problem – at man ikke har den kontakten med andre instanser i tillegg til foreldrene. I alle fall for vår del er det veldig positivt.”

Aktørene synes det er fint at de gjennom deltakelsen i ansvarsgruppene, får kjennskap til ulike sider ved livene til ungdommene. De fleste aktørene legger altså stor vekt på at aktørene utfyller hverandre i ansvarsgruppen. Det understrekes at det gjennom ”Felles ansvar” er flere som jobber sammen for at det skal gå bra med ungdommene. Kartleggingsstudien viser at nesten 90 prosent av respondentene synes at samarbeidet i ”Felles ansvar” er til det beste for ungdommen (se tab. 4.22). Prosjektleder peker også på dette når han sier:

”Endelig har vi fått til et tverrfaglig samarbeid som fungerer. (...) Bare det å vite om hva de andre gjør har vært med på å styrke innsatsen overfor den enkelte ungdommen.”

Mens enkelte av aktørene i ansvarsgruppene samarbeider også utenom de faste møtene, har andre ikke gjort det. Dette begrunner de med at det ikke har vært nødvendig. Aktørene føler at de har støtte i hverandre, de vet om hverandre og kan kontakte hverandre ved behov. På ansvarsgruppemøtene blir de som sagt, enige om hvordan de skal jobber videre overfor ungdommen.

5.5 SAMARBEID MELLOM AKTØRENE, UNGDOMMEN OG FORESATTE

Aktørenes inntrykk av hvordan ungdommene opplever deltakelsen i ansvarsgruppene

Jevnt over har aktørene inntrykk av at ungdommene synes det er greit å delta i ansvarsgruppene. En representant fra MST sier for eksempel at ungdommen fra ansvarsgruppen hun sitter i, har gitt tilbakemelding til henne om at han er blitt

komfortabel med møtene, og at han synes det er en veldig ryddig møteledelse som er enkel å "henge med i". Vedkommende sier videre:

"Han syntes dette har vært veldig greit, og har sagt mye positivt om prosjektledelsen og måten prosjektleder styrer møtene på."

Politibetjenten fra samme ansvarsgruppe er enig i dette, og sier:

"Det er fast rutine hver gang. Guttene vet hva som skal skje, og det setter han pris på."

En lærer sier at ansvarsgruppen hun sitter i har vært bevisst på at de må være tydelig og klar overfor ungdommene, selv om det innimellom kan føre til konfrontasjoner. Hun understreker samtidig at de vanligvis har en "fin tone" med ungdommen i ansvarsgruppen hun sitter i. En helsesøster som sitter i samme ansvarsgruppe, peker på at de vet at det er flere rundt ungdommen gjør at de i større grad tør å være tydelig og bestemt, som hun sier:

"Dersom det bare hadde vært mitt kontor og hun hadde gått, da ville jeg ikke vist hvilke andre som tar imot henne. Nå er vi så mange og vi er trygge på det. Og vi kan kontakte hverandre. Det gjør det enklere å samarbeide."

Flere peker på at det er flott at ungdommene som deltar i "Felles ansvar", har noen de kan ringe til dersom de har behov for å snakke med noen. Dette gjør de også. I flere tilfeller har også ungdommene hatt samtaler med enten prosjektleder eller andre fra ansvarsgruppen alene. En politibetjent forteller at han synes han har et ganske åpent forhold til ungdommen, som har fortalt han ting som han ikke har sagt til andre. Det dreier seg bl.a. om hvor alvorlig hans rusmisbruk har vært. Flere av aktørene i denne ansvarsgruppen var overrasket over dette, ut fra guttens forhold til politiet fra før. Politibetjenten tror det skyldes at han har gjort det helt klart for gutten at han ønsker å hjelpe han og at det han sa om ting som hadde skjedd tidligere ikke kom videre, eller fikk konsekvenser for ham. Det understrekes at denne ungdommen har gjennom "Felles ansvar" fått lov til å bli kjent med politiet på en annen måte. Det at ungdommene har fått et annet syn på politiet enn flere av dem hadde tidligere, er også noe aktørene trekker frem som en positiv konsekvens av deltakelsen i "Felles ansvar". Ungdommen ser bl.a. at politiet hjelper andre.

En representant fra barnevernet peker på at barn som har vokst opp i kanskje flere fosterfamilier, ofte er lei av å ha så mange voksne rundt seg. De kan muligens oppleve ansvarsgruppene, særlig der det er mange aktører med, som slitsomme.

Prosjektleder forteller at han har inntrykk av at ungdommene har syntes det har vært greit å delta på ansvarsgruppemøtene. Han har ofte spurt ungdommene etter

hvert møte hvordan de har opplevd møtet. Han har også snakket med dem etter at kontrakten er avsluttet, og spurt dem hvordan det var å sitte i ansvarsgruppen. Han sier:

”De har svart at de syntes det var ok. Jeg tror at det å sitte i den gruppa dreier seg litt om det å bli sett. De får oppmerksomheten. Det tror jeg har vært positivt for dem.”

Prosjektleder sier at det har vært et mål i ansvarsgruppene å klare å ta ungdommen på alvor og la dem få si sin mening. Han er samtidig noe usikker på om de alltid har klart det. Han sier:

”Det er kanskje der vi må være litt ydmyk i forhold til om vi er flinke nok. Jeg håper at vi klarer det, det har vært et mål å klare det. Men samtidig er det jo noe med det å skulle sette seg inn i hode til en 16 åring, når man sjøl har levd noen år lengre og er i en voksenverden. Det er ikke så enkelt. Det er en kjempeutfordring å klare å forstå hva som foregår i hodet på dem. Så jeg tror ikke vi alltid klarer det, og kanskje overkjører vi av og til ungdommen.”

I kartleggingsstudien ser vi at omtrent to tredjedeler av respondentene mener at ungdommen og foreldrene får delta i tilstrekkelig grad i ansvarsgruppene (se tab. 4.16). Vi ser her også at nesten 80 prosent mener at samarbeidet mellom de ulike instansene, ungdommen og deres foreldre/foresatte har fungert godt. I neste avsnitt vil vi se nærmere på foreldrenes rolle i ansvarsgruppen.

Foreldre/foresattes rolle i ansvarsgruppen

Aktørene tror foreldrene opplever seg som reelle samarbeidspartnere i ansvarsgruppene. I enkelte tilfeller har også foreldrene hatt møter med representanter fra en eller flere instanser i ansvarsgruppen alene. De har også i flere tilfeller hatt møter alene med prosjektleder.

Prosjektleder understreker at det ikke er meningen at verken han eller de andre aktørene i ansvarsgruppen skal overtar ansvaret til foreldrene. Han sier videre:

”Foreldrene får også beskjed om at de må stå i det. Hvis de ikke står i det sjøl kan vi ikke bidra. Så det har vært kjempeviktig at foreldrene sier ja til å bidra.”

Ifølge prosjektleder har han fått et personlig forhold til de aller fleste foreldrene og har vært tilgjengelig hvis foreldrene har lurt på noe eller ønsket å snakke med ham utenom møtene i ansvarsgruppen.

Prosjektleder tror at enkelte av foreldrene muligens har følt seg litt brydd over å ha måttet møte i ansvarsgruppen, og at de har gitt uttrykk for at de synes det er litt

slitsomt. De aller fleste foreldrene setter derimot stor pris på møtene i ansvarsgruppene, slik prosjektleder har oppfattet det.

Aktørene fra ansvarsgruppene sier at det har vært drøftet hvorvidt foreldrene er i stand til å utføre sin oppgave overfor ungdommene. De mener at det er viktig at fagpersonene i ansvarsgruppene sammen med foreldrene tar ansvar for en del ting av det som skal følges opp, slik at ikke foreldrene blir stående alene med et for stort ansvar, og kanskje opplever gang på gang å ikke strekke til. Det understrekes at det er en fare for at foreldre ikke klarer å følge opp, og at det vil oppleves svært vanskelig for dem.

Mobilisering av lokalsamfunn og nettverk

Mobilisering og aktivisering av det sivile samfunn har fra Justis- og politidepartementets side vært sett på som en viktig forutsetning for å nå målet om redusert kriminalitet blant unge. I prosjektplanen til prosjektet "Felles ansvar" står det bl.a. at: *"Prosjektet skal i den enkelte sak hjelpe den unge lovbryteren til å styrke sitt private nettverk..."*. Mobilisering av nettverket fra familien og lokalmiljøet kan bl.a. skje ved hjelp av nettverksmøtet. Dette er viktig fordi arbeidet rundt den enkelte ungdom også skal inkludere en forpliktende oppfølging etter at stormøtet eller konfliktmeglingsmøtet er avholdt. I dette arbeidet er en aktiv medvirkning fra de involverte parter viktig, også lokalmiljø og nettverk. Prosjektleder sier:

"Vi forsøker å etablere nettverket rundt ungdommen, som er med på å hjelpe til og korrigere, og holde ungdommen borte fra ny kriminalitet."

Aktører fra enkelte ansvarsgrupper forteller at de har jobbet opp mot lokalsamfunnet. En representant fra barnevernet sier:

"Vi hadde også møter med lokalmiljøet for å forberede lokalsamfunnet på at han skulle kunne komme tilbake. Det er viktig å motivere lokalmiljøet på at de måtte ta imot vedkommende. Lokalmiljøet opplevde det positivt at vi la opp til at gutten skulle kunne komme tilbake, og at de fikk så mye informasjon om hvordan det var jobbet og at ungdommen hadde gjort opp for seg. Han kom tilbake og er der i dag. En gammel mann sa at hadde det skjedd da han var ung så hadde vedkommende blitt sendt til sjøs, og ikke kommet tilbake på 20 år. Takk Gud for at det ikke er slik i dag. Vi kan jo ikke bare sende ungdommen bort når de har gjort noe."

Prosjektleder sier imidlertid at prosjektet "Felles ansvar" i for liten grad har klart å aktivisere lokalsamfunnene eller nærmiljøene, enten det dreier seg om borettslag og nabolag i byen, eller på landsbygda. Det er som også aktørene fra ansvarsgruppene peker på, gjort i enkelte saker hvor en gjennom stormøter eller

nettverksmøter har forsøkt å gi informasjon til lokalmiljøet om kontrakten ungdommen står i gjennom prosjektet "Felles ansvar", og latt de berørte få si sin mening og stille spørsmål. Prosjektleder sier at dette er saker hvor lokalmiljøet har vært belastet på grunn av ungdommene, og hvor det var naturlig å trekke dem inn. Han sier videre at det ikke er tilfelle i de fleste av sakene.

Når det gjelder mobilisering av nettverk, uttrykker prosjektleder at han har savnet deltakelse fra de frivillige organisasjonene, og mener at ansvarsgruppene kunne vært flinkere til å koble inn disse. Ifølge han kunne frivillige organisasjoner som har tilbud om fritidsaktiviteter, som for eksempel Røde Kors og idrettslag, spilt en viktig rolle når det gjelder fritiden til disse ungdommene. Flere av dem trenger litt hjelp til å begynne med en fritidsaktivitet. Andre instanser kunne også vært aktuelle i forhold til å skape en meningsfylt fritid.

"Felles ansvar" har i enkelte kontrakter samarbeidet med Bratt`n modellen, som er et kommunalt tiltak i Bodø kommune for å hjelpe ungdom som det er knyttet bekymring rundt, for å få i gang fritidsaktiviteter.

5.6 MÅLOPPNÅELSE

Fungerer ansvarsgruppene – og hva er viktig for et positivt utfall?

Flere av aktørene sier at ungdommene er på rett vei, og at de har sett en forbedring siden de startet i "Felles ansvar". Ungdommene fra ansvarsgruppene der vi intervjuet aktørene som er representert, har ennå ikke avsluttet kontrakten. Det er derfor ikke mulig å si noe om hvordan det har gått med dem i ettertid. Samtidig er altså de fleste aktørene enige om at deltakelsen i "Felles ansvar" sannsynligvis har forhindret at disse ungdommene har fortsatt i gal retning. Aktørene tror som påpekt tidligere, det ville tatt mye lengre tid og vært vanskeligere å snu den negative utviklingen uten "Felles ansvar". Det understrekes også at få ungdommer har gjentatt de straffbare eller bekymringsverdige handlingene. Det trekkes bl.a. frem at det går bedre på skolen for flere av ungdommene som er med i "Felles ansvar", som et resultat av tett oppfølging av flere instanser som samarbeider rundt ungdommen. I kartleggingsstudien ser vi at nesten 30 prosent av respondentene mener at en har nådd målet om å få ungdommen til å bryte med en kriminell løpebane, og nesten 46 prosent svarte "delvis". Ingen svarte benektende, mens en av fire var usikker på dette (se tab. 4.25). Noe av grunnen til at flere ikke vet om de har lyktes med å få ungdommen til å bryte med en kriminell løpebane kan sannsynligvis skyldes at det varierer hvor langt ungdommen er kommet i kontrakten. I flere tilfeller vil det derfor være vanskelig å vite hvordan det vil gå med ungdommene.

”Felles ansvar” retter seg mot ungdom som ofte ennå ikke har utviklet en identitet som kriminell, for å forebygge en kriminell løpebane. Vi kan tenke oss to ulike utfall av deltakelse i prosjektet ”Felles ansvar” i forhold til ungdom som ennå ikke har utviklet en identitet som kriminell: På den ene siden kan man forebygge utviklingen av en kriminell identitet som intensjonen i prosjektet er. På den andre siden kan det tenkes at det at et prosjekt settes i gang i seg selv kan bidra til å gjøre noe som kan få ungdommen til å få en spesiell oppfatning av seg selv, og på den måte virke mot sin hensikt. En politibetjent fra en av ansvarsgruppene sier at ungdommen i denne gruppen var kommet så langt i å utvikle en kriminell løpebane at det ikke er sannsynlig at deltakelsen i ”Felles ansvar” har gjort det noe verre. Han sier:

”Jeg tror deltakelsen i ”Felles ansvar” har gjort at han sannsynligvis har styrt unna en del ting. Dersom ikke vi hadde kommet inn i bildet, hadde det gått mye verre. Da har det gått riktig ille...”

En representant fra MST, som er enig med politibetjenten i hans vurdering av denne gutten, sier likevel at hun ser i enkelte sammenhenger at deltakelse i ”Felles ansvar” kan brukes i spesielle subkulturer som indikator på ”hvor ille du er”, og i forhold til det å skaffe seg ansiennitet og prestisje i spesielle miljø.

Aktørene understreker at det er viktig at ungdommene bryter med belastende nettverk og miljøer. Dersom de fortsetter å være ”der det skjer” er det lett at de havne opp i problemer. Det understrekes også at det har vært viktig å bevisstgjøre ungdommen om at de selv har et valg, at de har mulighet til *selv* å snu løpet hvis de vil. At det er viljen det står på.

Flere av aktørene peker på at det har mye å si for utfallet av deltakelsen i prosjektet hvordan de snakker i møtene der ungdommene er tilstede. Hvilke ord som brukes, og om aktørene snakker til ungdommene som om de er kriminelle eller unge som står i faresonen.

Prosjektleder understreker at det som skjer i ansvarsgruppene kan sette i gang viktige prosesser, også mellom foreldrene. Han sier:

”Det er prosesser som jeg ikke har kontroll på når vi starter. Det kan f.eks. være saker der jeg har følt at vi har mislyktes noe så totalt. Så går det noe dager eller uker, så ringer foreldre og sier ”du, det møtet der var veldig bra”.”

Prosjektleder sier at i enkelte tilfeller der de trodde at de hadde "spolert alt" på ansvarsgruppemøtene, egentlig var en boksåpner til konflikter som hadde vært der veldig lenge. Og på grunn av prosesser som ble satt i gang på ansvarsgruppemøtene, kunne dette bli tatt tak i, og kanskje få positive følger for både ungdommen og familien.

5.7 LEDELSE, KOORDINERING OG ORGANISERING AV "FELLES ANSVAR"

Koordinering og ledelse av prosjektet

Aktørene mener det har vært positivt at prosjektet har hatt egen prosjektleder/-koordinator, som en aktør uttrykker:

"Det har vært avgjørende for prosjektet at det har vært et eget prosjekt med en egen koordinator. Hvis ikke så får vi disse gruppene på toppen av arbeidet vårt, hvor vi bruker lang tid på å finne ut hvem som skal kalles inn, skrive referat, fordele oppgaver osv. Så ender det med at det går på rundgang uten at noen føler et spesielt ansvar."

Denne aktøren stiller seg med andre ord tvilende til at de ulike instansene selv kunne ha koordinert og ledet prosjektet "Felles ansvar". Også andre aktører legger vekt på at det er fint at det er en konkret instans som har tatt ansvaret for prosjektet og fulgt det opp:

"Det er veldig bra at det er koordinert fra en instans som har tatt ansvar. Det er viktig at det er noen som har kunnet følge opp så bra. Det går jo konkret på den handlingen ungdommen har gjort. De blir stilt ansvarlig for det de har gjort. Det er også tilleggsproblematikk som vi kan gripe fatt i, at vi kan jobbe med de andre problemene de også har."

I kartleggingsstudiet ser vi at over 80 prosent av respondentene mener at koordineringen av prosjektet har fungert bra (se tab. 4.29). Kartleggingsstudien viser også at nesten 90 prosent mener at det er avgjørende for måloppnåelsen at "Felles ansvar" har hatt en egen koordinator (se tab. 4.30).

Aktørene er enige i at prosjektleder har vært svært viktig for prosjektet. Det er også stor enighet i at ledelsen av prosjektet har vært veldig bra. En representant fra barnevernet sier:

"Fordelen med dette er at prosjektleder holder hjulene i gang og tar ansvar. Han skriver referater, kaller oss inn og følger oss opp."

Flere av aktørene skryter av ledelsen av prosjektet og synes prosjektlederen har gjort en fin jobb. De synes at prosjektleder har vært "rett på sak", "holdt klare linjer", "kaller en spade for en spade" og gitt klare oppsummeringer på slutten av hvert møte. Enkelte nevner også at det har vært fint at prosjektleder ikke har brukt mer tid på møtene enn det har vært behov for. De synes ansvarsgruppen har jobbet veldig effektivt og konstruktivt.

Det nevnes også at prosjektleder har vist omsorg for disse ungdommene og virkelig brydd seg.

Organiseringen av prosjektet

Aktørene er litt usikre på om prosjektleders bakgrunn fra politiet har hatt noen betydning. En representant fra barnevernet sier.

"Det er vanskelig å si om prosjektleders bakgrunn som politi har vært avgjørende for prosjektet, men i og med at disse har gjort noe straffbart, så har det nok hatt en betydning."

Flere av aktørene har en oppfatning om at "Felles ansvar" er et politiprojekt. De skiller med andre ord ikke mellom Justisdepartementet som finansierer prosjektet, og politiet. En representant fra barnevernet mener f.eks. at det er svært viktig og bra at prosjektet er forankret hos politiet, og at det er de som leder det. Vedkommende synes politiet fortsatt bør ha den rollen de har i dag, og tror ikke det ville vært mulig å få til et slikt samarbeid med ulike instanser hvis det ikke hadde vært for at "Felles ansvar" er et "politiprojekt":

"Uten at "Felles ansvar" er forankret hos politiet kan vi ikke være sikre på å få de med. Politiet har en slik viktig rolle overfor disse ungdommene. Hvis ikke "Felles ansvar" er forankret hos politiet kan vi like gjerne droppe det, for vi klarer nok alltid ellers å samle oss i ansvarsgrupper rundt ungdommene. Vi trenger den spesielle jobben som politiet kan gjøre oppi dette."

En annen aktør fra ansvarsgruppene sier:

"Det har vært en fordel at (prosjektleder) har ledet gruppen. Ikke avgjørende at han sitter på Politihuset, men greit praktisk."

En lærer sier at det nok kunne vært en person fra en annen instans som ledet prosjektet, men at det er kjempeviktig at politiet er med i ansvarsgruppen i forhold til det kriminelle. Aktørene synes at deltakelse fra politiet er et uttrykk for alvor i sakene. En representant fra barnevernet sier:

”Jeg tror hun fikk seg en liten støkk, en konfrontasjon, fikk en følelse av hvor alvorlig situasjonen var. Derfor var det viktig for ungdommene å møte politiet når de begynner å komme nært politiet. At politiet viser ansikt, og viser alvoret.”

I kartleggingsstudien ser vi at nesten tre av fire av respondentene mener at prosjektleders bakgrunn fra politiet har vært en fordel for gjennomføringen av prosjektet (se tab. 4.31). Vi ser også at bare en av fire tror at en av de andre instansene som har vært involvert i ”Felles ansvar”, kunne påtatt seg koordineringsansvaret for prosjektet innenfor eksisterende rammer (se tab. 4.32). Samtidig viser altså samtalen med aktørene at de legger stor vekt på at politiet er sentral i prosjektet, enten prosjektleder har bakgrunn fra eller representerer politiet eller ikke.

Prosjektleder er enig i at politiet har hatt en spesiell status i prosjektet ”Felles ansvar”, noe som på mange måter har vært bra. Samtidig har han vært redd for at det kunne bli en slags hvilepute, at noen har tenkt at ”når politiet er der, så tar de det ansvaret”. Han sier:

”Men politiet har ikke nøkkelen til alt. Politiet kan gjøre mye, men jeg er opptatt av at de ulike etatene må gjøre det de er god på. Politiet skal ikke overta barnevernets jobb osv.”

Prosjektleder er også klar over at politiets tilstedeværelse på ansvarsgruppemøtene sannsynligvis er med på å signalisere alvoret i saken overfor ungdommen, men han understreker at det at politiet f.eks. møter i uniform ikke er noe de har vært bevisst på. Han sier videre:

”Tvert i mot, vi vil ikke skremme dem. Vi ser ikke på politiet som forebyggende i så måte. Det som er bra er at politiet kan fortelle litt om i hvilken grad ungdommen er omtalt i journalene, fortelle om miljøet der de bor osv. (...) Når politiet forteller at det ikke er noen nye meldinger så er det troverdig.”

Generelt sett har organiseringen av prosjektet ”Felles ansvar” både med hensyn til koordinering, forankring og lokalisering vært viktige suksessfaktor for ”Felles ansvar”.

5.8 OPPFØLGING AV UNGDOMMEN ETTER "FELLES ANSVAR"

Oppfølging – hvordan og hvor lenge?

Det presiseres i intervjuene med aktørene fra ansvarsgruppene at det er svært viktig at ungdommene som har deltatt i "Felles ansvar", blir fulgt opp også etter at kontrakten er avsluttet. I flere av ansvarsgruppene har aktørene allerede begynt å planlegge videre oppfølging av ungdommen etter at han/hun er ferdig i "Felles ansvar". Videre oppfølging kan blant annet skje i form av en vanlig ansvarsgruppe. Ofte vil da de samme instansene være representert, foruten om prosjektleder. En lærer sier:

"Selv om det akkurat nå går oppover med ungdommen, kan det jo komme til å gå nedover, og så oppover...dette vil nok gå i bølger... Det er derfor naturlig at den samme gjengen fortsetter."

Det understrekes hvor viktig rolle politiet spiller i ansvarsgruppene. I enkelte ansvarsgrupper har politiet sagt at de kan fortsette å følge opp ungdommen i en ansvarsgruppe også etter at kontrakten i "Felles ansvar" avsluttes.

De fleste tror det vil gå greit å fortsette oppfølgingen etter at "Felles ansvar" er avsluttet, og uten prosjektleder.

En annen ting er at når ungdommene fyller 18 år må de selv tillate videre oppfølging fra bl.a. barnevernet. Enkelte aktører er bekymret for at enkelte av ungdommene som nærmere seg 18 årsdagen, vil komme til å velge å bryte all kontakt. Det blir også problematisert at mens deltakelsen i ansvarsgruppemøtene som inngår i kontrakten, ikke er frivillig, er deltakelse i videre oppfølging frivillig. En politibetjent sier at det på frivillig basis har skjedd at deltakelse i "Felles ansvar" er blitt forlenget.

Aktørene peker på at det ikke alltid er like lett å avgjøre hvor lenge de skal følge opp disse ungdommene. Ofte kan det være en vanskelig avveining. På den ene siden kan det være bra å avslutte eller ha mindre oppfølging hvis ting ser ut til å gå bra. Det signaliserer at en har tillit til ungdommene. Ved å gi uttrykk for at behovet for oppfølging er stort, kan ungdommene få en følelse av at fagpersonene ikke stoler på dem eller har tro på at de kan klare å oppføre seg. Det dreier seg om hvilke signaler som sendes ut. På den andre siden føler flere av aktørene at ungdommene bør følges opp til de er helt sikre på at de ikke vil komme opp i noe kriminelt igjen, noe som er svært vanskelig å vurdere. Det er uansett stor enighet

om at det må være en grunn til oppfølging, og at ungdommene kan bli motivert til å ta ansvar dersom de blir vist tillit.

Spesielle utfordringer knyttet til ungdom som bor på hybel

Flere understreker at det er en spesiell utfordring å skulle følge opp ungdom som bor på hybel, ikke minst siden foreldrene ikke er der på ettermiddagene og i helgene. En representant fra barnevernet i en mindre kommune sier:

”Våre ungdommer må av gårde på hybel når de er 16 år, og da må de sette i gang livet på egen hånd. Foreldrene er ofte langt unna. I Bodø kan ungdommen bo hjemme til de er 19-20 år. Det er stor forskjell på en 16-åring og en 20-åring. Vi får litt andre utfordringer i distriktet, som setter helt andre krav til oss som skal følge opp. Ungdommene er ikke modne nok til å bo alene. Dette er et stort problem i Nordland.”

Det pekes bl.a. på at i tilfeller der det kunne vært behov for å sette inn MST, kan de ikke gjøre det når ungdommen bor på hybel og foreldrene bor langt unna.

5.9 SPESIELLE UTFORDRINGER I PROSJEKTET

Taushetsplikt

Kun unntaksvis oppleves taushetsplikten som en utfordring i ansvarsgruppene. I kartleggingsstudien var det litt over 20 prosent som svarte at taushetsplikten ”til en viss grad” har vært en utfordring i ”Felles ansvar”, mens tre av fire svarte benektende på dette spørsmålet (se tab. 4.34). De fleste opplever med andre ord ikke dette som et problem, som en representant fra barnevernet sier:

”Taushetsplikten har ikke vært en utfordring, fordi de skriver under på at den ikke skal gjelde i ansvarsgruppen.”

Aktørene i en ansvarsgruppe forteller imidlertid om et dilemma de møtte på i forhold til taushetsplikten. Den videregående skolen, som ungdommen går på, krever at dersom det kommer frem på ansvarsgruppemøtene at ungdommen har ruset seg, så må de få vite om det, og sette i verk sine regler for sanksjoner. Dette er ikke ønsket fra ansvarsgruppens side. De har derfor besluttet å la være å innkalle representanten fra skolen dersom noe kommer frem på rustestene. De synes det er helt urimelig at skolen skal reagere på noe ungdommen gjør i fritiden, og som kanskje har skjedd for flere uker siden. Dette tilfellet viser at det er behov for en tydeliggjøring at hvordan taushetsplikten skal håndteres i prosjektet. Dette må også avklares ved oppstart av hver ansvarsgruppe.

5.10 VIDEREFØRING AV "FELLES ANSVAR"

Alle aktørene som vi har snakket med fra de fem ansvarsgruppene, er enige i at arbeidsmåten som er benyttet i prosjektet "Felles ansvar" må videreføres. Dette viser også kartleggingsstudien, hvor 100 prosent (37 respondenter) svarer entydig ja på spørsmålet om "Felles ansvar" bør videreføres (se tab. 4.39). Det kommer i samtaler med aktørene ikke frem noen klare ønsker om hvilken instans som bør lede prosjektet i fremtiden. Enkelte mener at prosjektet bør være forankret hos politiet, mens andre ikke har klare formeninger om dette. Det som de aller fleste er enige om, er at politiet fortsatt må være aktiv i prosjektet.

Det er også enighet om at det bør være en egen koordinator som har ansvar for prosjektet, som en representant fra barnevernet sier:

"Ingen kan ta på seg dette ansvaret uten ekstra ressurser. Alle instanser er så skviset at ingen makter å ta på seg dette uten ekstra ressurser. Da blir det er stebarn. At andre skal ta over er jo bare dumt når det fungerer så godt slik det er."

For flere av våre informanter har det vært viktig at det har fulgt ekstra ressurser med prosjektet. Og at prosjektet har hatt en klar og tydelig modell for organisering og ansvarsfordeling. I videreføringen av "Felles ansvar" er det et klart råd fra våre informanter at man velger en lignende modell som den man har hatt i prosjektperioden.

5.11 OPPSUMMERING

Nedenfor vil vi kort oppsummere hva aktørene i et utvalg ansvarsgrupper, samt prosjektleder mener om prosjektet "Felles ansvar", spesielt i forhold til hva de mener har vært spesielt bra med prosjektet og hvilke utfordringer de ser for en videreføring.

Hva mener aktørene er spesielt bra med "Felles ansvar"?

- En har fått til tverretattlig og tverrfaglig samarbeid i ansvarsgruppene med tanke på oppfølging av ungdommen. Ansvarsgruppemøtene har en koordinerende effekt. De ulike aktørene blir ansvarliggjort på møtene og ansvars- og oppgavefordeling er tydelig.
- En har lyktes med å involvere det profesjonelle nettverket som det er behov for i de enkelte sakene.
- Foreldrene er blitt inkludert og ansvarliggjort gjennom sin deltakelse i ansvarsgruppene.

- Ungdommen blir fulgt opp over tid. Det er noen som viser at de bryr seg om dem.
- Ungdommen blir ansvarliggjort, og må ”ta tak i ting”.
- De som er berørt av de straffbare forholdene er til en viss grad blitt inkludert og ivaretatt gjennom stormøter eller konfliktmeglingsmøter. Fornærmede har fått en mulighet til å bli forsonet – få møte gjerningsmannen og få ordnet opp.
- Ungdommen kan bli forsonet med fornærmede, og får mulighet til å gjøre opp for seg.
- Koordineringen og ledelsen av prosjektet har fungert veldig bra.

Hva peker aktørene på som utfordringer knyttet til prosjektet ”Felles ansvar”

- Få til å gjennomføre stormøtene i begynnelsen av hver kontrakt – og la stormøtet i større grad være premissleverandør for kontrakten enn hva som skjer i dag – med tanke på hvilken oppfølging ungdommen skal ha, hvordan han/hun skal gjøre opp for seg osv.
- Klare å inkludere de som er involvert i den straffbare saken, i større grad enn hva som har vært tilfelle til nå.
- Aktivisere nettverk og lokalsamfunn bedre.
- I større grad få med frivillige organisasjoner og lag (mht fritiden til ungdommen).
- Med tanke på oppfølging av ungdommen: Se på lengden på kontrakten – kanskje bør det åpnes opp for at det i enkelte tilfeller kan være lengre enn 6 måneder.
- Tydeliggjøre i ansvarsgruppene:
 - *når* det er brudd på kontrakten?
 - hvilke konsekvenser skal brudd på betingelsen i kontrakten få (brudd og/eller andre reaksjoner)?
 - hvordan skal aktørene forholde seg til taushetsplikten, også overfor instansene de selv representerer?

6. ERFARINGER FRA "FELLES ANSVAR", SLIK UNGDOMMENE SER DET

6.1 INNLEDNING

I dette kapitlet vil vi drøfte hvordan hovedaktørene i prosjektet - ungdommene selv - har erfart å være med. Hvordan har de blitt rekruttert? Hvordan har deres familie og nettverk blitt mobilisert? I hvilken grad har de fått øve innflytelse på prosessen? Hvilke resultater og erfaringer ser de selv av å være med? I dette tilfelle vil deltakerne også inkludere foreldre/andre støttepersoner, så vel som ungdommen selv. Det er først og fremst ungdommene vi har intervjuet, men vi har i noen tilfeller også møtt foreldre.

Etter en rask gjennomgang av antallet og typer saker ser vi at det i prosjektet har blitt inngått til sammen 56 kontrakter.¹⁵ De første kontraktene ble inngått i juni 2004. Etter hva vi kan se, har det til sammen vært ni kontraktsbrudd. I disse tilfellene er det inngått nye kontrakter, med unntak av ett tilfelle der lovbruddet var så alvorlig at saken gikk videre til det ordinære rettssystemet. En ungdom har brutt kontrakten to ganger, og er inne i sin tredje kontrakt. Det er totalt 48 ungdommer som har vært registrert inn i prosjektet, fem jenter og 43 gutter. Gjennomsnittsalder ved første kontraktinngåelsen var drøyt femten år. Eldste deltaker var 19 ved kontraktinngåelse, og de yngste var henholdsvis ni og ti år.¹⁶ 38 av ungdommene er fra Bodø, mens de ti øvrige ungdommene kommer fra andre kommuner i politidistriktet. Når det gjelder type saker, er det skadeverk som er hyppigst registrert. 21 av de 56 kontraktene gjelder skadeverk. Der nest følger tyveri/innbrudd med 16 tilfeller. I de øvrige kontrakter er blant annet vold/legemsfornærmelser registrert som saksbakgrunn, samt trafikkrelaterte og rusrelaterte lovbrudd. Vi skal imidlertid understreke at det i hver enkelt sak kan være flere underliggende bekymringer eller mistanker som også danner grunnlaget for at ungdommen er med i prosjektet, og at det registrerte lovbruddet kanskje bare er det som aktualiserte situasjonen der og da. I tabell 6.1 ser vi at i 19 av kontraktene har ungdommen forpliktet seg på å gjennomføre kontroll for narkotikabruk gjennom å avlevere urinprøver. I de fleste tilfellene inngås det en halvårig kontrakt mellom prosjektet og den enkelte ungdom og hans/hennes foreldre eller foresatte. Kontrakten spesifiserer et visst antall punkter i form av plikter som ungdommen skal overholde og følge i prosjektperioden. Seks av kontraktene er registrert som

¹⁵ Oversikten er basert på en gjennomgang av prosjektets egne registreringer i de ulike sakene. Vi har fått tilgang til dette materialet i anonymisert form. Oversikten er videre komplettert med opplysninger fra prosjektleder.

¹⁶ Dette er på hver sin måte spesielle saker, også med hensyn til innhold.

”frivillige kontrakter”. Dette innebærer at kontrakten ikke nødvendigvis har vært direkte foranlediget av et konkret lovbrudd, men at det kan dreie seg om såkalte bekymringssaker der skole, barnevern eller politiet har meldt inn saker til prosjektet og ungdommen selv velger å delta uten at det er snakk om straff som et ”ris bak speilet”. I minst to tilfeller vet vi også at det har vært inngått muntlige avtaler, fordi ungdommene har vært under kriminell lavalder. Konfliktrådet har vært involvert i til sammen 40 kontrakter, vanligvis i form av konfliktrådsmegling. I et mindre antall saker vet vi også at Konfliktrådet har gjennomført stormøter med flere ungdommer og flere fornærmede.¹⁷

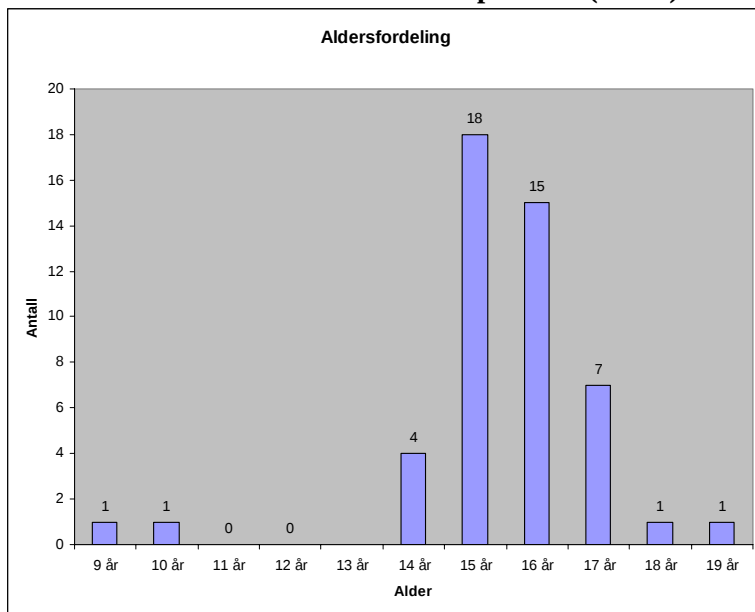
Tabell 6.1 – Ulike sider ved kontraktene, fordelt på kjønn (antall)

	Urin- prøver	Konfliktråd involvert	Brudd i kontrakt	Frivillig kontrakt
Gutter	16	37	8	4
Jenter	3	3	0	2
N	19	40	8	6

Tabell 6.2 – Ulike sider ved kontraktene, fordelt på bostedskommune (antall)

	Urin- prøver	Konfliktråd involvert	Brudd i kontrakt	Frivillig kontrakt
Bodø	14	33	4	6
Distrikt	5	7	4	0
N	19	40	8	6

¹⁷ Eksakt antall saker har vi imidlertid ikke tall på.

Tabell 6.3 – Antall kontrakter fordelt på alder (antall)**Tabell 6.4 - Antallet kontrakter fordelt på år (antall)**

	2004	2005	2006	2007
Ant. inngåtte kontrakter	3	23	28	2

Om vi ser dette i forhold til det totale antallet straffesaker i Salten politidistrikt der gjerningspersonen var under 18 år da lovbruddet ble gjennomført, ser bildet slik ut¹⁸:

Tabell 6.5 – Oversikt over antall straffesaker i Salten politidistrikt (antall)

	2003	2004	2005	2006 (tom. 31.okt)
Antall straffesaker totalt (uansett alder)	3706	3590	3807	3743
Straffesaker der gjerningspersonen var under 18 år	298	304	278	394

¹⁸ Rapport fra en arbeidsgruppe nedsatt av Salten Regionråd.

Som vi ser av tabellene ovenfor, ligger andelen av registrerte lovbrudd gjennomført av personer under 18 år i underkant av ti prosent av antallet lovbrudd totalt. Om vi sammenholder disse tallene med årene 2005 og 2006 i "Felles ansvar" (altså de årene da prosjektet hadde flest kontraktinngåelser) ser vi at prosjektet likevel har dekket en relativt liten andel av det totale antallet. Dette henger sammen med at prosjektet er rettet mot de ungdommer som er i ferd med å bli gjengangere.

Et sentralt element i prosjektet "Felles ansvar", er at prosjektet aktivt har trukket inn det offentlige hjelpeapparatet for å koordinere og samordne innsatsen overfor den enkelte ungdom. I dette kapitlet drøfter vi erfaringene fra deltakelse i prosjektet, men med utgangspunkt i ungdommenes egne erfaringer. Drøftingene er gjort på bakgrunn av intervjuer med seks ungdommer, fem gutter og en jente som alle har vært – eller som fortsatt er med – i prosjektet. Alder, kjønn, bosted og alvorlighetsgraden i lovbrudd har variert. Noen har hatt brudd i kontrakten og inngått ny kontrakt. Fire av ungdommene vi har møtt er allerede ferdige med kontraktperioden sin, mens to fortsatt er inne i sin kontraktperiode. I de fleste tilfeller har vi møtt ungdommene alene, men i enkelte tilfeller har også en av foreldrene deltatt.¹⁹ Det er visse begrensninger på hvilke slutninger vi kan basere på dette materialet alene, hvilket også er drøftet nærmere i kapittel 2. Det har likevel vært viktig for oss å få et innblikk i ungdommenes egne erfaringer og vurderinger av deltakelse i prosjektet. Kapitlet er organisert rundt disse temaene:

- Bakgrunnen for at ungdommene ble med i prosjektet
- Ungdommenes opplevelse av egen medvirkning og innflytelse på prosessen (herunder også involvering av familie og sosialt nettverk)
- Ungdommenes egne erfaringer og betraktninger omkring resultatet av deltakelse i prosjektet.

6.2 UNGDOMMENS VEI INN I PROSJEKTET

Ungdommene som har deltatt i prosjektet har blitt rekruttert inn på flere måter:

- 1) *Henvendelser på bakgrunn av politiets etterforskningsarbeid.* Dette er den mest utbredte måten. Av de totalt 56 kontraktene som prosjektet har håndtert i løpet av prosjektperioden, har de aller fleste kommet som henvendelser fra politiet på bakgrunn av etterforskningsarbeidet. I disse tilfellene er det vanligvis etterforskere ved Ungdomsteamet som har tatt kontakt med prosjektlederen. Disse vurderer saken sammen, og hvis de finner at "Felles

¹⁹ Intervjuer med/uten foreldre, er diskutert i metodedelen, se kapittel 1.

ansvar” kan være en mulighet, sonderer de videre med ungdommene og foreldrene.

- 2) *Henvendelser på grunn av bekymringssaker til politiet.* Også her er det vanligvis Ungdomsteamet som kontakter prosjektet i forbindelse med enkeltsaker. Dette gjelder først og fremst de aller yngste – ungdommer under 15 år. I disse tilfellene trenger det ikke nødvendigvis foreligge noe konkret lovbrudd, men det er ungdommer som politiet enten selv (eller andre hjelpeinstanser) vurderer å være i en risikosone når det gjelder for eksempel bruk av rusmidler eller at de vanker i et kriminelt belastet miljø.
- 3) *Henvendelser fra skolen.* I enkelte tilfeller har skolene tatt kontakt direkte med prosjektet, i saker der det enten gjelder konkrete lovbrudd eller ungdommer med adferd som skolen vurderer som bekymringsverdig.
- 4) *Henvendelser fra barnevernet.* I enkelte tilfeller har henvendelsene kommet fra barnevernet, men dette ser ut til å være unntaksvis. Heller ikke her trenger det nødvendigvis å foreligge et konkret lovbrudd. Henvendelsene er først og fremst basert på at barnevernet mener ungdommen har bekymringsverdig adferd.

Som vi ser, har prosjektet på denne måten både en proaktiv (forebyggende) og en reaktiv (reaksjon på lovbrudd) profil når det gjelder rekruttering av deltakerne. Sett i forhold til antallet saker, er det den reaktive profilen som har vært den tydeligste. I de tilfellene der foranledningen ikke er knyttet til et konkret lovbrudd (rekrutteringsmåte nr 2, 3 og 4), er det prosjektet selv som beslutter om ungdommen skal rekrutteres inn, uten å drøfte med påtalemyndighet, men dog etter nærmere samtale og drøfting med foreldre/foresatte og ungdommen selv. Etter at prosjektet har fått klarsignal fra de involverte partene – ungdommen, foreldre/foresatt og eventuelt påtalejurist – legger prosjektet vanligvis fram et forslag til kontrakt og innhold i den. I alle tilfellene blir det inngått en skriftlig kontrakt mellom partene (prosjektet, ungdommen og foreldrene) med varighet på seks måneder. I de tilfellene der det er snakk om påtaleunntatelse (rekrutteringsmåte nr 1), er det vanligvis to års prøvetid.

I vårt intervjumateriale (ungdommer og ansvarsgrupper) har vi eksempler på ulike rekrutteringsmåter. De fleste ungdommer vi har møtt ble rekruttert på bakgrunn av en henvendelse til prosjektet fra politiet (rekrutteringsmåte nr 1). Flere informanter forteller at prosjektleder ringte og snakket med foreldrene om mulighetene for å delta i prosjektet i etterkant av lovbruddet, som et alternativ til vanlig straffeforfølgning. I ett tilfelle er det avsagt dom der ungdommen er idømt å delta i prosjektet. (Det ser likevel ut til at det i forkant ble gjort en sondering av hvorvidt deltakelse i ”Felles ansvar” faktisk var et ønsket alternativ, sett fra ungdommen og foreldrenes side.)

Hovedmønsteret i det kvalitative materialet viser at det foregår en overveielse av for og mot, der ungdommene vanligvis diskuterer spørsmålet om delta sammen med foreldre/foresatte. En av informantene kom med i prosjektet etter noen tyverier. I intervjuet med ham og moren forteller de:

[Mor:] –Jeg er kjempeglad for at det ble tatt med en gang – at det ikke er sånn at det her går greit. Det her skal du ikke gjøre, ikke sant?

–**Hvem foreslo at du skulle med i "Felles ansvar"?**

[Ungdom:] –Prosjektleder ringte. Da sa jeg at jeg ikke var interessert. Jeg syntes det var så mye rart med det der. Men så var det hun [nikker mot moren] som overtalte meg. Jeg ville ikke at det skulle komme på rullebladet.

[Mor:] –Det viktige var jo at du klarte å gjøre noe med det. Og så fikk du samtidig møte de karene som du hadde stjålet fra og fikk gjort opp. Det syntes jeg var en kjempebra måte å gjøre det på.

–**Da du bestemte deg for å bli med i "Felles ansvar" – diskutere du det med noen i forkant?**

[Mor:] –Det var etter en lang telefonsamtale med Johnny, der han snakka om alternativer og mulighet for å skvære opp for seg. Jeg har tru på den metoden – å møte de personene som de har tatt tingene i fra, og gjøre opp for seg.

I et annet tilfelle forteller foreldrene også at det var prosjektlederen som tok kontakt og fortalte dem at sønnen kunne få delta i prosjektet. Alternativet ville vært vanlig straffeforfølgelse. Politiet sier at det ikke er usannsynlig at det ville ha endt med en bot. Faren sier: "Det var jo en fantastisk ting å gjøre. For å få fortgang i ting så var jo dette det flotteste som kunne ha skjedd. Det ble jo tatt tak i de fleste sakene som han slet med, som ikke tidligere har blitt tatt tak i." Han sier videre: "Her var jo han Jonny fantastisk flink som fikk dette så raskt i gang." Foreldrene avbrøt ferien for å delta på møtet.

I motsetning til det bildet som tegnes i de foregående sitater, har vi også eksempler på ungdommer som er langt mer ambivalent om sine erfaringer med å delta i prosjektet.

–**Er det et lett valg å ta?**

–Ja, selvsagt er det et lett valg når du får spørsmålet. Men du er egentlig ikke ferdig etter seks måneder, for det er seks måneder pluss to år med prøvetid. [...] Jeg har gått litt igjennom og sett litt på det der, hvordan de får lurt ungdommer med på det der.

–**Hva legger du i "lurt med"?**

–Det er jo alltid to veier. Men det er jo bare den minste tingen du gjør, så får du det igjen.

–Skjedde det i ditt tilfelle?

–Ja; jeg ble jo sikta for [nevner lovbruddet]. De ga meg forslag om ”Felles ansvar” og fortalte meg litt om det og sånne ting. Og da fant jeg ut at det var greit. De sa at det ikke var sikkert om jeg kom med – for det var visst ganske vanskeig å komme inn på det. Men jeg kom inn, og det var jeg egentlig ganske fornøyd med.

–Så du føler deg ikke lurt, likevel?

–Men jeg synes egentlig at de to årene med prøvetid var ganske mye. Det er lenge! Men sånn må det vel være, ellers ville aldri noen tillatt det. Da synes de vel at vi slipper for lett unna.

–Følte du at dette var noe du ble pressa til?

–Det er jo et lite press over det; når de sier at ”Hvis du ikke tar ”Felles ansvar”, så får du bot. Da ligger det et press på deg, ikke sant. [...] Jeg synes nå egentlig det er greit med ”Felles ansvar”, men måten de driver og avhører ungdommer på, det synes jeg er helt Jeg gidder ikke å si det engang! Den måten jeg blei avhørt på... jeg har aldri vært med på noe så jævlig!

–Kan du forklare det litt mer?

–De legger ekstremt press: ”Hvis ikke du forteller sannheten nå, så vet du hva som skjer... Da blir det stor bot og barnevern”. Sånn der! Det legger jo et stort press på deg – det gjør jo det! Og så kommer det på slutten at ”Felles ansvar” er en mulighet for å komme seg ut uten å få en bot og sånn.

Det kan i denne sammenhengen være greit å bemerke at det i vårt (om enn begrensede) materiale synes å være en sammenheng mellom måten ungdommene forteller hvordan de ble rekruttert inn i ”Felles ansvar”, og hvordan de forteller om sine øvrige erfaringer fra prosjektet. I de tilfellene informantene våre gir uttrykk for at de på en eller annen måte har blitt presset til å være med, har det også vært episoder underveis som har gjort deltakelsen vanskelig. Dette kommer vi tilbake til i kapittel 7.

6.3 UNGDOMMENES MOTIVER FOR Å DELTA

Hver ungdom – og familie – kan ha flere (delvis også motstridende) motiver for å bli med i prosjektet. Begrunnelsene ungdommer og familier gir for å velge ”Felles ansvar” er:

- Unngå bøter
- Unngå å få saken på rullebladet
- Hjelp til å komme ut av et dårlig miljø
- Gjøre opp for seg
- ”Gjøre opp” direkte med motparten
- Få hjelpeapparatet på banen

Motivene kan være ulike, og variere situasjonelt, men i noen tilfeller ser det ut til at det er en viss grad av "frivillig tvang" forbundet med å delta. (Dette understrekes også av det noe paradoksale forholdet av at enkelte ungdommer gjennom en rettssak dømmes til å delta.²⁰) Ut i fra en puristisk forståelse av restorative justice framstår dette som et paradoks: deltakelse i prosessen er frivillig, fra begge parter. I alle intervjuene ser vi at informantene (ungdommene, foreldre og representanter for hjelpeapparatet) snakker om "Felles ansvar" i termer av straff, "gjøre opp" for seg og rettferdighet. En av ungdommene kommer inn på dette under intervjuet:

–Jeg vil jo bli fortrest mulig ferdig – det vil jeg. Jeg vil jo legge det bak meg og sånn. Hvis jeg skal være ærlig – sånn som situasjonen min var, så ville folk sagt at jeg fikk for mild straff. Men hadde folk forstått min situasjon, så ville de sagt det var passe. Jeg vet at det jeg har gjort er helt galt. Jeg vil si at det var egoistisk!

Informanten understreker likevel at møtene i ansvarsgruppa ikke handler om en moralisering eller pekefingermentalitet.

Ungdommene vi har møtt, snakker alle om at lovbruddet som en tilbakelagt episode – og forteller om "Felles ansvar" som en mulighet (og hjelp) til å komme inn i andre handlingsmønster. I et intervju med en ung gutt spurte vi om han ville ha deltatt i "Felles ansvar" om han fikk lov å velge på nytt:

–Ja! For det har i hver fall gjort at jeg har kommet meg ut av det der. Det hjalp til å tenke over at jeg ikke skulle gjøre nye lovbrudd.
–På hvilken måte?
–For jeg blei jo spurt flere ganger, av bekjente, om å være med på [ulovlige] ting. Men jeg sa nei hele tida.
–Hadde "Felles ansvar" noe med det å gjøre?
–Ja, det hadde nok det. Det ville vært lettere og sagt ja hvis jeg ikke var med i den gruppa.

En annen ungdom forteller:

"Det som hjalp mest var at man vet at man skuffer både familie og de som er fornærma. Og man begynner å tenke mye etter de samtale. Man spør veldig intimt, om hvordan man har det med venner og sånn, og da begynner man å tenke mye over livet".

Om vi ser på omfanget og alvorligheten av lovbruddene, viser det seg at det er store forskjeller. I noen tilfeller har ungdommene kommet med på grunn av omfattende skadeverk eller andre ganske alvorlige lovbrudd. I andre tilfeller ser det

²⁰ En av ungdommene i prosjektet har fått betinget dom med vilkår om deltakelse i "Felles ansvar".

ut til at det er mindre og relativt uskyldige overtredelser som er grunnlag for ungdommenes deltakelse i prosjekt. Det kan selvsagt være større sakskompleks tilknyttet til hvert enkelt tilfelle, og der selve lovbruddet som er oppført bare viser til akkurat den ene episoden som markerte inngangen til å delta. Vårt hovedinntrykk er at det i løpet av prosjektperioden 2004-2007 har vært et relativt vidt og noe tilfeldig tilfang av hvilke saker som har kommet med. Det er ikke uventet, og til og med ønskelig, når prosjektet er i en oppstarts- og utprøvningsfase. I en eventuell videreføring blir det etter vår vurdering viktig å finne frem til kriterier – og avklare et slags ambisjonsnivå – for hva slags saker som hører inn under ”Felles ansvar”, og hvilke saker som ligger utenfor.

Dette vil også være mer ryddig ut fra et institusjonelt perspektiv. Ut fra intervjuet med prosjektlederen kommer det også til uttrykk at prosjektet også har fått – eller inntatt – en slags ”pådriver”-funksjon for å få saker inn i det kommunale hjelpeapparatet. Sett utenfra, kan det synes som om prosjektet i enkelte tilfeller (slik det har fungert i utprøvningsfasen), delvis har kommet til å overlape – og i noen grad overprøve – det kommunale tjenesteapparatets beslutninger og rolle.

6.4 Å UNNGÅ Å FÅ DET PÅ RULLEBLADET

Flere av ungdommene vi har intervjuet har trukket fram ”å unngå rulleblad” som viktig motivasjon for å bli med i ”Felles ansvar”. ”Rulleblad” er det som også kalles ”politiattest” eller ”vandelsattest”. Dette er en attest fra politiet med opplysninger om personens oppføringer i strafferegisteret og bøterregisteret. ”Å unngå å få det på rullebladet” har blitt trukket frem i tråd med videregående utdanning og fremtidige yrkesvalg. En av informantene, en ung gutt, forteller om hvorfor han ble med i prosjektet:

–Diskuterte du det med noen om du skulle velge å bli med i Felles ansvar?

–Jeg diskuterte det med moren min. Hun ville heller ikke at jeg skulle ha noe på rullebladet. Hun så på det som en kjempelett utvei. Og det blir jo en kjempelett utvei også! Men du får jo ingenting på rullebladet. Jeg kunne fått ei veldig heftig bot og fengsel. I stede fikk jeg ”Felles ansvar”, så det er jo en bra ting.

Han forteller at han går på en yrkesrettet utdanning der han vil bli avkrevd politiattest for å få den typen av jobb som han ønsker. Gutten legger vekt på at nettopp å unngå anmerkning i strafferegisteret var en viktig grunn til at han valgte ”Felles ansvar”. En annen gutt forteller oss om hva ”Felles ansvar” går ut på, slik han har oppfattet det:

”I prosjektet så får man ikke vanlig straff – bøter eller sånn. Og man får det ikke på rullebladet. Det var dét jeg syntes var viktigst – å unngå å få det på rullebladet. Da må man gjøre noe veldig sterkt, for å få det”.

En tredje informant forteller at han var i tvil om hvorvidt han skulle bli med i prosjektet eller ikke. Et moment som nettopp var avgjørende for at han endte opp med å bli med, var nettopp muligheten for å unngå å få en anmerkning i strafferegisteret. På direkte spørsmål svarer en fjerde ungdom at han mener det er nedfelt i kontrakten hans at han skulle slippe å få saken registrert på rullebladet, hvis han fullførte kontrakten.

Alt i alt er dette ganske oppsiktsvekkede utsagn fra informantene, når vi vet at den forståelsen ungdommene gir uttrykk for ikke stemmer med hva som faktisk er tilfelle. Det er i denne sammenhengen viktig å skille mellom to typer av slike attester, henholdsvis ordinær attest eller uttømmende attest. Ordinær politiattest inneholder opplysninger om en persons oppføringer i registrene, etter nærmere spesifiseringer i Lov om strafferegistrering.²¹ Disse attestene viser vanligvis bøter som er mindre enn to år gamle, dom for forbrytelser som er mindre enn fem år gamle eller mindre enn ti år gamle for alvorlige lovbrudd.²² Utvidet politiattest (uttømmende attest) innebærer at alle registrerte straffbare forhold tas med uten at det settes noen tidsbegrensning bakover i tid. Her gjøres det heller ikke unntak for de mildeste straffene (dog med unntak av forenklede forelegg).²³ I en rekke tilfeller kreves det slike attester av søkere til stillinger innen bestemte yrker og bransjer, eksempelvis vakselskap, barnehage, kriminalomsorg.

6.5 OMFANG OG INNHOLD I FELLES ANSVAR

Hva har skjedd i regi av prosjektet? Og hvordan har ungdommene som har deltatt opplevd det de har gjennomgått? I hvilke grad opplever de at de selv har hatt innflytelse/medvirkning i prosessen? Vi vet at god forankring er en forutsetning for at prosjekt skal lykkes (Eide m.fl. 2000). Vi har betraktet deltakeres opplevelse av innflytelse på innholdet i prosjektet som viktig for å kunne etablere et eierforhold til de prosessene de går gjennom. Hovedinnholdet i prosjektet kan deles inn i disse tre delene: a) en samarbeidskontrakt, b) ansvarsgruppemøter, og c) stormøte/-konfliktrådsmedling. I de neste avsnittene skal vi diskutere og oppsummere det vi ser som de sentrale aspektene på disse områdene, slik ungdommene (og pårørende) gir uttrykk for i intervjuene.

²¹ Lov om strafferegistrering. Lov av 11. juni 1971, se spesielt §6.

²² Kontroller dette!

²³ Kilde: Lovdata, Forskrift om strafferegistrering, www.politiet.no

Kontrakten underskrives idet ungdommene går inn i prosjektet, og den regulerer plikter og rettigheter mellom kontraktspartene – dvs. ungdommen (med foreldre/foresatt) og prosjektet. Ungdommens plikter formuleres som punktvisse betingelser i termer av ”Jeg skal...” og ”Jeg skal ikke...”. Kontraktperioden er (i de aller fleste tilfeller) et halvt år, samt en prøvetid på to år. I tilfeller der kontrakten brytes, er det likevel ikke uvanlig at det reforhandles frem en ny kontrakt. Avtalen kan også inneholde spesifiseringer av stormøte og/eller konfliktrådsmedling. Flere av kontraktene inneholder et punkt om at ungdommen forplikter seg til å avlegge et antall urinprøver i kontraktperioden for å kontrollere for eventuelt rusmisbruk. Positiv prøve anses som brudd på kontrakten. Ungdommen forplikter seg vanligvis til å delta i et undervisningsopplegg et visst antall ettermiddager/kvelder, enten på politikammeret eller andre steder – i noen tilfeller også med hjemmeoppgaver. I avtalen er det knyttet forpliktelser til aktivitet i form av skole/jobb og i noen tilfeller også til fritidsaktivitet. Det er vanligvis også nedfelt et eget punkt om forpliktelse til å delta i ansvarsgruppemøter.

Ungdommene vi har intervjuet mener selv at de ikke har vært spesielt sterkt involvert i utformingen av sin kontrakt. En av informantene sier han fikk kontrakten i posten. Alle ungdommene vi har møtt kjenner til kontrakten, og kan fortelle oss om de viktigste punktene i sin kontrakt. Generelt gir de uttrykk for at de synes summen av plikter er ”*helt greit*”, selv om det er enkelte ting de reagerer på. En av informantene forteller at kurset hos politiet aldri ble noe av, ikke fordi han ikke ville, men fordi det ikke ble prioritert av politiet selv – han vet ikke hvorfor (men sier selv at han synes det var like greit). Enkelte av informantene stiller også spørsmål til hvorfor urinprøvene er så omfattende, når det aldri var snakk om rusmisbruk (eller mistanke om det) i forbindelse med lovbruddet.

Kontraktperioden er i utgangspunktet seks måneder, men på grunn av kontraktsbrudd har noen av informantene stått i prosjektet betydelig lengre enn det. En informant har totalt vært med i prosjektet halvannet år, på grunn av to brudd. Prosjektleder gir uttrykk for at han mener at ungdommene velger en mer omfattende soning enn ved en vanlig straff eller bøter, ved å delta i ”Felles ansvar”, fordi ungdommene ”må stå i det mye lenger” enn hva som ellers ville vært tilfelle. Ungdommene gir også selv uttrykk for det, eksempelvis her fra ett av intervjuene:

–Hva synes du om pliktene dine i forhold til det du gjorde?

–Jeg vil jo bli fortrest mulig ferdig – det vil jeg. Jeg vil jo legge det bak meg og sånn. Hvis jeg skal være ærlig – sånn som situasjonen min var, så ville folk sagt at jeg fikk for mild straff. Men hadde folk forstått min situasjon, så ville de sagt det var passe.

For jeg vet at det jeg har gjort var helt galt – jeg vil si at det var egoistisk. [Forteller om det som skjedde.] [...]

–Vil du kjenne deg ferdig med denne saken når møtene i ”Felles ansvar” er over?

–Jeg vil føle meg ferdig med det, men aldri glemme det – det vil jeg ikke! Jeg har gjort opp for meg og jeg har snakka med alle.

Ansvarsgruppemøtene er månedlige samlinger med involverte instanser fra det offentlige hjelpeapparatet og skolen, samt ungdommene selv med en eller begge foreldre/foresatte. Prosjektleder for ”Felles ansvar” deltar i disse møtene, og i de fleste tilfeller også representant for ungdomsteamet eller det lokale politikontoret. Størrelsen og sammensetningen på ansvarsgruppene varierer fra sak til sak, avhengig av hvem som vurderes som aktuelle deltakere av det offentlige hjelpeapparatet og fra ungdommene selv. I alle gruppene er minst en forelder eller foresatt med, og i noen tilfeller er også andre familiemedlemmer involvert. I noen tilfeller har ungdommene selv ønsket (og fått aksept for) at kjæresten er med i ansvarsgruppa. I de tilfeller vi kjenner til har gruppen bestått av fire til åtte personer, foruten ungdommen selv. Sett utenfra, kan man lett tenke seg at disse møtene kan oppleves som litt skumle og fremmedgjørende, sett fra ungdommenes ståsted. Det gjør de imidlertid ikke, skal vi tro informantenes fortellinger om disse møtene. En informant sier:

–Hvordan opplever du samarbeidet med de fra hjelpeapparatet i ansvarsgruppa?

–Veldig bra! Det er samarbeid, ikke noe pekefinger eller sånn. Vi er åpne hele gjengen. Det er trivelig, synes jeg! Og positivt. Jeg ser faktisk fram til de møtene.

–Helt konkret -- hvordan skal du nå målet?

–Jeg får rett og slett lekser; skal gjøre lekse til hvert ansvarsgruppemøte. Jeg får oppgaver som jeg skal jobbe med i helgene, sånn at jeg ikke gjør ting som jeg ikke skal gjøre og sånn. Så jeg jobber med det hjemme.

–Ville du anbefalt andre å være med i ”Felles ansvar”?

–Ja, helt klart! Du kan snakke om dine følelser, og du vet hva de mener om det. Jeg føler at ingen har rett til å dømme deg for å sette ord på følelsene dine.

En annen av informantene fortalte under intervjuet om hvordan han gjerne ville forandre på sin egen adferd, og unngå å gjøre nye lovbrudd. Han sier han betrakter deltakelsen i ”Felles ansvar” – og spesielt møtene i ansvarsgruppa – som viktig hjelp for å klare å forandre på adferd og vennekrets/sosialt miljø. En av informantene forteller også om hvordan holdningen til ansvarsgruppemøtene endret seg underveis:

–Hvordan var det å være med på de møtene?

–Jeg likte ikke å dra dit i starten, for jeg syntes de lagde mye ut av lite på en måte. Jeg syntes ikke det jeg hadde gjort var så alvorlig.

–Skifta du syn på møtene etter hvert?

–Ja, jeg skifta syn på det etter hvert, fordi alle var så greie å ha med å gjøre.

–Hva syntes du om det ansvarsgruppa gjorde?

–Det var bra. Jeg likte det! Gjennom det får man oppfølging og hjelp til å klare å si nei til å være med på ulovlige ting.

Informanten forteller om flere episoder der han har blitt bedt med på å gjøre ulovlige ting sammen med andre ungdommer i miljøet han vanket i. Han forteller at møtene ansvarsgruppa har bidratt til at han er bevisst på å ikke gjøre nye lovbrudd. I intervjuet kommer det likevel fram at han har brutt kontrakten, og fått en ny. Den har han holdt, og er i dag i en jobb som han trives i. Han betrakter det som skjedde i ansvarsgruppa som viktig for at han fikk den første jobben, som siden var avgjørende for at han fikk den jobben han har i dag.

Et tilbakevendende tema når det gjelder ungdommenes erfaringer fra møtene med ansvarsgruppa, er at de opplever en stor grad av toleranse for hva man kan ta opp og diskutere i denne gruppa. En av informantene har avsluttet sin kontraktperiode relativt nylig.

–Synes du at du har fått anledning til å fortelle din versjon i ansvarsgruppemøtene?

–Ja. Han [prosjektlederen] spør veldig mye. Han er veldig vennlig, da. Man trenger ikke bryte seg fram for å få lov til å si noen ting, liksom. Man får sagt det man har å si. Jeg går fra møtene med en stolthet. Og jeg fikk mye gode tilbakemeldinger. [...] Så jeg føler at de gjorde noe for meg, og ikke for seg sjøl eller for noen andre.

Informantene gir blant annet eksempler på at møtene med ansvarsgruppa har gjort at de har blitt mer bevisst og tatt andre valg enn de ellers ville gjort. I ett tilfelle sier en av informantene at han fant ut at han ville ta et år fri fra skolen, og fikk jobb isteden. En av personene i ansvarsgruppa var også involvert i å skaffe ham jobb. Den jobben ungdommen har nå, opplever han som den beste jobben han har hatt, forteller han. Men han understreker likevel at han søker på nytt til videregående skole førstkommende høst.

Blant de ungdommene vi har intervjuet, har én eller flere av representanter for disse instansene deltatt i ansvarsgruppene: skolen, lokalt politi, helsesøster, utekontakten, ungdomsteamet, barnevern og kjørelærer. Noen peker også på at de har hatt med familiemedlemmer og andre nærpersoner har vært med i disse møtene. Prosjektleder har ledet møtene.

Som vi har vist over, gir ungdommene uttrykk for at ansvarsgruppene er åpne, lyttende og gir ”takhøyde” for å kunne ta opp de spørsmål som ungdommene selv er opptatt av. En av ungdommene vi har sitert tidligere, omtaler ansvarsgruppa i

termer av "vi" og "hele gjengen". Dette gjenspeiler etter vår mening mye av den måten ungdommene betrakter aktiviteten i disse møtene på. Her er det selvsagt en viss variasjon informantene mellom, men gjennomgangstonen er at dette er et forum som de opplever seg som del av, der de kan diskutere og ta opp vanskelig saker. Dette er viktig, fordi det handler om eierforholdet til de endringsprosessene de går gjennom.

6.6 RESULTATER AV Å DELTA I FELLES ANSVAR, SLIK UNGDOMMENE VURDERER DET

Hvilke resultater mener ungdommene selv at de har oppnådd med å delta i prosjektet? Hvilke erfaringer har de gjort seg? Deres versjon trenger ikke være overensstemmende med prosjektleder, hjelpeapparatets eller foreldrenes versjon. De kan velge å legge vekt på helt andre ting. Som vi allerede har vært inne på, trekker ungdommene frem at dette har hjulpet dem til å komme ut av uheldige handlingsmønster og kunne snakke med ansvarsgruppa om vanskelige ting og få hjelp/råd. Å unngå å få lovbruddet "på rullebladet" er et poeng som flere av ungdommene peker på som viktig.

I tillegg til de momentene vi allerede har nevnt, er det særlig situasjonen på skolen, i hjemmet, og på jobb, som ungdommene selv trekker fram som de områdene hvor deltakelse i prosjektet har gitt resultater. Det er også i disse situasjonene ungdommene tilbringer største del av døgnet, slik at positive endringer her vil trolig kunne ha relativt stor betydning. En av informantene forteller at han har diagnosen ADD. Dette ble diagnostisert allerede i barneskolen. Han forteller selv at han hatt det vanskelig i skolesituasjonen. Deltakelse i prosjektet medførte at en nåværende og en tidligere lærer kom inn i ansvarsgruppa. Det gjorde at skolen fikk bedre kunnskap om hvordan han hadde det, sier han, og dette var viktig for å få den oppfølgingen han trengte for å gjøre det bedre på skolen.

–Hvem er med i ansvarsgruppa?

–To lærere, moren min og prosjektleder. Men de kunne dra inn så mange folk som det var naturlig. De foreslo PPT og gamle støttekontakter, og venner, og kjæresten min.

–De foreslo – men var det du som fikk avgjøre?

–Ja, men for så vidt mamma også. Men jeg fikk lov til å ta avgjørelsen sjøl. Og de tilbudte mamma psykolog/terapi, for det tok jo hardt på for henne også.

–Var det flere med i ansvarsgruppa di?

Nei, jeg syntes det var greit med dem. Den ene læreren hadde jeg hver dag. Det var greit for henne å vite litt om hvordan jeg har det. Og så var det en lærer som jeg hadde på hele barneskole.

[...]

–Jeg synes prosjektet har hjulpet veldig; for nå har jeg ikke holdt på med noe kriminelt i det hele tatt etter det.

–Hva er det som har hjulpet?

–Det har hjulpet på så å si alt. Det har jo ikke gjort livet lettere, men man har tenkt litt mer over hva man har gjort – og hva man har gjort med livet før og nå. Og hvorfor man gjør det, hva slags venner man har og hvem man egentlig bør ha kontakt med. Og hvordan man bør takle ting og sånn. Og det har gjort det mye lettere å sette seg inn i hvordan andre har det. [...] Og jeg føler at jeg kan stole mer på familien også, etter at jeg har hatt den støttegruppa og alt sånn. Det blir litt mer tilknytning til familien – for man føler seg ikke noe bra etter noe sånt heller, da.

Som vi ser, trekker informanten også fram at han opplever at det har blitt positive endringer i familiesituasjonen som følge av prosjektet. Dette trekkes også fram i andre intervjuer. En annen av ungdommene forteller om en vanskelig situasjon i hjemmet. Foreldrene var skilt, og en av foreldrene var syk i denne perioden. Det var også konflikter mellom foreldrene som informanten forsøkte å dempe, og syntes det var vanskelig å snakke om. I denne perioden ble han også diagnostisert med en "bokstavdiagnose" og var under utprøving på medikamenter. I samtale med ungdommen og en av foreldrene kom vi også inn på hvordan han vurderte sin deltakelse nå etter at han var ferdig med kontraktperioden.

–Hva synes du nå i ettertid: Er du glad for at du har vært med?

[Ungdommen:] *–Det er greit å slippe å ha noe på rullebladet. Det hadde ikke vært noe stas*

[Moren:] *–Og at du har fått gjort opp for deg.*

[Ungdommen:] *–Nå i ettertid så skjønner jeg ikke at jeg torde det der...*

[Moren forteller om situasjonen i hjemmet, på skolen og utprøving av Ritalin.]

–Du sier at du ikke forstår at du torde. Tror du at deltakelse i Felles ansvar har noe med det å gjøre?

[Ungdommen:] *–Det er godt mulig. Det har sikkert vært med på det. Men det er jo to år siden da, så jeg har blitt litt eldre.*

[Moren:] *–Helt fram til i sommer så snakka du jo om det – at du skjerpa deg jo fordi du var i prosjektet!*

[Ungdommen:] *–Jada, det gjorde jeg!*

[Moren:] *–Du hadde det i bakhodet at du og Johnny møttes jevnlig. Sett utenfra så tror jeg det har hatt god innvirkning på deg.*

Som vi tidligere har vært inne på, sier en av ungdomsinformantene at han har fått den beste jobben han noen gang har hatt, etter å ha blitt med i prosjektet. Han forteller at han ordnet denne jobben selv, men har hatt en annen jobb tidligere som en av personene i ansvarsgruppa hadde bidratt til å skaffe.

I intervjuene med ungdommene har vi forsøkt å spørre om prosessen på noen måte har handlet om – eller bidratt til – å gjenopprette relasjonen til den fornærmede parten. Dette handler om mellommenneskelige relasjoner som det ikke nødvendigvis er like lett å sette ord på, men overraskende nok er ungdommene i mange tilfeller veldig tydelige på at det opplegget de har vært gjennom har bidratt til nettopp det. (Det skal her skytes inn at det vel så gjerne kan være den prosessen som konfliktrådet har kjørt – og som i prinsippet ligger utenfor vår evaluering) som har bidratt til forsoning. Vi har ikke bedt ungdommene skille mellom ”Felles ansvar” og konfliktrådet arbeid på dette området, og inntrykket er at ungdommene selv ser dette som to sider av en og samme sak.) En av ungdommene snakker om dette i termer av tillit:

–Føler du at dette er med på å ”skvære opp” og gjøre ting ok igjen?

–Jeg føler at jeg har gjort opp for meg i forhold til nettverket mitt. For jeg har jo svikta tilliten deres, ved at jeg har gjort ting som de ikke hadde trodd jeg noen gang kom til å gjøre. Så det har hjulpa meg i den situasjonen der. Og under meglinga så fikk jeg skværa opp med [en person som lovbruddet gikk ut over].

Informanten forteller også at han på eget initiativ tok kontakt med andre utenforstående som forsøkte å gripe inn i situasjonen for å forhindre at han gjorde lovbruddet. En annen av ungdommene har gjort tyverier fra privatpersoner, hovedsakelig andre ungdommer. I konfliktråd ble han og motpartene enige om å gjøre ulike typer tjenester. Det har han gjort, forteller han.

–Har du et ok forhold til han [motparten, en annen ungdom] nå i dag?

–Ja, vi pleier å sitte i lag på bussen til skolen.

–Fikk du være med på å foreslå hva som skulle være staffen?

–Det ble bestemt i konfliktrådet, og da var det bare det at vi ble enige som var poenget.

Ungdommene forteller om et ønske om ”å legge ting bak seg” og å slippe at noen bærer nag til en. Fire av de seks ungdommene vi har intervjuet, har møtt fornærmede i konfliktrådsmedling. De omtaler dette av og til som ”stormøte” og av og til som ”megling” – de er tydeligvis heller ikke sikre på terminologien her. En av informantene har gjort flere lovbrudd, og har hatt konfliktrådsmedling i hvert enkelt av disse sakene. En annen informant deltar på bakgrunn av en dom i tingretten. I hvert tilfelle av konfliktrådsmedling ble det inngått en avtale mellom ungdommen og fornærmede om en ting hun/han kunne gjøre overfor motparten, gjerne i form av en tjeneste. I denne sammenhengen kan det være interessant å notere seg at en av ungdommene vi intervjuet ikke har hatt konfliktrådsmedling fordi motparten valgte å ikke møte. Det gjaldt det to ulike forhold, og motpartens begrunnelse for ikke å møte opp var i følge ungdommen helt forskjellige. Han sier

at han egentlig var litt lettet over å slippe å møte fornærmede. Han forteller også at han i det ene tilfellet selv tok kontakt med fornærmede og ba om unnskyldning for det som hadde skjedd. I det andre tilfellet var motparten et firma som, ifølge informanten, ikke prioriterte å bruke tid i konfliktrådet på den aktuelle saken. Hvor utbredt det er at motparten ikke møter, vet vi ikke. Dette er et spørsmål som først og fremst sorterer inn under konfliktrådet, men som likevel berører "Felles ansvar", siden konfliktrådsmedling vanligvis er et sentralt punkt i kontraktene. Det er også et spørsmål av prinsipiell art, siden domstolen i ett tilfelle har gitt betinget dom under deltakelse i "Felles ansvar" og konfliktrådsmedling som del av dette. Dette bringer igjen opp spørsmålet om hvorvidt det er hensiktsmessig at domstolen *dømmer* den ene av partene til forsoning, og hvorvidt påtaleunntatelse som ris bak speilet har vært motivasjonsfaktor for å delta.

6.7 OPPSUMMERING

Til sammen er det 48 ungdommer som har deltatt i prosjektet i løpet av den perioden prosjektet har gått, fem jenter og 43 gutter. Noen av ungdommene har brutt sine kontrakter, og antallet kontrakter har til sammen vært 56. Aldersmessig har de fleste vært 15-16 år. Konfliktrådet har vært koblet inn i 40 av kontraktene. Skadeverk er den hyppigst registrerte lovbruddet, dernest følger tyveri/innbrudd og vold/legemsfornærmelse. I flere saker vet vi imidlertid at foranledningen nettopp er kombinasjoner av flere ulike forhold. Nedenfor vil vi kort oppsummere det vi betrakter som de viktigste sidene ved det ungdommene selv forteller om å delta i "Felles ansvar".

- De fleste av ungdommene vi har møtt, kom inn i prosjektet på bakgrunn av et eller flere lovbrudd som de hadde erkjent.
- Når ungdommene vurderer for og imot på om de skal bli med i prosjektet, gjør de det som oftest i samråd med foreldre.
- De faktorene ungdommene trekker frem som positive for å bli med i prosjektet, er at de unngår bøter (for det de har gjort), de unngår å få saken på rullebladet, de får hjelp til å komme ut av et dårlig miljø, de får anledning til å gjøre opp for seg, de får anledning til å "skvære opp" direkte med motparten og de får hjelpeapparatet på banen.
- De faktorene ungdommene trekker frem som vanskelige (når de vurderer om de skal bli med eller ikke), er at de synes prosjektet går over lang tid (seks måneder), at det er mye som forventes av dem og at de kvier seg til å konfronteres med motparten.
- Ungdommene mener selv at de ikke har vært spesielt sterkt involvert i utformingen av sin kontrakt.

- Ungdommene vi har intervjuet trekker spesielt fram erfaringene med ansvarsgrupper som positivt. De legger vekt på at de blir sett og hørt, og at møtene har foregått på premisser som de aksepterer.
- Det ungdommene sier i intervjuene, tyder på at de har et eierforhold til de prosessene som foregår på bakgrunn av møtene i deres ansvarsgruppe. Diskusjonene i ansvarsgruppene gir grunnlag både for refleksjon hos ungdommene og hjelpeapparatet, og ungdommene trekker også frem eksempler på praktiske løsninger som har kommet opp i disse møtene (f.eks. hjelp til å skaffe jobb, skolevalg, praktisk tilrettelegging i skolehverdagen).
- Det må likevel påpekes at noen av informantene uttrykker større skepsis enn andre. De legger vekt på at deltakelse i prosjektet må forstås som en form for "frivillig tvang" – at konsekvensene ved å ikke delta er så store at det er mye lettere å bli med. I disse intervjuene ser vi også uttrykk for mindre grad av eierforhold til det som besluttes i ansvarsgruppene.
- Generelt gir ungdommene vi har møtt uttrykk for at de gjennom å delta i prosjektet får en anledning til å "skvære opp" i konflikter og legge ting bak seg.
- Med ett unntak, forteller alle ungdommene vi har møtt at deltakelse i prosjektet gjør at de ikke får saken registrert på "rullebladet". Etter hva vi kan forstå, beror dette på en misforståelse. Saken forsvinner riktignok på ordinær politiattest etter at to til ti år (avhengig av alvorlighetsgrad), men vil uansett bli registrert på utvidede politiattester som trengs i bestemte yrker og stillinger.

7. OPPSUMMERING OG AVSLUTTENDE DRØFTING

I dette siste kapitlet skal vi løfte frem og drøfte ulike sider ved prosjektet "Felles ansvar", før vi helt tilslutt avrunder men en oppsummering av våre funn og utfordringer for en videreføring av prosjektet.

7.1 "FELLES ANSVAR" - POLITISK OG ORGANISATORISK KONTEKST

For tiden er det til enhver tid mellom to og ti ungdommer under 18 år som soner i norske fengsler.²⁴ I Norge regner man seg likevel som svært forsiktige med bruk av fengselsstraff overfor unge lovbyggere. Barn under 15 år omfattes riktignok ikke av straffeloven, men ungdom mellom 15 og 18 år gjør det. I gjeldende rettspraksis tas det imidlertid spesielle hensyn til mindreårige og ungdom som begår lovbrudd. Dagens rettspraksis tilsier at påtalemakten og domstolene tar hensyn til ung alder og bestreber seg på å finne alternative reaksjonsformer. Dette har det vært en viss politisk oppmerksomhet omkring i de senere årene, og Politiloven ble endret i 2003 med en egen paragraf som regulerte politiets arbeid overfor mindreårige.

Under overskriften "Snu unge lovbyggere" etablertes det i 2003 et knippe handlingsrettede forsøksprosjekter knyttet til nye metoder for forforebyggende og alternative reaksjoner overfor yngre lovbyggere. Hensikten var både forebyggende arbeid overfor ungdom på vei inn i kriminalitet, og parallelt å finne måter å reintegrere tidligere dømte ungdommer tilbake i samfunnet. *Felles ansvar* var ett av de til sammen seks delprosjektene under SNU-prosjekt som kom i stand under Bondevik II-regjeringen og daværende justisminister Dørum. SNU-prosjektene representerte et tverrdepartementalt arbeid for å finne frem til nye og alternative reaksjoner overfor unge lovbyggere, fremfor straff og kontrolltiltak. Strategiene for dette arbeidet ble senere også nedfelt i handlingsplanen *Sammen mot barne- og ungdomskriminalitet 2005-2008*, ledet av Justisdepartementet. Planen omfattet i alt seks departementer, og ble konkretisert i 21 ulike tiltak. Sentralt i dette arbeidet sto samarbeid mellom offentlige etater og hjelpeapparat, politiets rolle, skolen og frivillig sektors rolle, forebyggende virksomhet, kunnskapsutvikling, utprøving/-forsøk med nye metoder. SNU-prosjektene har en noe ulik profil innad, og en hovedhensikt med prosjektet "Felles ansvar" oppe i dette, var et ønske om å høste erfaringer med å jobbe på tvers av ulike sektorer, etater, på tvers av de statlige og kommunale hjelpesystemene, mellom politiet og hjelpeapparatet, på tvers av

²⁴ St.meld 20 (2005-06).

offentlig og frivillig sektor, samarbeid mellom påtalemyndigheten og de øvrige partene. Dette var departementets ønske, men den konkrete utformingen skulle først og fremst skje lokalt.

Da Stoltenberg II-regjeringen tiltrådte høsten 2005, endret ikke dette vesentlig på arbeidet med å ferdigstille SNU-prosjektene. (De fleste av dem hadde prosjektperiode på tre år.) Under justisminister Storberget ble det lagt frem en stortingsmelding samme høst, der fokuset nettopp var å finne frem til alternative reaksjonsmåter på dette feltet, *Alternative straffereaksjonar overfor unge lovbyrtarar* (St.meld. 20 2005-06). I stikkordsform legger meldingen vekt på helhetlig innsats, forpliktene samarbeid på tvers av tjenestesektorer og forvaltningsnivåer, bedre rutiner for samarbeid mellom ulike instanser, og ”hensynet til barnets/ungdommens beste”. Fokuset ligger på å finne frem til individuelle løsninger og rehabiliterende reaksjonsformer. I de tilfellene der det likevel er snakk om fengsel uten vilkår, legger regjeringen likevel opp til å finne fram til soningsformer med mindre frihetsberøvelse og andre, mindre inngripende reaksjonsformer. Også ved behandlingen i stortinget fikk meldingen også oppslutning for de viktige prinsippene i meldingen (Innst.S. 64 2006-07).

Administrativt var SNU-prosjektene forankret i en intern arbeidsgruppe fra ulike avdelinger i Justisdepartementet. Etter hvert fant man denne modellen tungvint og arbeidskrevende internt, og rundt årsskiftet 2005/2006 ble SNU organisert som et eget prosjekt med en egen prosjektleder. Dette førte også til en tydeligere oppfølging av de lokale prosjektene, og en større vektlegging av restorative justice-tenkningen som prosjektene bygger på.

Restorative justice som fenomen ha vokst frem i det internasjonale politiske landskapet i løpet av de siste 30-35 årene, som alternativ til den tradisjonelle strafferettstenkningen. I internasjonal sammenheng regnes Norge som å ha kommet langt i bruk og institusjonalisering av en slik tenkning særlig innen straffesakskjeden, gjennom utbyggingen og bruken av konfliktrådene (Pelikan og Trenczek 2006). Kanskje særlig gjennom gode erfaringer på dette feltet, har det også blitt knyttet økende politisk interesse til andre aspekter ved restorative justice-tenkningen, slik som alternative konfliktløsningsmodeller og konfliktdepende politiarbeid. Spesielt i forhold til rehabilitering av yngre lovbyrtare trekkes disse ideene frem i departementets prioriteringer.

”For de aller fleste er det å bli tatt for lovbrudd en engangshendelse, men en liten gruppe utvikler alvorlige lovbruddskarrierer. For å begrense problemet med barne- og ungdomskriminalitet mener Regjeringen at arbeidsmetodene overfor unge lovbyrtare, når det er formålstjenlig, bør baseres på prinsippene om «restorative justice».” (St.prp. 1, 2006-07:20).

Et viktig aspekt ved prosjektet "Felles ansvar", sett fra departementet side, var som nevnt å få fram erfaringer med å jobbe restorativt på "tvers av" av fag-, etat-, og forvaltningsgrenser overfor unge som har gjort lovbrudd, eller betraktes som på vei til å utvikle en kriminell løpebane. At prosjektet ble lagt akkurat til Bodø, handlet delvis om at man her allerede hadde deltatt i – og hadde erfaringer fra – forsøkene med ungdomskontrakter (Egge 2004) og ordførere fra regionen hadde på et tidlig stadium i prosessen uttrykt interesse for å prøve ut et slikt prosjekt overfor departementets politiske ledelse. Samtidig ønsket man fra departementet at det skulle ha muligheter til å få inn erfaringer på dette feltet fra en bykommune, samtidig som også småsamfunnene utenfor Bodø ble vurdert som interessant aspekt.

Lokalt i Salten har det vært relativt stor oppmerksomhet om prosjektet, både fra politisk hold og i det allmenne mediebildet. En arbeidsgruppe nedsatt av Salten regionråd har utredet mulighetene for å videreføre prosjektet i en mer permanent form etter at prosjektperioden er over og anbefalt at prosjektet videreføres, og prosjektleder lokaliseres sammen med Konfliktrådet. Konfliktrådet i Salten har nylig fått sin lokalitet på politihuset i Bodø, slik at også samarbeidet med ungdomsteamet lett kan videreføres.

7.2 Å Plassere Felles Ansvar

Restorative justice kan regnes som et paraplybegrep. Hva paraplybegrepet skal favne diskuteres. Visse grunnelementer går igjen, men hvordan disse elementene skal forstås er debattert: restorative justice kontrasteres til tradisjonelle retributive og rehabiliterende reaksjoner, men betyr det at elementer av retribusjon og rehabilitering skal være totalt fraværende? Dersom et slikt totalfravær er umulig, i hvilken grad og på hvilken måte er det akseptabelt at elementer av retribusjon og rehabilitering inngår? Skal restorative justice kun referere til prosesser som igangsettes som direkte alternativ til tradisjonell straffesak, eller skal det favne et mye videre spenn av praksiser rettet mot forsoning, som ligger utenfor det som omhandler det juridiske rettssystemet også? Purisme og maksimalisme, som påpekt i kapittel tre, er eksempler på henholdsvis smale og vide definisjoner av restorative justice langs et kontinuum.

Vi har redegjort for hva prosjektet "Felles ansvar" har bestått i rent konkret, og presentert deltakeres erfaringer med å være med på prosjektet. På et kontinuum av ulike praksiser, hvor befinner "Felles ansvar" seg i forhold til disse debattene? Det framgår av vårt datamateriale at i "Felles ansvar" har man vektlagt skadereparasjon

i vid betydning. Vid, på mange måter. Som påpekt i kapittel seks, så har "Felles ansvar" hatt en proaktiv så vel som reaktiv profil. Prosjektet har ikke bare omfattet ungdom som har kommet inn som resultat av konkrete lovbrudd, det har også vært på basis av innmeldte bekymringssaker og henvendelser fra blant annet barnevernet. Man har tenkt forebyggende og reparerende i forhold til kriminalitet også i tilfeller der det ikke foreligger konkrete lovbrudd. Det betyr at det slett ikke alltid har vært noen "fornærmet part" inne i bildet i det hele tatt. Det betyr at en puristisk definisjon der møtet mellom "fornærmet" og "lovbryter" utgjør definisjonskjernen faller bort. I Felles ansvar har det ikke alltid vært noen "fornærmet" part inne i bildet der det har vært konkrete lovbrudd heller, og der en "fornærmet part" har vært inne i bilde, er det ikke alltid at "fornærmet" og "lovbryter" har møtt hverandre. Men dersom man tenker på forsoning i vid betydning, der man også favner for eksempel foreldre (som jo i høyeste grad kan være berørt av lovbruddet), har vi fra både ungdommer og foreldre fått fortalt at "Felles ansvar" har hatt betydning i forhold til å reparere tillitsbrudd og gjenopprette kommunikasjon. "Felles ansvar" har også operert med en vid forståelse hva angår andre aspekter av restorative justice: Når ungdommen stilles overfor valg mellom vanlig strafferettlige prosedyrer kontra det å delta i "Felles ansvar", er det også – som flere informanter selv påpeker – snakk om "frivillig tvang". Vi finner altså elementer av tvang i "Felles ansvar". Dette er på kollisjonskurs med en puristisk definisjon av restorative justice. Men talsmenn for en maksimalistisk modell hevder tvert imot at for å kunne iverksette skadereparasjon, kan det faktisk behøves "coercive responses" – altså elementer av tvang (Walgrave 2000:418). "Felles ansvar" synes å være basert på en vid forståelse av restorative justice også her, som synes å være i samsvar med en maksimalistisk definisjon der restorative justice defineres som "enhver handling som primært rettes mot å øve rettferd ved å reparere skaden iverksatt av kriminalitet" (Daly 2003).

At restorative justice kan gis vide eller smale definisjoner, og at elementer av både tvang, retributive og rehabiliterende reaksjonsformer kan inngå er, som tidligere påpekt, *ikke* ensbetydende med at "anything goes". Vi beveger oss i et spenningsfelt der det *skal* være kontinuerlig drøfting og vurdering, og der drøftingene *skal* knyttes opp til normative vurderinger. I denne type drøftinger må folks erfaringer med konkrete prosjekt stå sentralt. I "Felles ansvar" har de fleste ungdommene vi har snakket med omtalt møtet med politiet og ansvarsgruppene i positive vendinger og ordelag. Vi har imidlertid også snakket med ungdom som har fortalt om avhør de har oppfattet som brutale. Disse avhørene er utført av etterforskere i politiet som ikke har tilknytning til prosjektet "Felles ansvar". Vi har ikke vært til stede der hendelsene det berettes om har funnet sted. Og om vi hadde vært der, hadde vi like fullt ikke kunnet overprøve hvordan aktørene *opplevde*

situasjonene. Det er viktig å påpeke at parter kan ha ulik oppfatning av situasjoner, så vel som ulike oppfatninger av hvordan andre aktørene opplever situasjonen. En tenårings "ok" kan romme så mye. Fra litteratur om restorative justice vet vi for eksempel at det som av én part verken er intendert som, eller opplevd som retributivt, like fullt kan erfares som straff av lovbryster. Det ikke bare intensjonene eller forståelsene til den ene parten som gjelder, den andres forståelser er like viktige. Dersom det å delta på et prosjekt som "Felles ansvar" presenteres i en setting som oppfattes som truende, er det grunn til å drøfte praksisene med henblikk på endring, uavhengig av hvilke intensjoner som måtte ligge bak praksisene. Fra vårt datamateriale kan det også synes som om graden av opplevd tvang har sammenheng med i hvilken grad kontraktene brytes. Det at deltakelse erfares som frivillig er viktig i forhold til hvordan de videre prosessene utspiller seg.

Når vi påpeker dette, er det viktig å minne om at "Felles ansvar" har vært et pilotprosjekt, der man søker å utforske nytt terreng med nye redskap og metoder. Vårt hovedinntrykk fra ungdommens beretninger så vel som ansvarsgruppene, er at det har vært et positivt engasjement blant alle parter. De fleste ungdommene forteller at mennesker som har brydd seg har vært på banen og gjort noe som har vært viktig for dem. Prosjektet synes å ha rommet så mye positivt for deltakerne, at det er verd å videreføre og videreutvikle. I denne videreføringen er det imidlertid også viktig at svake ledd gis ettersyn. Evalueringens oppgave er også å påpeke slike områder som kan behøve nærmere drøftinger, så vel som påpeke elementer som har gjort prosjektet til den gode erfaringen de fleste informantene beretter om.

7.3 ET SPENNINGSFELT

Vi har brukt begreper som "lovbryter" og "fornærmet" i denne rapporten, på tross av at vi også har gjort rede for hvorfor det er problematisk å operere med slike betegnelser. Nemlig, at i restorative justice skal man forstå lovbruddet som en konflikt, og de emosjonelt involverte menneskene som parter i konflikten. Men når mennesker samles i anledning en slik konflikt, og søker åpenhet i forhold til å definere hva denne består i, så springer det ut av følgende: vi lever i et samfunn som har lover. Når lovene brytes, kalles det et lovbrudd. Den som bryter loven, kalles lovbryster. Og dersom lovbruddet har vært begått mot noen, kalles den lovbruddet begås mot for "offeret" eller "fornærmede". Vi kan ikke rømme fra det faktum at vi lever i et samfunn som har slike ordninger, begreper og kategorier. Det betyr, at når de involverte partene samles som "parter i en konflikt", så har forløpet som ledet opp til situasjonen allerede blitt fortolket, navngitt og forstått.

Hvis ikke hadde man ikke vært samlet der i utgangspunktet. En helt annen sak er at man her skal inngå i en type dialog som kan munne ut i helt andre typer forståelser enn de man satt med i utgangspunktet, kanskje også oppnå både transformasjon og sette i gang helende prosesser. Poenget vårt er dette, at man begynner ikke på bar bakke med å forstå, idet for eksempel et stormøte begynner. Alle "vet" hvem som er "lovbryter" og hvem som er "fornærmede", denne type forståelser forsvinner ikke ved et trylleslag selv om man snakker om "parter i en konflikt". Dette betyr at restorative justice utspiller seg i et spenningsfelt mellom ulike rasjonaliteter, og skal gjøre det. I dette spenningsfeltet er det restorative justice skal lage et *åpent rom*, der *noe annet* skal kunne oppstå. Det er heri at potensialet for endring ligger. Når vi bruker betegnelser som "fornærmede" eller "offer" er det fordi vi må kunne referere til fenomen og distinksjoner som faktisk gjøres av de menneskene vi har snakket med. Men vi gjør dette med det forbehold som ligger i anførselstegn.

7.4 Å SNU – MYE MER ENN UNGDOMMENE

I kapittel to fortalte vi at vi ikke har snakket med såkalt "fornærmede part", i de saker det da har vært en slik part. I forhold til det å ikke fokusere på den lovbruddet har gått ut over, føyer vår evaluering seg derved inn i et større mønster som for så vidt er et interessant fenomen i seg. Herman m.fl. påpeker at til tross for at Restorativ justice refereres til som "offer-sentrert", så er de prosjekter som settes i gang lite "offer-orientert" (Herman 2004:77). Det slår oss at man kanskje henger litt igjen i det vi vil kalle "tiltakstankegangen". Restorative justice representerer en annen form for rasjonalitet enn den rasjonaliteten som begrep som "offer" og "kriminell" springer ut av. Sentralt her er en vektlegging av *dialog*. Når vi snakker om dialog her, mener vi dialog i motsetning til den *monolog* som ellers er framtreddende, og karakteristisk for både retributive og rehabiliterende reaksjoner, så vel som hjelpeapparatet generelt. Dialog kontra monolog er en distinksjon Ida Hydle presenterer og utvikler (Hydle 2007). Dialog er mennesker som snakker *med* hverandre, som inngår i meningsbrytninger og forhandlinger om hva slags virkelighet man forholder seg til – og viktigst av alt: denne dialogen foregår ut fra en forståelse av at alle parter sitter med relevante forståelser og erfaringer, og har krav på å komme til ordet og bli hørt. Mens monologen kjennetegnes ved at noen snakker *til* noen. Dette gjøres ut fra en forståelse av at den som snakker sitter med en slags "sannhet", en slags "fasit", en slags tilgang på "den egentlige virkeligheten". Den som "snakker til" har definisjonsmakten, og kan ta avgjørelser som får konsekvenser for "den tilsnakkedes" liv. Den som "snakker til" gjør det gjerne på vegne av et system, i egenskap av en profesjon eller stilling, så i

realiteten er det ikke to mennesker som møtes, men et helt system som stilles opp mot et enkeltmenneske.

Når et prosjekt dreier seg om å "snu unge lovbytere", representerer selve tittelen på prosjektet monologens stemme. Monolog, i den forstand at "virkeligheten" allerede i utgangspunktet presenteres som noe som ikke er gjenstand for forhandling. Noen skal snus, noen skal snu. Noen sitter med den riktige realitetsforståelsen, mens noen skal "realitetsorienteres". Prosjektet, som i tittelen reflekterer monologen, sier imidlertid parallelt med dette at restorative justice skal stå sentralt. Allerede her anerkjenner man en tilsynelatende "contradiction in terms", og en kompleksitet som slett ikke stanser ved prosjektets navn, men som vi gjenfinner i informantenes tale. Både det rehabiliterende så vel som det retributive reflekteres i både tale og handling, slik det presenteres for oss som forskere. Som påpekt tidligere, dette er elementer som til en viss grad synes å måtte være tilstede i restorative justice. Men dersom man fremdeles skal snakke om restorative justice, må de være tilstede som nettopp elementer, ikke som erstatning for. Restorative justice må ikke bare være et nytt navn, det må representere en annen måte å tenke omkring og forholde seg til fenomenen på. Her har man generelt en stor oppgave å gjøre:

Systemet som har iverksatt "Felles ansvar", så vel som det systemet "Felles ansvar" iverksettes innen, har dype monologiske tradisjoner, så vel som strukturer som underbygger det monologiske. Det å utforme arenaer for dialog innen et slikt massivt monologisk system er en enorm utfordring, en hel snuoperasjon i seg selv. Man kan si at *snu-prosjektene omhandler ikke bare det å snu unge lovbytere, de omhandler også det å snu den rasjonaliteten som tradisjonell tiltaksvirkelighet er basert på*. Man sier gjerne, og med rette, at "veien blir til mens man går". Man kan imidlertid også si at "båten blir til mens man ror". Det gir helt andre assosiasjoner, og griper andre aspekter ved det å forflytte seg. Det er innlysende at båten må faktisk være der før man kan begynne å ro. Noe må være på plass før forflytningen kan begynne. Båten. Eller: En bevisstgjøring omkring den form for rasjonalitet restorative justice er basert på, samt en bevisstgjøring omkring den form for rasjonalitet som tiltaksvirkeligheten er basert på. *Hvis ikke risikerer man å bare videreføre rehabiliteringens og retribusjonens monolog, bare under et annet navn*. Vi sier ikke at "Felles ansvar" ikke er restorative justice, vi har allerede sagt at prosjektet kan sies å høre innunder en maksimalistisk definisjon. Men vi sier at dette er et punkt det må arbeides mer med i videreføringen av prosjektet, og at dette arbeidet er både tidkrevende og omfattende. Det som må snus er like mye tiltaksvirkelighetens rasjonalitet og monolog, som lovbyteren. Ansvarsgruppene og prosjektleder har utrettet mye og kommet langt, og får mange rosende ord av både ungdom og deres foreldre. Men der en kontrakt mottas i posten, vitner det om

en monologisk tradisjon som er nettopp den restorative justice skal utfordre. Det at ungdommene må føle at de har et "eierforhold" til kontrakten er ikke bare en formalitet, det kan ha konsekvenser for hvordan de påfølgende prosesser forløper.

Dette er noe annet enn å si at det finnes en fasit. Dette er tvert imot å bryte med forståelsen av at det er en fasit. Dette er å bryte med forståelsen av at det kan finnes en ekspertise som har bedre tilgang på "sannheten". Det er å åpne for at de mennesker det gjelder selv sitter med forståelser og erfaringer som ingen ekspert kan overprøve, og åpne opp for at de menneskene det gjelder selv skal få være med på å definere den virkeligheten de forholder seg til. I "Felles ansvar" har mange ulike profesjoner vært ute på banen. Dette er spennende i forhold til de meningsbrytninger som kan få utspilt seg, i forhold til de løsninger og den samordning som vil kunne foregå, og informantene våre omtaler disse prosessene i positive vendinger. Arbeidsformen har absolutt livets rett. Vi vet imidlertid også fra annen forskning at det å være profesjonell ofte assosieres med det å *ha svaret*. Det oppleves ikke bare som utrygt der man ikke har fasiten, men som om man er uprofesjonell. Den ambivalens som profesjonelle hjelpere kan oppleve i dialog med den/de som trenger hjelp er et godt tegn. Det er et tegn på refleksjon (Handegård 2005). En refleksjon som er avgjørende for at man ikke skal låses fast i å tenke tradisjonelle tiltak. De dialoger som samarbeidet på tvers av profesjoner utgjør, må ikke bli anledninger der nye "svar" finnes, som så presenteres "monologisk" overfor de unge lovbryterne. De dialoger som dette samarbeidet på tvers av profesjoner utgjør, må heller ta sikte på å få fram dette, at virkeligheten innehar mange aspekter. For derved heller løse opp forståelsene på en måte som kan gi rom for en reell dialog med de mennesker som er emosjonelt berørt av lovbruddet. Det er viktig at de mennesker som arbeider på denne måten skal kunne kjenne seg trygge og stolte i jobben sin, og at denne tryggheten ikke skal være forankret i det å sitte med en fasit.

Fra det informantene våre forteller fra prosjektet "Felles ansvar", synes det absolutt som om det har foregått god og reell dialog i ansvarsgruppene. Men med kjennskap til feltet generelt vil vi understreke følgende: Vi tror det er viktig at det å kjenne på ambivalens, det å vite at man ikke alltid vet, og ikke alltid kan vite med sikkerhet, også skal kunne være et tegn på profesjonalitet. Vi argumenterer ikke for kunnskapsløshet. Ei heller sier vi at målet er å alltid søke, aldri finne. Derimot argumenterer vi for en refleksiv holdning i forhold til egen kunnskap, som kan skape de åpne rom der reell dialog og endring skal kunne finne sted. Endring motivert av deltakerne selv, ikke som noe som tres over hodet på noen. Konfliktene skal tilhøre de som er emosjonelt involvert i konflikten, ikke ekspertisen.

Det å være dialogpartner, ikke bare en som blir snakket til, er viktig. Prosjektleder så vel som ansvarsgruppene snakker om betydningen av at møtene er et sted der ungdommen kan bli sett og hørt. Det samme gjenfinner vi i ungdommens og foreldrenes beretninger: vi blir fortalt om den betydning det har hatt at prosjektleder har brydd seg om ungdommen, at han har ringt dem og hørt hvordan det gikk, gjort "det lille ekstra" som signaliserer at dette er mer enn bare en "jobb", og ungdommen mer enn en kategori. For mange av ungdommene vi har snakket med, har denne type relasjoner til et voksent menneske blitt påpekt som viktig. Det informantene forteller om her, dreier seg om menneskelige relasjoner og bånd som etableres, som har potensialer til å fungere helende i seg selv. Dette er et så viktig element at det ikke må mistes i noe forsøk på å sile ut suksesskriterier som kan brukes som en oppskrift. Gode menneskelige relasjoner kan ikke formes etter noen standard oppskrift, dette er snakk om fenomen som ikke kan nedfelles i regler, kriterier, forskrifter. Dette omhandler det som utspiller seg når mennesker møtes ansikt til ansikt, i et åpent møte der man søker se og høre hverandre, der reell dialog finner sted. Det er i dette rommet at noe nytt kan oppstå, det er i dette rommet at reparasjon og gjenoppretting kan finne sted. Vi har hørt betegnelsen "de profesjonelle uprofesjonelle" i løpet av evalueringen vår, som noe som vektlegges som sentralt. Vi tror at denne betegnelsen fanger opp noe helt sentralt.

Vi har tatt opp tematikk knyttet til fraværet av "fornærmede". Her ligger også en annet tråd det er verd å nøste videre på. Flere av ungdommene kunne nemlig berette om egne initiativ til å gjøre godt igjen og forsones med den lovbruddet hadde gått ut over, og at dette hadde vært viktig for dem. Vi ble også fortalt om en "fornærmet part" som slett ikke hadde ønsket å anmelde forholdet, og slett ikke ønsket at lovbrysterne skulle komme i trøbbel. Dette forteller om forsøk på reparering og forsoning som ikke hadde noe å gjøre med prosjektet "Felles ansvar" som sådan, i hvert fall ikke direkte. Indirekte kan det imidlertid tenkes at den refleksjon og dialog som ungdommene har måttet inngå i sammen med ansvarsgruppene kan ha bidratt til en bevisstgjøring omkring lovbruddets implikasjoner, og vært med på å stimulere til egne initiativ hva angår reparering. Vi sier "kan ha bidratt til", ikke "vært årsaken til". Og selv om det skulle forholde seg slik at "Felles ansvar" ikke bidro til disse initiativene direkte, så er det er like fullt viktig å merke seg at initiativene til forsoning heller ikke ble kvalt. Det forteller at "Felles ansvar", kanskje i motsetning til andre reaksjonsformer, ikke har ført til en tilspisset situasjon mellom partene, men *gitt rom for at både ønsket om, og initiativ til forsoning har kunnet oppstå, nettopp ut fra de emosjonelt involverte parter selv*. Der man kan finne slike frukter, der hogger man ikke ned treet.

7.5 BETYDNINGEN AV HVILKE TYPER SAKER SOM TAS INN I "FELLES ANSVAR"

Målet med "Felles ansvar" har vært å utvikle en modell for tverrfaglig samarbeid rundt ungdom som har begått lovbrudd eller det som kan betraktes som bekymringsverdige handlinger – og hindre utvikling av en kriminell løpebane hos disse ungdommene. I denne sammenhengen er det interessant å se nærmere på om det de "letteste" saker, der ungdommen er helt i startgropen av en mulig kriminell løpebane, eller mer alvorlige saker, der ungdommen har gjort flere og kanskje mer alvorlige lovbrudd, som prioriteres - og hva betyr det?

De aller fleste ungdommene som har vært med i prosjektet, har begått et straffbart forhold eller er under etterforskning for lovbrudd som ut fra strafferammen for lovbruddet sannsynligvis ville ha resultert i en bot. Isteden har de fått en påtaleunntatelse med betingelse om deltakelse i "Felles ansvar". Dette er bl.a. saker som dreier seg om skadeverk, tyveri, innbrudd og trafikkforseelser. Det er opp til politijuristene å avgjøre om et lovbrudd er så alvorlig at det må behandles i rettssystemet, eller om det kan tas inn i "Felles ansvar". Dersom en ønsker å ta inn ungdom som har gjort mer alvorlige lovbrudd enn der strafferammen for lovbruddet tilsier at det kan gis påtaleunntatelse med betingelse, kan politijuristene og prosjektleder for "Felles ansvar" rette en forespørsel om deltakelse i "Felles ansvar" til statsadvokaten.

I enkelte tilfeller har ungdom kommet inn i prosjektet via bl.a. barnevernet. Dette gjelder såkalte bekymringssaker hvor det uttrykkes bekymring for ungdommen i forhold til blant annet rus og belastede miljøer. Flere av disse bekymringssakene har omfattet barn under 15 år. Sakene som tas inn i "Felles ansvar" spenner som vi har sett, fra alt som kan forstås som bekymringsverdige atferd til mer alvorlige og gjentakende lovbrudd. Samtidig vet vi altså at den alternative reaksjonen for de aller fleste lovbruddene til ungdommen som per i dag er tatt inn i prosjektet, ville sannsynligvis med kun få unntak, vært en påtaleunntatelse med betingelse.²⁵

Ved at det i prosjektet fokuseres på ungdom som det er stor bekymring rundt, også de som ikke har begått straffbare handlinger, kan en i mange tilfeller fange opp ungdommen tidlig og der sjansen for å klare å snu en negativ utvikling trolig er større enn der ungdommen er kommet lengre i utviklingen av en kriminell løpebane. Samtidig peker prosjektleder for "Felles ansvar" og aktører fra ansvarsgruppene på at enkelte av ungdommene som er tatt inn i prosjektet, har flere lovbrudd bak seg, i enkelte tilfeller også forholdsvis alvorlige lovbrudd. Målet for

²⁵ Det ene unntaket vi kjenner til dreier seg om en ungdom som ble dømt til deltakelse i "Felles ansvar". Denne ungdommen fikk en betinget dom der vilkåret var deltakelse i "Felles ansvar".

”Felles ansvar” er å snu den negative utviklingen også for disse. Men ved at det ikke tas inn saker som er mer alvorlige enn der hvor strafferammen tilsier at det kan gis påtaleunndlatelse eller ilegges et forelegg, utelukkes ungdom som har begått lovbrudd som ellers ville kunne gitt vanlig fengselsstraff (betinget eller ubetinget dom, eller samfunnsstraff). Sannsynligvis har ungdom som har begått mer alvorlige kriminelle handlinger minst like stort behov for langvarig oppfølging fra en tverretattlig ansvarsgruppe enn hva ungdommene som per i dag har fått deltatt i prosjektet har.

Hvilke saker som tas inn i prosjektet ”Felles ansvar”, vil også kunne ha betydning for en eventuell måling av ”effekten” av deltakelsen, med tanke på hvorvidt ungdommen begår nye kriminelle handlinger eller ikke. Dersom en utelukkende tar inn ungdom som har begått mindre alvorlige lovbrudd og kanskje bare én gang, er sjansen større for at en lykkes i å forhindre at de begår nye straffbare handlinger, enn dersom det dreier seg om ungdom som allerede er godt i gang med en kriminell karriere. Det er imidlertid ikke noe som tyder på at det bevisst er tatt inn ”enkle” saker i ”Felles ansvar”, heller motsatt. I flere tilfeller er det tatt inn saker som enten ble betraktet som forholdsvis alvorlige eller som i utgangspunktet ble vurdert som ”svært vanskelige” (med tanke på at disse ungdommene hadde mange lovbrudd bak seg og ikke var altfor motivert til å delta i prosjektet).

Samtidig setter lovverket begrensninger for hvilke saker som *kan* tas inn. Enkelte lovbrudd skal behandles i rettssystemet. Samtidig kan i utgangspunktet enkelte typer mer alvorlige lovbrudd tas inn i prosjektet ”Felles ansvar”. Spørsmålet da blir - utnyttes dette handlingsrommet i lovverket maksimalt, med tanke på å forsøke ta inn så alvorlige saker som mulig? Og er det ønskelig? Sannsynligvis utnyttes ikke dette handlingsrommet maksimalt i dag. Det skyldes nok til dels at prosjektet frem til nå har hatt størst fokus på ungdom som det er stor bekymring rundt, og som er i startfasen av en kriminell løpebane. En har med andre ord ikke prioritert ungdom som har begått mer alvorlige lovbrudd og som ikke lengre er i ”startfasen” av en negativ utvikling.

Et annet spørsmål som kan og nok bør stilles i denne sammenhengen, er hvorvidt politijuristene og statsadvokatene er positive innstilte til det å la ungdom som har begått mer alvorlige lovbrudd, få ”slippe” med en påtaleunndlatelse med betingelse om deltakelse i ”Felles ansvar”, når reaksjonen på lovbruddet ut fra strafferammen kanskje tilsier fengselsstraff. Samtidig vet vi at det er i dag stor politisk motvilje mot å sette ungdom i vanlig fengsel. Domstolene prøver også langt på vei å ilegge straffer hvor ungdom under 18 år slipper fengsel. Ut fra en slik tankegang vil sannsynligvis ”Felles ansvar” vurderes som et like godt og kanskje bedre alternativ. Hvorvidt påtalejuristene og statsadvokatene vil være velvillige til at flere mer

alvorlige lovbrudd tas inn i "Felles ansvar" vet vi ikke. Det har som nevnt, kun vært tatt inn en ungdom som har begått et mer alvorlig lovbrudd, samt at det ble forsøkt å ta inn en ungdom med svært mange lovbrudd bak seg, og hvor prosjektleder fikk klarsignal fra statsadvokaten, men der gjentakende kriminalitet og manglede motivasjon fra ungdommens side gjorde at han ikke ble tatt inn. Disse eksemplene kan tyde på at det langt på vei *er* velvilje fra statsadvokatenes og juristenes side i dette politidistriktet, og at grunnen til at ikke flere ungdom som har begått mer alvorlige lovbrudd, er tatt inn skyldes at prosjektleder ikke har prioritert dette, samt at politietterforskerne ikke har vært klar over og bevisst på at "Felles ansvar" også kan være et alternativ for denne type saker – og spurt prosjektleder om disse ungdommene kunne tas inn i "Felles ansvar".

I en diskusjon av hvilke typer saker som tas inn i prosjektet, er det også relevant å nevne at det, med få unntak, er tatt inn ungdom som bor i institusjon, og at det heller ikke har vært ønskelig. Begrunnelsen for det er bl.a. at målsettingen med prosjektet er å nå ungdommen *før* de utvikler en kriminell løpebane. Her kan det naturligvis innvendes at ikke alle ungdommer som bor i institusjon, er kommet langt i en kriminell løpebane. Samtidig sier prosjektleder at de ikke bevisst har valgt bort saker med institusjonsungdom. Det har imidlertid ikke vært flere av denne type saker som har vært aktuelle. Vi kan i utgangspunktet tenke oss at ungdom som bor i institusjon og som er i ferd med å utvikle en kriminell løpebane, vil ha like så stort behov, om ikke større, for en skikkelig oppfølging over tid for å snu den negative utvikling. På den andre siden er dette ungdom som allerede *er* "fanget opp" og får hjelp. Men er denne type hjelp *nok* og *like bra* som det de kan få i regi av "Felles ansvar"? Også andre sider ved prosjektet i tillegg til oppfølgingen, deriblant forsoningsarbeidet, er noe de ellers ikke ville ha fått.

I en videreføring av "Felles ansvar" kan det være på sin plass å reflektere noe nærmere over hvilke typer saker som skal tas inn i prosjektet og hvem målgruppen skal være. Det er viktig å være klar over at dette valget har implikasjoner, ikke minst for ungdommene som i utgangspunktet faller utenfor den definerte målgruppen, enten fordi de bor i institusjon eller har begått mer alvorlige lovbrudd.

Ideelt sett burde kanskje målgruppen favne alt fra barn/unge som det er bekymring rundt men som ikke har begått lovbrudd (og dermed kan bli "fanget opp" av politietterforskerne), til unge som allerede har begått flere lovbrudd og som kanskje er kommet langt i utviklingen av en kriminell løpebane. Men dette forutsetter for det første at ulike instanser, ikke minst skolene og barnevernet, blir mer oppmerksomme på å fange opp og melde ifra om bekymringssaker på et tidlig tidspunkt. For det andre forutsetter dette at politietterforskerne blir mer oppmerksomme på å tenke at "Felles ansvar" kan være et alternativ også der

ungdom har begått mer alvorlige lovbrudd og trekke prosjektleder for "Felles ansvar" inn i en slik vurdering. Og for det tredje – skal prosjektet favne alle, må det ha nok ressurser. Her må det legges til at prosjektleder ikke mener at det ikke er tatt inn flere alvorlige saker på grunn av ressursmangel, men fordi, som sagt ovenfor, fokus har vært rettet mot ungdom det er stor bekymring rundt. Målet har vært å ta inn saker *før* det blir straffesaker. Alternativet til å forsøke å favne alle typer saker er at prosjektet i videreføringen fortsetter å prioritere ungdom som det er stor bekymring rundt, og kanskje starte enda tidligere. Dette er avveininger som må tas.

7.6 UKLARHETER RUNDT POLITIATTESTEN

Som vi tidligere har påpekt, ser det ut til at det er uoverensstemmelse mellom hva informantene mener de er forespeilet, og hva man i prosjektet mener man gir av informasjon om plikter/rettigheter ved deltakelse. Flere informanter blant ungdommene betrakter det som en viktig grunn til å delta i prosjektet at saken ikke kommer "på rullebladet". Så vidt vi kan se, er dette en alvorlig misforståelse. Ungdommene som deltar i prosjektet har i de fleste tilfeller fått *påtaleunntatelse under betingelse av at de deltar i Felles ansvar*. I tillegg har de vanligvis en prøvetid på to år. Etter at prøvetiden er utløpt kommer ikke anmerkningen frem på den ordinære politiattesten. Men anmerkningen vil uansett komme frem på en utvidet politiattest som kreves i en rekke profesjoner og ved søknader om visum til en rekke land. I utvidet politiattest er det heller ingen "foreldelsesdato" for anmerkningene. Prosjektleder mener dette var en misforståelse som kun var til stede helt i starten av prosjektet, men som man raskt ryddet opp i. Etter prosjektlederens mening har man i noen få tilfeller lovet ungdom rent rulleblad. Blant våre informanter ser det derimot ut til å være en utbredt oppfatning at deltakelse i prosjektet gir dem "rent rulleblad".

Misforståelsen rundt dette ser heller ikke ut til å være særegen i akkurat dette prosjektet. Allerede i de evalueringene av konfliktrådsordningen påpeker både Agenda (1996), Institutt for kriminologi ved UiO (Dullum 1996) og Statskonsult (1996) at det er en utbredt misoppfatning av at konfliktrådsmekling ikke medfører merknader, når det faktisk er slik at overføring fra politiet til konfliktråd faktisk gir merknad på den utvidede politiattesten.

"Etter Statskonsults vurdering er dette et viktig punkt. Ikke bare fordi det dreier seg om en form for feilinformasjon eller tilbakehold av informasjon, men fordi det går rett inn i diskusjonen om hvor konfliktrådene skal ha sin primære forankring". (Statskonsult 1996:16.)

De tre nevnte fagmiljøene har vært involvert i det samme evalueringsarbeidet. Statskonsult, som oppsummerte disse arbeidene, anbefalte i denne saken Justisdepartementet å enten a) fjerne anmerkninger fra politiattest i straffesaker, eller b) informere bedre om disse anmerkningene. Etter vår vurdering avdekker dette et svært kritikkverdig forhold, fordi myndighetene faktisk er kjent med at det er uklarheter rundt hvilke regler som gjelder når straffesaker som overføres til konfliktrådsmedling. Delvis rammer denne kritikken prosjektet, delvis rammer den informasjonspraksisen omkring konfliktrådsordningen, og dels rammer kritikken overordnet myndighet som har kjent dette problemet i ti år uten at det har skjedd noen tydelig endringer på dette feltet. Det bør kanskje drøftes i hvilken grad argumentet om rent rulleblad skal bringes inn i drøftingen om hvorvidt ungdommene bør delta i prosjektet, og hvorvidt dette kan bidra til å undergrave frivillig deltakelse.

Det kan være flere grunner til at det skjer slike misforståelser. Grunnen til misforståelse kan selvsagt ligge hos begge parter. Etter vår oppfatning er det imidlertid prosjektets ansvar å være tydelig på hvilke plikter og rettigheter deltakerne har. Det er uansett en betydelig brist dersom det viser seg at deltakerne senere oppdager at de har deltatt i prosjektet på feil betingelser. I mellomtiden kan de ha valgt utdanning og yrkesvalg som senere viser seg å være mindre relevante enn først antatt, fordi de har gått ut fra at de ikke var registrert med saker som ville komme opp på de politiattester som forlanges i bestemte profesjoner.

Vår anbefaling vil primært være at alle ungdommer som har gjennomført sin kontrakt med prosjektet i den tro at dette faktisk fjerner saken fra utvidet politiattest, faktisk får sin sak slettet slik de oppfatter at de har blitt lovet. Etter hva vi forstår kan dette være vanskelig. Alternativet bør i så fall være at prosjektet tar kontakt med ungdommene i alle de aktuelle tilfellene og gjør oppmerksom på at saken vil komme frem på en utvidet politiattest, for dermed å unngå at den enkelte gjør yrkesvalg eller legger planer som siden viser seg å være bortkastet.

7.7 "FELLES ANSVAR" OG VELFERDSSTATLIGE UTVIKLINGSLINJER

Et karakteristisk trekk ved det moderne samfunn er at det blir stadig mer komplekst. Offentlig sektor står overfor store utfordringer med blant annet økte krav til tjenester, service og effektivitet. Dette bidrar blant annet til at en må vurdere samfunnsmessige behov på nye måter, enten for å gi bedre behovsdekning, bedre kvalitet eller mer effektiv bruk av offentlige ressurser. I de neste avsnitt skal vi diskutere ulike måter å forstå og møte disse utfordringer på.

Fra sektoriserte forvaltningsorganisasjoner til behovsorganisasjoner

Offentlig sektor står overfor en rekke utfordringer med hensyn til å utvikle nye eller bedre former for samarbeid, både mellom tjenesteytere og i forhold til ulike behov i befolkningen. Det moderne samfunns yrkesspesialisering danner grunnlaget for et sterkt organisert yrkesliv. Profesjonalisering er et fremtredende trekk i dette bildet. Med sterkere grad av arbeidsdeling i form av spesialisering og profesjonalisering er det enda viktigere at det samarbeides mellom grupper av tjenesteytere for å utvikle en bedre forståelse og håndtering av helheten. Å undersøke samspillet mellom moderne institusjoner er i følge Giddens nødvendig for å forstå dagens samfunn, og for å forstå de utfordringer som det moderne samfunn står overfor (Giddens, 1991). Moderne sosial organisering forutsetter presis koordinering og samarbeid om handlinger som foretas av mange aktører, som fysisk er adskilt fra hverandre i sektoriserte forvaltningsorganisasjoner (ibid).

Med samarbeid forstår vi her, på linje med Cato Wadel (1989), det at folk arbeider sammen om noe. Profesjoner og brukere innenfor ulike sektorer arbeider sammen for å få en bedre forståelse og håndtering av helheten. Offentlig forvaltning er delt inn i flere tjenestegrener og tiltakstyper. Disse ivaretas av flere forvaltningsnivåer, som igjen er delt inn i sektorer, deltjenester og profesjoner. I "Felles ansvar" dreier det konkrete tverrfaglige samarbeidet seg blant annet om å involvere ulike kommunale og statlige instanser som har et spesielt ansvar for oppfølging av ungdom, slik for eksempel barnevern, politi, skole, utekontakt, barne- og ungdomspsykiatri, og kriminalomsorgen har.

Tradisjonelt sett har man koblet tjenestetype eller tjenestetiltak og profesjon, noe som til en viss grad skyldes både historiske og utdannelsesmessige forhold. I tillegg til at det i praksis kan være enklere å få til en inndeling etter tjenester og tiltak enn etter oppgaver og brukergrupper. Problemet med denne oppsplittingen er at de som ønsker eller har behov for tjenester og tiltak ofte har behov for helhetlige tjenester og tiltak. Alle enkelttjenester blir avhengige av hverandre, og for at tjenestene skal bli helhetlige må delene fungere sammen.

Årsaken til at offentlig forvaltning står overfor en rekke utfordringer, er at det moderne samfunn forutsetter en utstrakt arbeidsdeling. Dette fører til at enkelte oppgaver havner i gråsonen mellom ulike profesjoner og sektorer, og at ansvarsfordelingen mellom tjenesteyterne er uklar, noe som igjen kan føre til dobbeltarbeid, eller som en av våre informanter fra ansvarsgruppene uttrykker det: *"når vi koordinerer arbeidet i ansvarsgruppene på denne måten unngår vi mye parallelljobbing"*. En annen konsekvens av ulike oppgaver og ansvar havner i

gråsonen mellom ulike sektorer og profesjoner kan være at ingen "eier" problemet og ansvaret for å ivareta helheten.

En utvikling som presser seg fram på flere og flere områder er nødvendigheten av å gå fra en sektorisert forvaltningsorganisasjon mot en behovsorganisasjon. Noe vi i dag ser i en rekke prosjekter hvor man søker å bygge ned sektor grenser og hvor tverrfaglig samarbeid er en av de sentrale metodiske verktøy som anvendes. Slik tilfellet også er med prosjektet "Felles ansvar". Et sitat fra en av våre informanter (en ungdom) er illustrerende for dette: *"det fine er jo at nå får man hele hjelpeapparatet på banen samtidig"*. Ansvarsgruppene i "Felles ansvar" er satt sammen av aktører fra ulike instanser som kan spille en viktig rolle for en helhetlig oppfølging av den enkelte ungdom. "Felles ansvar" kan sammenlignes med en behovsorganisasjon, som er styrt av behov og som gir rom for en revidering av eksisterende arbeidsmåter. Det muliggjør en fleksibel virksomhet som kan tilpasses kravet om helhetlige tjenester, oppfølging og tiltak. Tverrfaglig samarbeid i ansvarsgrupper bidrar også til å overskride den spesialiserte arbeidsmodellens muligheter blant annet ved at en overvinner begrensninger som tilhører ulike sektorer (helheten mer enn summen av delene).

Nils Cristie drøfter som tidligere nevnt restorative justice som et svar på "modernitetsmangler". Han sier at i dagens samfunn er det mindre som forener oss, og mer som splitter oss. Ved å møtes på tvers av sektorer og sammen med de som "eier" konflikter kan vi bedre forstå hverandres beveggrunner og handlinger. I "Felles ansvar" har målet med møtene i ansvarsgruppene blant annet vært å forene ulike tiltak for å sikre en bedre og helhetlig oppfølging av den enkelte ungdom. På denne måten har man også ønsket å gi den enkelte ungdom mulighet til å gjøre opp for seg og snu en negativ utvikling uten å gripe til tradisjonell straff.

En annen viktig side ved det tverrfaglige samarbeidet i "Felles ansvar" er at ulike profesjoner kommer sammen i dialog med ungdommen og hans eller hennes støttepersoner. På denne måten får en også muligheter til å løsrive seg fra den sektoriserte tiltakstankegangen og bruke dialogen som en mulighet til å løfte refleksjonen opp på et nivå som ikke er forankret i en sektor alene og som bidrar til at enkelte profesjoner overtar konflikten. Noe som er en forutsetning hvis en skal kunne bidra til alternative og mer helhetlige løsninger. Et sentralt element i restorative justice er jo nettopp å bringe konflikten tilbake til dem det gjelder, i stedet for at konflikten overtas av profesjonelle aktører.

Institusjonell forankring

Det kan også være grunn til å løfte fram spørsmålet omkring den organisatoriske forankringen av prosjektet "Felles ansvar". Hva er oppgavefordelingen mellom

prosjektet og de kommunale og statlige instansene som prosjektet trekker inn? Vike et.al. (2002) har påpekt at et særtrekk ved offentlig sektor generelt – og ved produksjon av velferdstjenester spesielt – at disse organisasjonene kan betraktes som en form for ”grenseløse organisasjoner”. Tilbud og etterspørsel reguleres vanligvis ikke av kontrollerbare transaksjoner, men er først og fremst styrt av konvensjoner og rimelighetsvurderinger. (Konvensjoner og vurderinger er igjen resultat av politiske prosesser lokalt og sentralt, rettighetsbasert lovverk og retningslinjer, profesjonsfaglige vurderinger, m.m.) Personellet i førstelinjetjenestene har på samme tid rollen som profesjonsutøver og som velferdsbyråkrat (med ansvar for å holde budsjettet i tråd med den økonomisk-administrative praksisen i organisasjonen) (jfr Lipsky 1980). Vike et.al. omtaler dette som at personellet i førstelinjetjenestene ”bærer organisasjonens grenser i sin egen kropp” (ibid.:67).

Denne spenningen berører også ”Felles ansvar”. Spørsmålet om oppgavefordeling mellom ”Felles ansvar” og de kommunale velferdstjenestene kan besvares både i form av det vi kan kalle et harmoniperspektiv og et konfliktperspektiv. Harmoniperspektivet kan skisseres på denne måten: Selve kjernen i prosjektets arbeidsmetode er å etablere et forum der representanter for de ulike hjelpeinstansene møtes og sammen tar et ”*Felles ansvar*” for å koordinere innsats og gi den adekvate oppfølgingen overfor den enkelte ungdommen som deltar i prosjektet. Ansvarsgruppemøtet er arbeidsformen, og samarbeidskontrakten setter rammen for forpliktelsene. Når representanter for de ulike instansene samarbeider om en konkret ungdom, kan vi – i lys av en harmoniforståelse – betrakte dette som at prosjektet legger til rette for at velferdsbyråkratene samarbeider, finner nye løsninger – på tvers av etater og faggrenser. Ut fra en slik forståelse kan vi se ”Felles ansvar” som et supplement og korrektiv til de øvrige hjelpeinstansene.

Motsatt kan prosjektet også betraktes i lys av et konfliktperspektiv: Når de ulike instansene går inn i disse sakene, innebærer dette samtidig at det foregår en ressursallokering. Den enkelte skole, sosialkontor og så videre, har til enhver tid en rekke saker som krever oppmerksomhet og innsats. Hver enkelt av disse instansene har bestemte oppgaver de er satt til å forvalte. Hvilke saker som skal prioriteres på bekostning av andre, er en del av hverdagen i tjenestene. Det er her de politiske prioriteringer og mål omsettes til praktisk politikk.

Hoveddelen av offentlige velferdstjenester foregår i regi av de kommunale tjenestene, og et viktig prinsipp ved innføringen av den nye kommuneloven var nettopp å styrke kommunene som demokratiske institusjoner, med relativt store muligheter til å styre innenfor lovens rammer (Kleven 1997). Sett i lys av dette, kan ”Felles ansvar” også forstås som en form for ”statlig innblanding” i lokale

prioriteringer og ressursforvaltning, der et statlig drevet prosjekt i praksis overprøver de prioriteringer som gjøres av de lokale tjenesteyterne og ved den enkelte instans. Det kan selvsagt være gode grunner for å prioritere de personene som fanges opp av prosjektet, men det er samtidig vanskelig å bedømme hvilke saker disse prioriteringene går på bekostning av. Kjernen i konfliktperspektivet kan sies å bunne i at kommunen både er den viktigste produsent av velferdstjenester og samtidig er arena for lokaldemokrati. Kommunen er både iverksetter av statlige, velferdspolitiske ambisjoner, samtidig som den er arena for lokaldemokrati. Diskusjonene omkring lokalt selvstyre kontra statlig (over-)styring kan sies å være et grunnleggende spenningsforhold i hele utviklingen av den norske velferds-demokratiske modellen, og berører samtidig (ibid.)

7.8 OPPSUMMERINGER

Organiseringen av prosjektet "Felles ansvar"

- Det er et gjennomgående trekk i evalueringen at det tverretatlig og tverrfaglig samarbeid i ansvarsgruppene med tanke på oppfølging av ungdommen har fungert godt og vurderes som nyttig. Ansvarsgruppemøtene er preget av tydelig ansvarsfordeling, god utnyttelse av ressurser og helhetlig tenkning. I den grad en opplever utfordringer knyttet til samarbeidet handler dette om å prioritere tid til dette i en virksomhet som fra før er overbelastet og at en viser respekt for hverandres perspektiver. Dette oppfattes imidlertid ikke som et stort problem blant aktørene i ansvarsgruppene. Ansvars- og oppgavefordeling oppleves som tydelig av aktørene i ansvarsgruppene.
- En har lyktes med å involvere det profesjonelle nettverket som det er behov for i de enkelte sakene. Ansvarsgruppene har bestått av aktører fra ulike instanser som har vært relevante i den enkelte saken. En har lagt vekt på å ikke ha for mange med. Det kommer frem at aktørene som har vært med i ansvarsgruppene, utfyller hverandre godt og at sammensetningen av aktører i gruppene har vært fin. Det pekes på at det har vært viktig at politiet har vært med i ansvarsgruppene.
- Foreldrene er blitt inkludert og ansvarliggjort gjennom sin deltakelse i ansvarsgruppene.
- Gjennom "Felles ansvar" har man fått synliggjort konsekvensene av lovbrudd og at dette har blitt tatt tak i på en annen måte enn gjennom tradisjonell strafferett. Dette har også bidratt til å gi ungdommene bedre selvinnsikt og bedre forståelse av konsekvensene av sine handlinger. Det har

samtidig ført til en ansvarliggjøring hos ungdommen som har bidratt til at viljen til endring ligger hos ungdommen selv.

- Det er behov for en tydeliggjøring i ansvarsgruppene når det gjelder:
 - *når* det er brudd på kontrakten?
 - hvilke konsekvenser skal brudd på betingelsen i kontrakten få (brudd og/eller andre reaksjoner)?
 - hvordan skal aktørene forholde seg til taushetsplikten, også overfor instansene de selv representerer?
- Betingelsene i kontrakten må bli tydeligere når det gjelder det som dreier seg om strafferegistrering. I flere tilfeller har ungdom misforstått og trodd at lovbruddet ikke kom på politiattesten dersom de ble med i "Felles ansvar".

Forsoningsarbeid

- I de fleste kontraktene er det blitt gjennomført et forsoningsmøte mellom ungdommen og den fornærmede part, i de tilfeller det har vært en fornærmet part. Aktørene fra ansvarsgruppene og prosjektleder mener disse møtene har vært hensiktsmessige med tanke på å snu en negativ utvikling hos ungdommen.
- De som er berørt av de straffbare forholdene er til en viss grad blitt inkludert og ivaretatt gjennom forsoningsmøter (stormøter eller konfliktmeglingsmøter). Fornærmede har altså fått en mulighet til å bli forsonet – få møte ungdommen (gjerningsmannen) og få ordnet opp. Samtidig ligger det en utfordring i prosjektet å klare å inkludere de som er involvert i den straffbare saken i større grad enn hva som har vært tilfelle til nå.
- Ungdommen har gjennom forsoningsmøtene kunne blitt forsonet med fornærmede, og fått en mulighet til å gjøre opp for seg.
- Prosjektet "Felles ansvar" har til nå gjennomført enkelte såkalte store meglingsmøter (kalt stormøter), som er forholdsvis lik stormøtene slik de blir definert hos Konfliktrådet. Forskjellen er at i "Felles ansvar" har en ikke fulgt et klart "manus", og heller ikke latt disse møtene være premissleverandør for kontrakten. I prosjektet er det heller ikke gjennomført mange stormøter. I en videreføring av "Felles ansvar" kan det vurderes om en i større grad bør forsøke å gjennomføre stormøtene i begynnelsen av hver kontrakt – og la stormøtet i større grad være premissleverandør for kontrakten enn hva som skjer i dag – med tanke på hvilken oppfølging ungdommen skal ha, hvilke betingelser som skal stå i kontrakten osv. Samtidig kan det, som evalueringen

viser, i enkelte tilfeller være fordeler ved å ta dette møtet senere i kontraksperioden, bl.a. ut fra tanken om at det kan være behov for grundig forberedelser i forkant.

- Formålet med "Felles ansvar" var at prosjektet skulle utvikle et forpliktende tverrfaglig samarbeid, basert på prinsippene om restorative justice. Det hersker relativt stor usikkerhet blant aktørene i ansvarsgruppene rundt hvorvidt disse prinsippene har vært bærende i prosjektet. Dette kan blant annet skyldes at mange er usikre på hva restorative justice innebærer, eller at en i ansvarsgruppene har jobbet med de utfordringer som ungdommen har uten at en har reflektert over om dette er basert på restorative justice eller ikke.
- Prosjektet har bare til en viss grad klart å aktivisere nettverk og lokalsamfunn rundt ungdommene som har deltatt i prosjektet. Det savnes også større involvering av frivillige organisasjoner og lag (mtp. fritiden til ungdommen).

Ungdommenes erfaringer

- Ungdommene som får tilbud om å bli med i prosjektet diskuterer det vanligvis sammen med foreldre hvorvidt de skal bli med eller ikke. De faktorene ungdommene mener taler for, er at de unngår bøter for det de har gjort, de unngår å få saken på rullebladet, de får hjelp til å komme ut av et dårlig miljø, de får anledning til å gjøre opp for seg, de får anledning til å "skvære opp" direkte med motparten og de får hjelpeapparatet på banen. De faktorene ungdommene mener taler mot å bli med, er at de synes prosjektet går over lang tid, at det er mye som forventes av dem og at de kvier seg for å konfronteres med motparten.
- Ungdommene tegner generelt et positivt bilde av det som foregår i ansvarsgruppene. De blir sett og hørt og de opplever at de får bidra og delta aktivt i det som foregår. Ungdommene forteller også at møtene i ansvarsgruppene har gjort at de har reflektert og tenkt over det som har skjedd. I noen tilfeller trekkes det også frem eksempler på konkret og praktisk hjelp som har skjedd på grunn av diskusjonene i ansvarsgruppene.
- Nesten unisont forteller ungdommene at deltakelse i prosjektet gjør at de ikke får saken registrert på "rullebladet". Etter hva vi kan forstå, beror dette på en misforståelse. Saken forsvinner riktignok på ordinær politiattest etter to til ti år (avhengig av alvorlighetsgrad), men uansett vil saken bli registrert på utvidede politiattester som trengs i bestemte yrker og stillinger. Uansett hva

denne misforståelsen skyldes bør det i prosjektet tas initiativ til å rydde opp i dette, slik at ikke ungdommene opplever at prosjektet bryter sin del av kontrakten.

Måloppnåelse

- Når det gjelder hvorvidt man har nådd målet om å få ungdommen til å bryte med en kriminell løpebane mener flertallet av respondentene fra kartleggingsundersøkelsen og aktørene fra ansvarsgruppene vi har intervjuet, at man har eller delvis har lyktes med dette. Det er bl.a. kun få av ungdommen som har brutt kontakten. Her er det flere suksessfaktorer som kan trekkes frem, blant annet det tverrfaglige samarbeidet som har bidratt til at alle parter har stått sammen rundt ungdommen i et forpliktende opplegg.
- I flere tilfeller er det vanskelig å vurdere hvorvidt en har lykket med å få ungdommen til å bryte med en kriminell løpebane, noe som blant annet kan skyldes at dette er for tidlig å vurdere ut i fra at mange av ungdommene fortsatt står i kontrakt med "Felles ansvar". Et annet forhold som er av betydning er at det ikke har vært noen tilbakemeldingssystem med hensyn til hvordan det har gått med ungdommen i ettertid av en kontrakt og etter at ungdommen er ute av "Felles ansvar". Slike tilbakemeldingsrutiner kunne med fordel ha vært etablert også for å gjøre aktørene i stand til å evaluere det arbeidet som er lagt ned i ansvarsgruppene, blant annet med tanke på læring i forhold til hva som fungerer og eventuelt ikke fungerer. Det at slike rutiner ikke er etablert, samt at "Felles ansvar-saker" ikke er blitt evaluert underveis gjør det også vanskelig å vurdere hvorvidt "Felles ansvar" har hatt ringvirkninger i forhold til lokalsamfunnets evne til å håndtere ettervirkningene av lovbrudd.

Koordinering og ledelse av prosjektet

- Koordineringen, organiseringen og ledelsen av "Felles ansvar" får svært gode tilbakemeldinger fra både aktørene i ansvarsgruppene og ungdommen selv. Dette gjelder også i forhold til lokaliseringen og det geografiske nedslagsfeltet til "Felles ansvar".
- Det har vært viktig at prosjektet har hatt en egen koordinator/prosjektleder. Det hersker derimot usikkerhet rundt hvorvidt det har hatt noen betydning at prosjektleder har bakgrunn fra politiet.

- De færreste av aktørene fra ansvarsgruppene mener at noen av instansene kunne påtatt seg ansvaret for "Felles ansvar" innenfor eksisterende rammer. Alle er entydige i forhold til at "Felles ansvar" bør videreføres.

Oppfølging av ungdommen

Flere deltakere i ansvarsgruppene mener det bør åpnes opp for at kontrakten i enkelte tilfeller kan være lengre enn 6 måneder, idet man mener å se at flere ungdommer kunne hatt behov for lengre oppfølging. Det er blitt foreslått at kontrakten bør følge skoleåret eller bli etterfulgt av en periode med noe oppfølging. Samtidig pekes det på at ungdommene ofte blir fulgt opp gjennom vanlige ansvarsgrupper etter at kontrakten er avsluttet.

Når det gjelder utvidelse av kontrakten, er imidlertid dette noe som reiser grunnleggende problemstillinger. På samme måte som rehabiliterende reaksjoner defineres til lovbrøterens "beste", og de ubehagelige aspektene av tilbudene ikke framstår som viktige å kontrollere, er dette også noe man må drøfte i forhold til "Felles ansvar". Det er viktig at de reaksjoner som igangsettes ikke fratar lovbrøteren et vern han/hun skulle vært berettiget. Hva som er til noens beste, og hva som er noens behov, er resultat av fortolkning – noens fortolkning. Det betyr at hva som er til noens beste ikke er noen gitt enhet. Utvidelse av kontrakten reiser utfordringer som krever grundig drøfting. Det er viktig at prosjektet ikke blir en overreaksjon. Man kan også tenke seg at dersom prosjektet erfares som en overreaksjon av ungdommen, vil dette i seg selv kunne undergrave prosjektets intensjoner.

7.9 UTFORDRINGER

Vi har tidligere drøftet misforståelsen knyttet til at lovbrudd ikke kom "på rullebladet" dersom man deltok på Felles ansvar, samt kommet med anbefalinger i denne sakens anledning. At en slik misforståelse kan oppstå retter imidlertid oppmerksomheten mot et mer generelt fenomen som man bør ha i bakhodet når prosjektet Felles ansvar videreføres. Nemlig: det å sikre klarhet i hva kontrakten faktisk består i. I dag har man et papir som synliggjør ungdommens forpliktelser. Men hva forplikter prosjektet seg til, i forhold til ungdommen? I dag synes dette å være informasjon som ikke nedfelles, men som gis muntlig, kanskje i en stressende avhørssituasjon. Når det gjelder juridiske implikasjoner er dette så kompliserte forhold at det ikke holder med muntlig informasjon. Vi vil anbefale at forhold som omhandler prosjektets forpliktelser i forhold til ungdommen, inklusive juridiske implikasjoner, nedfelles skriftlig og tydelig i den kontrakt som så undertegnes av

begge parter. Det bør også systematisk gis slik informasjon skriftlig til potensielle deltakere i prosjektet før kontrakten undertegnes. Dette må gjøres på en slik måte at deltakerne får muligheten til å fordøye informasjonen, så vel som spørre om og få klarhet i forhold som måtte være uklare. Skal man søke å realisere et ideal om frivillighet, er det helt grunnleggende at valgene tas på grunnlag av korrekt og tydelig informasjon, og med mulighet til ettertanke.

Vi har tidligere påpekt at vi har snakket med et utvalg av ungdommer som man på grunn av utvelgelsesprosessen må anta ikke er representative. Vi har også påpekt at vi må ta høyde for dette i vår forståelse av datamaterialet. Når så mange informanter kan berette om så positive erfaringer som de har i prosjektet Felles ansvar, er dette i seg selv grunn til å tenke videreføring av prosjektet. Men i videreføringen blir det viktig å ha i bakhodet at det kan finnes andre der, med helt andre erfaringer – uten at vi kan si noe om disse her. Vi vil anbefale at en videreføring av prosjektet også åpner for en følgeevaluering, som vil kunne favne et bredere og mer variert spekter av deltakere, som kan gi muligheter til å fange opp en større kompleksitet av prosesser, hendelser og erfaringsberetninger enn en evaluering i etterkant har muligheten til. Det å følge prosessene underveis vil kunne få fram et større erfaringsmangfold, og gi et bedre grunnlag til å drøfte hvorvidt og hvordan de verdier restorative justice gjør hevd på ivaretas.

Vi har gjort rede for hvordan elementer av retribusjon og rehabilitering faktisk synes å måtte inngå i restorative justice, så vel som elementer av tvang. Dette er reaksjonsformer som vi har karakterisert som monologiske, i kontrast til den dialog som restorative justice har som ideal. Ut fra det datamaterialet vi sitter med, kan det se ut som om tiltakstankegangen henger litt igjen i Felles ansvar. Dette er forhold som godt kan drøftes. Blant deltakerne selv er det viktig med levende debatt og pågående drøfting i forhold til distinksjonen monolog – dialog, i forhold til retributive og rehabiliterende aspekt så vel som elementer av tvang. Restorative justice utspiller seg i et spenningsfelt der ingen av disse elementene nødvendigvis er fraværende, men det er viktig at et prosjekt som operasjonaliserer restorative justice ikke bare blir et nytt navn på gamle metoder. Det er mer som skal snus enn ungdommene. En følgeevaluering ville kunne sett nærmere på den form for samtaler og samhandling som faktisk finner sted, og bidra i denne drøftingen.

”Felles ansvar” har vært et pilotprosjekt, og vi ser at prosjektet har gått igjennom prosesser og ikke er noe statisk. Vi ser også at det har vært en bevegelse og bevisstgjøring i forhold til hva en operasjonalisering av restorative justice skal være, blant annet i forhold til dette med stormøter, og det at kontrakten skal springe ut av denne type åpne møter. Et fortsatt arbeid i denne retningen anbefales.

LITTERATURLISTE

Acorn, Annalise (2004) *Compulsory compassion: a critique of restorative justice*. Vancouver: UBC Press.

Braithwaite, John (2002) *Restorative justice and responsive regulation*. Oxford New York: Oxford University Press.

Cragg, Wesley (1992) *The practice of punishment: towards a theory of restorative justice*. London: Routledge.

Christie, Nils (2000) *Kriminalitetskontroll som industri: mot GULAG, vestlig type*. 3.rev.utg. Oslo: Universitetsforlaget.

Christie, Nils (2001) *Konflikt som eiendom. I: Norsk tro og tanke*. Oslo: Universitetsforlaget.

Christie, Nils (2007) *Restorative Justice. Five dangers ahead*. Paper presentert i Sheffield.

Christie, Nils (2007) *Restorative Justice – answers to deficits in modernity?* Paper.

Christie, Nils (2007) *Tre former for fattigdom*. Paper.

Christie, Nils (2007) *Straffen ved de ubeskrivelige lidelser*. Kronikk i Aftenposten 13/2.

Christie, Nils (2007) *Konfliktråd i en ny tid*. Paper.

Daly, Kathleen (2003) *Restorative justice: the real story. I: Johnstone, Gerry: A Restorative justice reader: texts, sources, context*. Cullompton: Willan Publishing.

Duff, R. Antony (2001) *Restoration and retribution*. Paper presented to Cambridge Seminar on Restorative Justice, Toronto, May 2007.

Dullum, Jane (1996) *Konfliktrådene*. Institutt for kriminologi, Universitetet i Oslo.

Egge, Marit (2004) *Forsøk med ungdomskontrakter – en alternativ reaksjonsform rettet mot unge lovbyggere*. Oslo: Politihøgskolen.

Eide, Ann Kristin (2005) Uutholdelig letthet. I: *Norsk Antropologisk Tidsskrift* 2005:1.

Eide, Ann Kristin, Bente Ingebrigtsen og Sissel Trygstad (2000) *Lønn som strategi for bedre kommunale tjenester*. NF-rapport 7/2000. Bodø: Nordlandsforskning.

Elonheimo, Henrik (2003) *Crime and crime control in an integrating Europe*. Helsinki: Scandinavian Research Council for Criminology.

Frisk, Liselotte (1998) *Nyreligiøsitet i Sverige: ett religionsvetenskapligt perspektiv*. Nora: Nya Doxa.

Giddens, Anthony (1991) *Modernity and Self-identity: Self and Society in the late Modern Age*. Stanford University Press.

Handegård, Tina Luther (2005) *Tvang, makt og ambivalens*. En studie av hvilken betydning lovreglene om bruk av makt og tvang overfor psykisk utviklingshemmede kan få i det daglige omsorgsarbeidet. Doktorgradsavhandling i sosiologi, Universitetet i Tromsø 2005.

Herman, Susan (2004) Is Restorative Justice Possible Without a Parallel System for Victims? I: Howard Zehr and Barb Toews, eds.: *Critical Issues in Restorative Justice*. Monsey, New York and Cullompton, Devon, UK: Criminal Justice Press and Willan Publishing.

Hasund, Ingrid Kristinge; Hydle, Ida (2007) *Ansikt til ansikt. Konfliktrådsmedling mellom gjerningsperson og offer i voldssaker*. Oslo: Cappelen.

Innst.S. 64 (2006-07) Innstilling til Stortinget frå justiskomiteen om alternative straffereaksjonar overfor unge lovbrøytarar.

Johnstone, Gerry (2002) *Restorative justice: ideas, practices, debates*. Cullompton: Willan Publishing.

Kleven, Terje (1997) "Forholdet kommune-stat i et legitimitetsperspektiv". I: Harald Baldersheim, Jan Fridtjof Bernt, Terje Kleven og Jørn Rattsø (red.) *Kommunalt selvstyre i velferdsstaten*. Oslo: Tano Aschehoug.

Lov om strafferegistrering. (Lov av 11. juni 1971).

Lipsky, Michael (1980) *Street-level bureaucracies: dilemmas of the individual in public services*. New York: Russell Sage Foundation.

Marshall, Tony (1996) The evolution of restorative justice in Britain. I: *European Journal of Criminal Policy and research* 4(4):21-43 1996.

Nehlin, Christina; Svanberg, Karin (2000) *Medling vid brott. Slutrapport från en försöksverksamhet*. Brottsförebyggande rådet. BRÅ-RAPPORT 2000:8.

Nehlin, Christina; Lindström, Peter; Svanberg, Karin (1998) *Medling vid brott : om mötet mellan unga gärningsmän och brottsoffer*. Stockholm: Kommentus.

Pape, Hilde (1997): *Karakteristika ved ungdomskriminalitet og unge lovovertredere*. Politihøgskolens FoU-avdeling og NOVA.

Pelikan, Christa og Thomas Trenczek (2006) "Victim Offender Mediation and Restorative Justice. The European Landscape", s 63-92. I: Dennis Sullivan og Larry Tifft (red.) *Handbook of Restorative Justice. A Global Perspective*. London: Routledge.

Rødskog, Grethe (2005): "Ung og straffedømt" i *Aktuelt for kriminalomsorgen*, nr. 4-2005.

Statskonsult (1996) *Evalueringsrapport av konfliktrådsordningen. Sluttkommentar basert på eksterne bidrag*. Oslo: Statskonsult.

Sammen mot barne- og ungdomskriminaliteten (2005-2008). Handlingsplan. Justis- og Politidepartementet.

St.meld. nr 17 (1999-2000): *Handlingsplan for å bekjempe kriminalitet blant barn og unge*.

St.meld. 20 (2005-06) Alternative straffereaksjoner overfor unge lovbrøytarar. Justis- og Politidepartementet.

St.prp. 1 (2005-06) Budsjettåret 2006. Politi- og justisdepartementet.

St.prp. 1 (2006-07) Budsjettåret 2007. Politi- og justisdepartementet.

Vike et.al. (2002) *Maktens samvittighet*. Om politikk, styring og dilemmaer i velferdsstaten. Makt- og demokratiutredningen. Gyldendal Norsk Forlag AS. Oslo.

Wadel, Cato (1989) *Ledelse, teamarbeid og teamutvikling i fotball og arbeidsliv*. SEEK A/S, Flekkefjord.

Wahlin, Lottie (2005) *Medling vid brott i Sverige på 2000-talet*. BRÅ-RAPPORT 2005:14.

Walgrave, Lode (2000) How pure can a maximalist approach to restorative justice remain? Or can a purist model of restorative justice become maximalist? I: *Contemporary Justice Review* 3(4): 415-32 2000.

VEDLEGG 1 SPØRRESKJEMA

www.questback.com - print preview

Side 1 av 9

Felles ansvar

BAKGRUNNSOPPLYSNINGER

1) Hvilken instans representerer du?

☐ Politi/påtalemyndighet

☐ Aetat

☐ Barnevernet

☐ Utekontakten

☐ Helsevesenet

☐ Sosialkontor

☐ Skole

☐ Helsesøstertjenesten

☐ BUP (barne- og ungdomspsykiatri)

☐ PPT

☐ Flyktningekontoret

☐ Konfliktrådet

☐ MST (bufetat)

☐ Kriminalomsorgen

☐ Other, please specify:

2) Hvilken utdanning har du?

3) Kjønn

☐ kvinne ☐ mann

SPØRSMÅL TIL ALLE

4) Hvordan vil du karakterisere ditt kjennskap til prosjektet 'Felles ansvar' ved oppstart?

☐ Veldig godt ☐ Godt ☐ Mindre godt ☐ Dårlig

5) Har din instans vært involvert i 'Felles ansvar'?

☐ Ja, mye ☐ Litt ☐ Nei

<https://www.questback.com/isa/qbv.dll/ShowQuest?Preview=True&QuestID=507706...> 07.05.2007

6) Hvis nei, hvorfor ikke?

7) Hvor enig er du i følgende påstander?

	Helt enig	Litt enig	Litt uenig	Helt uenig
Min instans fikk god nok informasjon om prosjektet da det startet opp	☐	☐	☐	☐
Formålet med prosjektet var klart	☐	☐	☐	☐
Min instans fikk ha innflytelse på utformingen av prosjektet	☐	☐	☐	☐
Min instans syntes prosjektet virket spennende	☐	☐	☐	☐
Min instans ønsket å delta i prosjektet	☐	☐	☐	☐

SPØRSMÅLENE NEDENFOR ER RETTET TIL ALLE SOM HAR DELTATT I "FELLES ANSVAR"

OM DELTAKELSEN I "FELLES ANSVAR"**8) Har du deltatt i ansvarsgrupper rundt en eller flere ungdommer?**

☐ Ja ☐ Nei

9) Hvilke rolle har din instans hatt i ansvarsgruppen(e)?

10) Mener du at andre instanser har hatt en mer sentral rolle i ansvarsgruppen(e) enn din instans?

☐ Ja ☐ Nei ☐ Vet ikke

11) Synes du at ansvarfordelingen (med tanke på

arbeidsoppgaver og oppfølging av ungdommene) mellom de ulike instansene i ansvarsgruppen(e) vært tydelig?

☐ Ja ☐ Til en viss grad ☐ Nei ☐ Vet ikke

12) Har din instans hatt andre oppgaver eller roller i 'Felles ansvar' enn deltakelse i ansvarsgruppe?

☐ Ja ☐ Nei ☐ Vet ikke

13) Hvis ja, hvilke?

14) Har deltakelse i 'Felles ansvar' vært en prioritert oppgave i egen instans?

☐ Ja ☐ Til en viss grad ☐ Nei ☐ Vet ikke

15) Hvis nei, hvorfor ikke?

16) Synes du at alle relevante instanser har vært inne i de saker din instans har vært involvert i?

☐ Ja ☐ Nei ☐ Vet ikke

17) Hvis nei, hvorfor ikke?

18) Har du deltatt på et eller flere nettverksmøter/stormøter (med megling)?

☐ Ja ☐ Nei

19) Har 'restorative justice'-tankegangen (forsoningsjustis) vært bærende i prosjektet?

☐ Ja ☐ Til en viss grad ☐ Nei ☐ Vet ikke

20) Har konfliktrådsmedling vært hensiktsmessig med tanke på målet med prosjektet (å få ungdommene til å bryte med en kriminell løpebane og oppnå forsoning mellom ungdommene og de fornærmede)?

☐ Ja ☐ Delvis ☐ Nei ☐ Vet ikke

21) Har det vært hensiktsmessig å inngå kontrakter med ungdommene?

☐ Ja ☐ Til en viss grad ☐ Nei ☐ Vet ikke

22) Synes du samarbeidet mellom ulike instanser/aktører og ungdommene og deres foreldre/foresatte har fungert godt?

☐ Ja ☐ Sånn passe ☐ Nei

23) Synes du ungdommen og foreldrene får delta i tilstrekkelig grad i ansvarsgruppene (eller tar det offentlige hjelpeapparatet over ansvaret slik at ungdommen og foreldrene blir passive deltakere)?

☐ Ja ☐ Til en viss grad ☐ Nei

24) Hva har eventuelt vært problematisk?

25) Representerer prosjektet 'Felles ansvar' en ny måte å arbeide med unge lovbyggere på for din instans?

☐ Ja ☐ Delvis ☐ Nei ☐ Har ikke tidligere jobbet med denne gruppen

26) Synes du at ungdommene som har deltatt i prosjektet 'Felles ansvar', har blitt oppmuntret til selv å ta ansvar for sitt eget liv?

☐ Ja ☐ Til en viss grad ☐ Nei

27) Har deltakelsen i prosjektet 'Felles ansvar' ført til dialog mellom ungdom og fornærmede?

☐ Ja ☐ Delvis ☐ Nei ☐ Vet ikke

28) Hvis nei, hvorfor ikke?

29) Synes du ungdommen blir godt nok fulgt opp i prosjektet Felles Ansvar?

☐ Ja ☐ Usikker ☐ Nei

30) Synes du samarbeidet i Felles Ansvar er til barnets/ungdommens beste?

☐ Ja ☐ Usikker ☐ Nei

SAMARBEID MED ANDRE INSTANSER

31) Synes du samarbeidet mellom de ulike instansene i prosjektet 'Felles ansvar' har fungert bra?

☐ Ja ☐ Sånn passe ☐ Nei

32) Hvis nei, hvorfor ikke?

33) Hvilke fordeler ser du ved tverrfaglig samarbeid?

34) Hvilke utfordringer er knyttet til tverretatlig samarbeid?

35) Har samarbeidet vært forpliktende for alle parter?

☐ Ja ☐ Til en viss grad ☐ Nei ☐ Vet ikke

36) Synes du noen av samarbeidspartnerne eller andre lokale aktører/instanser har vært negative til 'Felles ansvar'?

☐ Ja ☐ Delvis ☐ Nei

37) Hvis ja, hvordan har det eventuelt påvirket arbeidet med prosjektet?

MÅLOPPNÅELSE

38) Har målet om å få ungdommene til å bryte med en kriminell løpebane lyktes i de(n) saken(e) du har vært involvert i?

☐ Ja ☐ Delvis ☐ Nei ☐ Vet ikke

39) Hvis nei, hvorfor ikke?

40) Hva synes du har vært viktig for å nå målet om å få ungdommene til å bryte med en kriminell løpebane?

41) Har ressursene i prosjektet blitt forvaltet på en hensiktsmessig måte i forhold til måloppnåelse?

☐ Ja ☐ Til en viss grad ☐ Nei

42) Hvilke endringer vil du eventuelt foreslå?

43) Har prosjektet 'Felles ansvar' hatt ringsvirkninger i forhold til lokalsamfunnets evne til å håndtere ettervirkningene av lovbrudd?

☐ Ja ☐ Til en viss grad ☐ Nei ☐ Vet ikke

44) Hvis ja, på hvilken måte?

45) Tror du at økt deltakelse i ansvarsgrupper (som del av 'Felles ansvar') vil få ned kriminaliteten blant ungdom i Salten?

☐ Ja ☐ Kanskje ☐ Nei ☐ Vet ikke

LEDELSE, KOORDINERING OG ORGANISERING AV "FELLES ANSVAR"

46) Har koordineringen av prosjektet fungert bra?

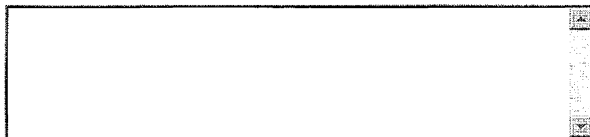
☐ Ja ☐ Delvis ☐ Nei

47) Hva kan eventuelt gjøres bedre?

48) Er det avgjørende for måloppnåelse at 'Felles ansvar' har hatt en egen koordinator?

☐ Ja ☐ Til en viss grad ☐ Nei

49) Eventuelt på hvilken måte?

50) Har koordinators bakgrunn fra politiet vært en fordel for gjennomføringen av prosjektet?

☐ Ja ☐ Til en viss grad ☐ Nei ☐ Vet ikke

51) Tror du at en av instansene som har vært involvert i 'Felles ansvar', kunne påtatt seg koordineringsansvaret for prosjektet innenfor eksisterende rammer?

☐ Ja ☐ Nei ☐ Vet ikke

52) I tilfelle ja, hvilken instans burde hatt et slikt ansvar?

53) Har organiseringen av 'Felles ansvar' i form av ansvarsgrupper vært hensiktsmessig?

☐ Ja ☐ Usikker ☐ Nei

54) Hva bør eventuelt gjøres annerledes?

AVSLUTTENDE SPØRSMÅL

55) Har taushetsplikt vært en utfordring i prosjektet 'Felles ansvar'?

☐ Ja ☐ Til en viss grad ☐ Nei

56) Har Salten politidistrikt vært en hensiktsmessig geografisk avgrensning for 'Felles ansvar' sitt nedslagsfelt?

☐ Ja ☐ Nei ☐ Vet ikke

57) Synes du 'Felles ansvar' er et godt alternativ til vanlig straff for unge lovbytere?

☐ Ja ☐ Nei ☐ Vet ikke

58) Eventuelle kommentarer

59) Synes du ungdommen får en for mild reaksjon i forhold til det straffbare han/hun har gjort?

☐ Ja ☐ Usikker ☐ Nei

60) Hva synes du om lengden på kontrakten som inngås mellom ungdommen og Felles Ansvar? (6 mnd)

☐ For lang ☐ Passe lang ☐ For kort

61) Bør tiltaket videreføres?

☐ Nei ☐ Usikker ☐ Ja

62) Hva kan eventuelt gjøres bedre?

© Copyright www.questback.com. All Rights Reserved.

VEDLEGG 2 INTERVJUGUIDER

Intervjuguide – prosjektleder FA

Om prosjektet Felles Ansvar

- Si litt om prosessen – hvordan ble målsettingene og organiseringen avklart?
- Hvilke forventninger hadde du til prosjektet?
- Hvordan blir ungdommen rekruttert til FA?

Om ansvarsgruppen

- Hva har vært din rolle i ansvarsgruppene?
- Synes du ansvarsfordelingen er tydelig mellom instansene i ansvarsgruppen (m.t.p. arbeidsoppgaver og oppfølging av ungdommen)?
- Er alle relevante instanser med i ansvarsgruppene? Evt. hvorfor ikke?
- Er det for mange/få/passe instanser involvert i ansvarsgruppene?
- Hvordan synes du ansvarsgruppene har fungert overfor ungdommene? Hva har evt. fungert bra/mindre bra?
- Har ungdommene vært motiverte for deltakelse i FA?

Stormøtene/meglingsmøtene

- Har ”restorative justice” - tankegangen vært bærende i prosjektet? Evt. på hvilken måte?
- Hva synes du om stormøtene/meglingsmøtene? Har de vært hensiktsmessig med tanke på målet med prosjektet (*få ungdommene til å bryte med en kriminell løpebane og oppå forsoning mellom ungdommene og de fornærmede*)?
- Har deltakelse i prosjektet ført til forsoning mellom ungdommen og de fornærmede? Hvorfor har det evt. vært vanskelig å få til forsoning?
- Hvordan er forholdet mellom prosjektets mål om å oppnå forsoning mellom partene og påtalemyndighetens prinsipper om forholdsmessighet i reaksjonene på kriminalitet?

Kontrakten

- Hva synes du om kontraktene? Varer de for lenge/kort? Er de for omfattende?
- Har det vært vanskelig å få innholdet i kontrakten (betingelsene) til å stå i forhold til det lovbrudd ungdommen har gjort? Står reaksjonen i forhold til den straffbare handlingen som er begått?
- Har det vært vanskelig å bestemme når det er brudd på kontrakten, og evt. konsekvenser av brudd?

Samarbeid mellom instansene

- Synes du samarbeidet mellom de ulike instansene i ansvarsgruppene har fungert bra?
- Hvilke fordeler/utfordringer ser du ved tverretattlig samarbeid?
- Tror du samarbeidet i prosjektet har ført til bedre samarbeid mellom instansene generelt?
- Har samarbeidet vært forpliktende for alle parter?

Samarbeid mellom ungdommen (og foresatte) og instansene i ansvarsgruppen?

- Har dere klart å mobilisere støtte fra familie og nettverk?
- Synes du samarbeidet mellom ulike instanser og ungdommene (og foresatte) har fungert godt? Hva har evt. vært problematisk?
- Hvordan har samarbeidet mellom deg og ungdommen (og foresatte) fungert?
- Synes du at ungdommen og foreldrene får delta i tilstrekkelig grad i ansvarsgruppene (komme med forslag, si sin mening osv.), eller blir de lett passive deltakere?
- Blir ungdommen fulgt opp godt nok og lenge nok? Evt. - på hvilken måte og av hvem?

Måloppnåelse

- Har målet om å få ungdommen til å bryte med en kriminell løpebane lyktes?
- Er ungdommen blitt "ansvarliggjort"? (og hva legger du i det?)
- Hva har vært viktig for å nå dette målet?
- Hvilken betydning tror du at prosjektet har for ungdommen?
- Har deltakelse fra politiet vært avgjørende for prosjektets måloppnåelse?
- Har rammebetingelser for prosjektet påvirket måloppnåelsen (økonomi, lovverk, organisering, kultur osv.)?

Ledelse, koordinering og organisering av Felles ansvar

- Hvordan synes du din rolle som koordinator/prosjektleder har fungert? Er det evt. noe som du synes du kunne gjort annerledes? Hva har vært vanskeligst?
- Er det avgjørende for måloppnåelsen at prosjektet har hatt en egen koordinator? Evt. på hvilken måte?
- Har din (prosjektleders/koordinators) bakgrunn fra politiet vært en fordel for gjennomføringen av prosjektet og måloppnåelse?
- Tror du at en av etatene/instansene som har vært involvert i prosjektet, kan påta seg koordineringsansvaret for prosjektet innenfor eksisterende rammer?

Avsluttende spørsmål

- Har taushetsplikt vært en utfordring i prosjektet?
- Synes du at prosjektet Felles ansvar er et godt alternativ til vanlig straff for unge lovbyggere? Evt. hvorfor?
- Hva synes du er spesielt bra med Felles Ansvar?
- Er det noe som ikke har fungert så bra?

Videreføring av prosjektet Felles Ansvar

- Hvordan bør/kan prosjektet videreføres?
- Er det evt. ting som bør gjøres annerledes?
- Hva er de største utfordringene fremover?

Bakgrunn

Når kom du med i Felles ansvar?

(Ca dato / hvor lenge siden? / hvor lang tid igjen?)

Hva var bakgrunnen for at du kom med i FA? (Hva hadde skjedd?)

Hvorfor ble du med i prosjektet?

Hvem foreslo det? Følte du at du hadde noe valg? (Reelt valg?)

Tenk tilbake: Opplevde du at du ble presset av noen? (foreldre?/hjelpeapparat? Skole?/andre?)

Hva fikk du vite om FA i starten? (Fikk du nok informasjon?)

Diskuterte du det med noen?

Evt. hvem? (Foreldre?/ Venner? Skole/utekontakt? Personer i hjelpeapparat?)

[Forsøk å få et bilde av hvor aktivt medvirkende i beslutningsprosessen ungdommene selv var...]

Samarbeidskontrakt

Har du skrevet under på en samarbeidskontrakt?

(Evt. sammen med noen? Feks foreldrene dine?)

Hvilke plikter har du i følge kontrakten?

(delta i ansvarsgruppemøter / stormøte / undervisningsopplegg / annet?)

Var du klar over pliktene da du skrev under på kontrakten?

Har du fått vært med på å bestemme noe av det som står i kontrakten?

(Evt. hva? På hvilke måte?)

Hva synes du om kontrakten? (innholdet og lengden)

(Synes du kontraktperioden skulle være lengre?)

Erfaringer fra ansvarsgruppe

Hvem er med i din ansvarsgruppe?

(Er det for få/mange/passe? Andre som du skulle ønske at var med?)

Har du foreldre/familiemedlemmer med i ansvarsgruppa?

(Evt.: Hvordan er det å ha dem med i gruppa?)

Hva skjer i ansvarsgruppemøtene?

Hvordan synes du samarbeidet er med de som deltar i ansvarsgruppa?
(Hvem? På hvilken måte? Lenge nok? Hva er bra? Hva er vanskelig?)

Hva slags forpliktelser har de som er med i ansvarsgruppa?

Har deltakelse i FA bidratt til at familie/nettverk/lokalsamfunn (skole, idrettslag m.m.) har blitt involvert? (Evt.: På hvilken måte?) (Bra? Ikke bra?)

Hva synes du om det ansvarsgruppa gjør?

Erfaringer fra stormøte / megling

Har du hatt ”stormøte”?

Hvis ja....

Når var det stormøte? (ca. dato / tidlig eller seint i FA-løpet?)

Hvem deltok?

Hva ble ”resultatet” av dette møtet? (unnskyld, forståelse, enighet, etc.?)

Hvordan synes du det var? (vanskelig? oppklarende? Legge ting bak seg?)

Synes du at du har fått ”skværa opp” med dem [motparten]?

(Hvorfor var det evt. vanskelig å få til forsoning?)

Hvis nei...

Hva håper du at resultatet skal bli?

Hvordan tror det vil bli å møte dem [motparten] igjen?

Tror du det vil

Dine vurderinger

Hvordan synes pliktene dine er i forhold til det du gjorde?
(for mildt / for strengt? passe?)

Var du klar over pliktene da du skrev under?

Har du fått god nok informert underveis? (om FA generelt, og det som angår deg)

Ville du ha deltatt i prosjektet hvis du fikk velge på nytt? (Begrunn.)

Synes du at du har fått ut av det å delta i FA?

Når kontraktperioden er over – tror du at du vil kjenne at du er ”ferdig med” denne saken?

Helt til slutt....

Er det noe som du synes har vært spesielt bra med å være med i FA?

Eller noe som har vært spesielt dårlig? (Hva kan gjøres bedre?)

Fremtidsplaner?, Planer om videre skolegang eller andre ting?

Intervjuguide - ansvarsgruppene

Gruppeintervju med aktører i ansvarsgruppene

Bakgrunnsopplysninger

- Hvilken etat/instans er dere?
- Fikk dere nok informasjon om prosjektet ved oppstart?
- Har dere hatt innflytelse på utformingen av prosjektet?
- Hvilke forventninger hadde dere til prosjektet?
- Har deltakelsen i prosjektet vært en prioritert oppgave i egen etat/instans?

Deltakelse i ansvarsgruppen

- Hvilken rolle/oppgaver har dere i ansvarsgruppen?
- Synes dere at andre instanser har hatt mer sentrale roller i ansvarsgruppen enn dere?
- Er ansvarsfordelingen tydelig mellom instansene i ansvarsgruppen (med tanke på arbeidsoppgaver og oppfølging av ungdommene)?
- Har dere hatt andre oppgaver eller roller i prosjektet enn deltakelse i ansvarsgruppe?
- Synes dere at alle relevante instanser har vært inne i de saker dere har vært involvert i? Evt. hvorfor ikke?
- Hvordan har ansvarsgruppen jobbet for å nå målet?

Erfaringer med arbeidsmåtene i prosjektet

- Hva synes dere om stormøtene? Har konfliktrådsmedling vært hensiktsmessig med tanke på målet med prosjektet (*få ungdommene til å bryte med en kriminell løpebane + oppå forsoning mellom ungdommene og de fornærmede*)?
- Hvordan synes dere ansvarsgruppene har fungert overfor ungdommene? Hva har evt. fungert bra? Hva har evt. fungert mindre bra?
- Har ”restorative justice” - tankegangen vært bærende i prosjektet?
- Har det vært hensiktsmessig å bruke ungdomskontrakter?
- Synes dere at ungdommene som har deltatt i prosjektet, er blitt ansvarliggjort?
- Har deltakelse i prosjektet ført til forsoning mellom ungdom og fornærmede? Hvorfor har det evt. vært vanskelig å få til forsoning?

- Synes dere samarbeidet mellom ulike instanser/aktører og ungdommene og deres foreldre/foresatte har fungert godt?
- Hva har evt. vært problematisk?
- Får ungdommen og foreldrene delta i tilstrekkelig grad i ansvarsgruppene, eller tar det off. hj.apparatet over ansvar slik at ungdommen og foreldrene blir passive deltakere?
- Blir ungdommen fulgt godt nok opp? (og lenge nok)
- Er samarbeidet i FA til barnets/ungdommens beste?
- Utfordringer knyttet til det å få ungdommer med i prosjektet?

Samarbeid med andre instanser

- Hvilke samarbeidsformer har vært knyttet til enkeltsaker?
- Synes dere samarbeidet mellom de ulike instansene i prosjektet har fungert bra? Evt. – hvilke former for samarbeid har fungert best? *Hva kjennetegner ”det gode samarbeid”?*
- Hvilke fordeler ser dere ved tverretatlig (eller tverrfaglig) samarbeid?
- Hvilke utfordringer er knyttet til tverretatlig samarbeid?
- Har samarbeidet i prosjektet ført til bedre samarbeid mellom instansene generelt?
- Har samarbeidet vært forpliktende for alle parter?
- På hvilken måte har eventuelt ulike holdninger til prosjektet hos samarbeidspartnere og andre lokale aktører påvirket arbeidet i prosjektet?

Måloppnåelse

- Var målene for prosjektet klart var oppstart? Har de blitt endret underveis, og evt. hvorfor?
- Har målet om å få ungdommene til å bryte med en kriminell løpebane lyktes i de(n) saken(e) dere har vært involvert i?
- Hva synes dere har vært viktig for å nå dette målet?
- Hvilken betydning tror dere at prosjektet har for ungdommen?
- Har ressursene i prosjektet blitt forvaltet på en hensiktsmessig måte i forhold til måloppnåelse? Hvilke endringer vil dere evt. foreslå?
- Har prosjektet hatt ringvirkninger i forhold til lokalsamfunnets evne til å håndtere ettervirkningene av lovbrudd blant barn/unge?
Hvis ja, på hvilken måte?
- Tror dere at økt deltakelse i ansvarsgrupper vil få ned kriminaliteten blant ungdom i Salten?
- Hvor ligger den største utfordringen slik dere ser det?

- Hvor stor betydning tror dere rammebetingelser som lovverk og økonomi har for måloppnåelse?
- Har politi og påtalemyndighetens holdning vært avgjørende for prosjektets måloppnåelse?
- Har forholdet mellom prosjektets mål om å oppnå forsoning mellom partene og påtalemyndighetens prinsipp om forholdsmessighet i reaksjonene på kriminalitet, vært problematisk? Hvordan er denne motsetningen evt. blitt løst?

Ledelse, koordinering og organisering av Felles ansvar

- Har koordineringen av prosjektet fungert bra? Hva kan evt. gjøres bedre?
- Er det avgjørende for måloppnåelsen at prosjektet har hatt en egen koordinator? Evt. på hvilken måte?
- Har prosjektleders/koordinators bakgrunn fra politiet vært en fordel for gjennomføringen av prosjektet og måloppnåelse?
- Tror dere at en av etatene/instansene som har vært involvert i prosjektet, kan påta seg koordineringsansvaret for prosjektet innenfor eksisterende rammer? I tilfelle ja, hvilken etat/instans burde hatt et slikt ansvar? (Hvem bør "eie" prosjektet?)
- Har organiseringen av prosjektet i form av ansvarsgrupper vært hensiktsmessig? Hva kan/bør evt. gjøres annerledes?
- Er det for mange/få/passe instanser involvert i ansvarsgruppene?

Avsluttende spørsmål

- Har taushetsplikt vært en utfordring i prosjektet?
- Har Salten politidistrikt vært en hensiktsmessig geografisk avgrensning for prosjektets nedslagsfelt?
- Representerer prosjektet en ny måte å arbeide med unge lovbreakere på for dere?
- Synes dere at prosjektet Felles ansvar er et godt alternativ til vanlig straff for unge lovbreakere?
- Synes dere ungdommen får en for mild reaksjon i forhold til det straffbare han/hun har gjort?
- Blir det for mye "styr" for "fillesaker".
- Hva synes dere om lengden på kontrakten (6 mnd.)?
- Bør tiltaket videreføres? Hva kan evt. gjøres bedre?

